

รายงานการศึกษา

เรื่อง

ความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริตในการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ
การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

กันยายน 2565

ความเห็นในรายงานการศึกษาฉบับนี้เป็นของผู้วิจัย/คณะผู้วิจัยและไม่จำเป็นต้องสะท้อนถึงความคิดเห็นของสำนักงาน ป.ป.ช. หรือหน่วยงานสังกัดของผู้วิจัย/คณะผู้วิจัย สำนักงาน ป.ป.ช. ไม่ต้องรับผิดชอบต่อความสูญเสีย ความเสียหาย หรือสิ่งใด ๆ อันเป็นผลจากข้อมูลหรือความคิดเห็นจากสิ่งตีพิมพ์ฉบับนี้ และสำนักงาน ป.ป.ช. ไม่ต้องรับผิดชอบต่อความผิดพลาดหรือผลที่ตามมาที่เกิดจากการใช้ข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในรายงานฉบับนี้

ผลงานการศึกษาโดย

รองศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์ ลีระพันธ์	ที่ปรึกษา
นายเถกิงศักดิ์ ไชยา	นักวิจัย
นางสาวศิรินันท์ วัฒนศิริธรรม	นักวิจัย
นางสาวพรสวรรค์ ประเทสียง	นักวิจัย
นายศักดิ์นันทน์ คุณเอนก	นักวิจัย

นำเสนอต่อ

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
361 ถนนนนทบุรี ตำบลท่าทราย อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี 11000

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษา เรื่อง ความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริตในการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” สำเร็จลุล่วงได้ด้วยแรงบันดาลใจและความกรุณาจากหลายท่าน คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่จากสำนักส่งเสริมและบูรณาการการมีส่วนร่วมด้านทุจริต ที่เข้าร่วมในการศึกษาครั้งนี้ ทั้งยังร่วมในการพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่สำนักงาน ป.ป.ช. ที่จัดขึ้นโดยสำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต จนจบโครงการ รวมทั้งเจ้าหน้าที่สำนักวิจัยฯ ที่รับผิดชอบหลักในการจัดให้มีการพัฒนาศักยภาพดังกล่าวขึ้น และที่ขาดไม่ได้ รองศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์ ลีระพันธ์ วิทยากรตลอดโครงการ ที่สละเวลามาบรรยายให้เจ้าหน้าที่สำนักงาน ป.ป.ช. ทราบถึงกระบวนการและเทคนิคในการวิจัย

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลจากการศึกษาเรื่องนี้จะเป็นประโยชน์ประเทศชาติบ้านเมือง หรือหากไม่มีประโยชน์อันใดกับใครเลย คณะผู้วิจัยก็ขอภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

คณะผู้วิจัย
กันยายน 2565

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ

บทคัดย่อ

สารบัญ

สารบัญแผนภาพ

สารบัญตาราง

บทที่ 1 บทนำ

1

1. ความสำคัญของปัญหา

1

2. คำถามการวิจัย

3

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

3

4. ขอบเขตการวิจัย

3

5. นิยามเชิงปฏิบัติการ

4

6. การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

5

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

6

1. ความรู้พื้นฐานทางวิชาการเกี่ยวกับโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล”

6

2. สถานการณ์ของโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล”

36

3. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

57

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

63

5. กรอบแนวคิดการวิจัย

70

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

71

1. รูปแบบวิจัย

71

2. พื้นที่วิจัย

71

3. ระเบียบวิธีวิจัย

71

บทที่ 4 ผลการศึกษา

75

1. การบริหารจัดการโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล”

75

2. การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ภาคปฏิบัติ

77

3. ความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริต

100

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

111

1. บทสรุปการดำเนินโครงการ

111

2. ข้อเสนอแนะ

112

บรรณานุกรม

113

สารบัญแผนภาพ

		หน้า
แผนภาพที่	ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 4 มิติ	8
2.1		
แผนภาพที่	ตัวแบบการกักเก็บน้ำโดยวิธีการอ่างใหญ่เติมอ่างเล็ก	11
2.2		
แผนภาพที่	กรอบแนวคิดการวิจัย	70
2.3		
แผนภาพที่	การบริหารจัดการข้อมูลข่าวสารของกรมการพัฒนาชุมชน	75
4.1		

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 2.1	รายการที่ต้องระบุในรายงานขอซื้อขอดี้ง แยกตามประเภทการจัดซื้อขอดี้ง	21
ตารางที่ 2.2	การแต่งตั้งคณะกรรมการจัดซื้อหรือขอดี้ง และองค์ประกอบของคณะกรรมการ แยกตามประเภทการจัดซื้อขอดี้ง	23
ตารางที่ 2.3	ผู้มีอำนาจในการสั่งซื้อหรือขอดี้ง แยกตามประเภทการจัดซื้อขอดี้ง	25
ตารางที่ 2.4	ขั้นตอนการจัดซื้อขอดี้ง งานปรับพื้นที่ดินในรูปแบบแปลน โคนง นา โมเดล โดยวิธีเฉพาะเจาะจง	28
ตารางที่ 2.5	ขั้นตอนการจัดซื้อขอดี้ง งานปรับพื้นที่ดินในรูปแบบแปลน โคนง นา โมเดล โดยวิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding)	30
ตารางที่ 2.6	ขั้นตอนการดำเนินงานตรวจรับพัสดุ	34
ตารางที่ 2.7	ภาพรวมการดำเนินโครงการ “โคนง นา โมเดล”	43
ตารางที่ 2.8	การดำเนินโครงการ “โคนง นา โมเดล” ในพื้นที่ภาคเหนือ	46
ตารางที่ 2.9	การดำเนินโครงการ “โคนง นา โมเดล” ในพื้นที่ภาคใต้	47
ตารางที่ 2.10	การดำเนินโครงการ “โคนง นา โมเดล” ในพื้นที่ภาคกลาง	48
ตารางที่ 2.11	การดำเนินโครงการ “โคนง นา โมเดล” ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	49
ตารางที่ 2.12	การดำเนินโครงการ “โคนง นา โมเดล” ในพื้นที่ภาคตะวันตก	51
ตารางที่ 2.13	การดำเนินโครงการ “โคนง นา โมเดล” ในพื้นที่ภาคตะวันออก	52
ตารางที่ 2.14	การดำเนินโครงการ “โคนง นา โมเดล” ในพื้นที่แสดงผลรายภาค	52
ตารางที่ 3.1	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก	72
ตารางที่ 4.1	สรุปจำนวนครัวเรือนเข้าร่วมโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคนง นา โมเดล”	80
ตารางที่ 4.2	เนื้อหาการอบรมระหว่างหลักสูตรของชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM) กับหลักสูตรของครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM) และ นักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ	82
ตารางที่ 4.3	การสร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM)	88
ตารางที่ 4.4	วงเงินงบประมาณที่ใช้ในการปรับพื้นที่ในโครงการ “โคนง นา โมเดล”	89
ตารางที่ 4.5	การสนับสนุนงบประมาณในการสร้างฐานการเรียนรู้ 9 ฐาน	98
ตารางที่ 4.6	วงเงินงบประมาณในการสนับสนุน วัสดุ อุปกรณ์สาธิตในฐานการเรียนรู้	99
ตารางที่ 4.7	สรุปงบประมาณสนับสนุนฐานการเรียนรู้ 9 ฐาน ในแปลง CLM	99
ตารางที่ 4.8	รายละเอียดการสนับสนุนครุภัณฑ์ พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต CLM	100
ตารางที่ 4.9	สรุปงบประมาณที่ใช้สนับสนุนพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ระดับตำบล (CLM) ในการสร้างฐานการเรียนรู้และยกระดับการแปรรูปผลผลิต	101
ตารางที่ 4.10	การเบิกจ่ายงบประมาณครุภัณฑ์ 10 รายการ แปลง CLM 15 ไร่ ขึ้นก้าวหน้า	108
ตารางที่ 4.11	สรุปการเบิกจ่ายการสร้างฐานการเรียนรู้และการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์สาธิต ประจำฐาน แปลง CLM จำนวน 313 แปลง (สถานะแล้วเสร็จ)	108

ตารางที่.4.12 การเบิกจ่ายงบประมาณที่ใช้สนับสนุนครุภัณฑ์ 10 รายการ แปลง CLM 15 ไร่
ชั้นก้าวหน้า พื้นที่จังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 109

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญของปัญหา

โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นโครงการที่ได้รับจัดสรรงบประมาณ จำนวน 4,787,916,400 บาท จากการกู้เงินเพื่อแก้ปัญหา เยี่ยวยาและฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในปี พ.ศ. 2563 โดยโครงการดังกล่าว ดำเนินการในพื้นที่ 72 จังหวัดทั่วประเทศ มีผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 25,179 ครัวเรือน มีกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนโครงการฯ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยระยะระยะเวลาเริ่มดำเนินโครงการไว้ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2563 ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2564 กำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินโครงการไว้ 3 ข้อ คือ (1) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์สู่การปฏิบัติในรูปแบบ โคก หนอง นา โมเดล (2) เพื่อพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระดับตำบล และระดับครัวเรือน และ (3) เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชนผ่านการสร้างรายได้ ให้แก่เกษตรกร แรงงานและบัณฑิตจบใหม่ กลุ่มแรงงานที่อพยพกลับท้องถิ่นและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ในช่วงวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แล้วกำหนดตัวชี้วัดของโครงการดังกล่าวไว้ 5 ข้อ คือ (1) เกิดแกนนำการพัฒนา เป็นครูกระบวนการ ครูกิจกรรม ครูประจำฐานการเรียนรู้พึ่งพาตนเองและครูพาทำ จำนวน 34,367 คน (2) เกิดพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ระดับตำบล จำนวน 337 ตำบล และระดับครัวเรือน จำนวน 24,842 ครัวเรือน (3) เกิดการจ้างงานในพื้นที่ จำนวน 9,188 คน (4) กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น 3 เท่า จากเดิม ภายใน 2 ปี และ (5) พื้นที่ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ จะลดปัญหาจากภัยแล้งได้ 50% ของพื้นที่ดำเนินการภายใน 3 ปี

โครงการดังกล่าว ดำเนินการผ่านกิจกรรมย่อย จำนวน 7 กิจกรรม ประกอบด้วย (1) การฝึกอบรมเพิ่มทักษะระยะสั้นการพัฒนากสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบ โคก หนอง นา โมเดล (2) สร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of Life : CLM) ระดับตำบล และพัฒนาพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต(Household Lab Model for quality of Life : HLM) ระดับครัวเรือน (3) สร้างงานสร้างรายได้รายเดือนให้แก่เกษตรกร บัณฑิตจบใหม่ ผู้ว่างงาน กลุ่มแรงงานที่อพยพกลับท้องถิ่นและชุมชน (4) กระตุ้นการบริโภคภาคครัวเรือนและเอกชน ผ่านกิจกรรมการพัฒนาและสนับสนุนพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับครัวเรือน (5) บูรณาการร่วมพัฒนาพื้นที่ระดับตำบล (6) พัฒนาการสร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์ การแปรรูปและการตลาดตามมาตรฐานอินทรีย์วิถีไทย และ (7) พัฒนาระบบ Digital รองรับ Local Economy ด้วยการสร้างระบบโปรแกรมและระบบฐานข้อมูล

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินโครงการ ผ่านกิจกรรมย่อย 7 กิจกรรมดังกล่าว คณะผู้วิจัยพบว่า ของการดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” มีรายละเอียดการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย ซึ่งในการดำเนินโครงการทั้งหมด จุดเน้นในการดำเนินโครงการจะอยู่ที่ กิจกรรมที่ 2 กล่าวโดยสรุป

คือ การสร้างพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบระดับตำบล (ต่อไปจะเรียกว่า CLM) และระดับครัวเรือน (ต่อไปจะเรียกว่า HLM) ซึ่งในการดำเนินการจะต้องมีการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้าง เพื่อปรับพื้นที่ดินเดิมของผู้เข้าร่วมโครงการให้เป็นพื้นที่ดินใหม่ตามแนวทาง “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแบบที่กำหนดไว้ในโครงการหรือแบบที่ผู้เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนโดยความเห็นชอบของผู้ดำเนินโครงการ โดยการจัดซื้อจัดจ้างเพื่อปรับพื้นที่ดินต้องดำเนินการให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 25,179 ครัวเรือน ในพื้นที่ 59,616 ไร่ โดยกำหนดงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมการสร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบไว้ จำนวน 2,359,327,000 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 49.28 ของงบประมาณที่ได้รับจัดสรรทั้งหมด อีกกิจกรรมที่เป็นจุดเน้นของโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” คือ กิจกรรมที่ 5 กล่าวโดยสรุป คือ การสนับสนุนการสร้างพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบ CLM โดยการสนับสนุนจะประกอบไปด้วย (1) การสนับสนุนการสร้างฐานการเรียนรู้ 9 ฐาน (2) สนับสนุนวัสดุสาธิตประจำฐานการเรียนรู้ และ (3) สนับสนุนครุภัณฑ์พื้นที่เรียนรู้ต้นแบบ CLM

คณะผู้วิจัยเห็นว่า การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นโครงการขนาดใหญ่ที่ดำเนินการในพื้นที่ทั่วประเทศ และใช้งบประมาณในการดำเนินโครงการในจำนวนที่สูง เมื่อพิจารณางบประมาณของกระทรวงพลังงานที่ได้รับจัดสรรงบประมาณในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 จำนวน 2,717,550,000 บาท หรือกระทรวงอุตสาหกรรม ได้รับจัดสรรงบประมาณ จำนวน 4,380,120,000 บาท¹ ซึ่งทั้ง 2 กระทรวงเป็นกระทรวงที่ได้รับจัดสรรงบประมาณน้อยที่สุดจากกระทรวงที่ได้รับจัดสรรงบประมาณทั้งหมด จะเห็นว่าโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ที่ได้รับจัดสรรงบประมาณในการดำเนินโครงการ จำนวน 4,787,916,400 บาท นั้นใช้งบประมาณมากกว่างบประมาณที่กระทรวงพลังงานได้รับทั้งปีงบประมาณเกือบเท่าตัว และมากกว่างบประมาณที่กระทรวงอุตสาหกรรมได้รับจัดสรรในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ดังนั้น การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ที่ใช้งบประมาณในการดำเนินโครงการจำนวนมากเช่นนี้ จึงควรถูกตั้งคำถามว่าในการดำเนินโครงการนั้น มีความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริตในขั้นตอนการดำเนินโครงการหรือไม่อย่างไร เพราะหากเกิดการทุจริตในโครงการดังกล่าว นั้นหมายถึงจำนวนเงินที่รัฐจะต้องสูญเสียไป ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” และส่งผลกระทบต่อประชาชนด้วย คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรดำเนินการศึกษาความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริตในการดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยพิจารณาความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริตทั้ง 7 กิจกรรม ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้ เป็นการศึกษาโครงการที่ดำเนินการเกือบจะแล้วเสร็จแล้ว คณะผู้วิจัยตระหนักดีกว่า การศึกษานี้อาจไม่สามารถที่จะนำผลการศึกษาไปใช้ในโครงการดังกล่าวได้ หากแต่ในการดำเนินโครงการส่วนมากแล้วเป็นการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างในกิจกรรมที่ 2 การการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ให้กับพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ CLM ในกิจกรรมที่ 5 รวมถึงการจัดซื้อจัดจ้างแบบอื่นในกิจกรรมอื่น ๆ คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่า ในการศึกษานี้ จะมุ่งเน้นไปที่ความเสี่ยงในการทุจริตในแต่ละกิจกรรม เพื่อให้ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะสามารถนำไปปรับใช้กับการดำเนินโครงการที่มีลักษณะการดำเนินโครงการที่คล้ายกัน หรือการดำเนินโครงการที่มีการจัดซื้อจัดจ้างเป็นการดำเนินการหลักของโครงการ ซึ่งอาจทำให้ลดความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริตในการดำเนินโครงการที่มีการจัดซื้อจัดจ้างของประเทศชาติต่อไป

¹ สำนักงบประมาณของรัฐสภา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สถิติงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2563 – 2565, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2564), หน้า 6.

2. คำถามการวิจัย

ในการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” มีความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริตในแต่ละขั้นตอนอย่างไรบ้าง

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

3.1 เพื่อศึกษาแนวคิด กระบวนการดำเนินงาน ผลลัพธ์โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

3.2 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตในโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

3.3 เพื่อวิเคราะห์ความเสี่ยงการทุจริตในการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

3.4 เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะ สำหรับลดความเสี่ยงการทุจริตในการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ต่อสำนักงาน ป.ป.ช.

4. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

(1) ศึกษาแนวคิด กระบวนการดำเนินงาน ผลลัพธ์โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยศึกษาจากหนังสือบทความ งานวิจัย รวมถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการและผลการดำเนินงานในโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

(2) ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตในโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนที่เข้าร่วมและไม่ได้เข้าร่วมโครงการฯ ในประเด็นที่ว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตในโครงการฯ หรือไม่ อย่างไร

(3) วิเคราะห์ความเสี่ยงการทุจริตในการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินโครงการ การลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์และเก็บข้อมูล และระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการ

(4) จัดทำข้อเสนอแนะสำหรับลดความเสี่ยงการทุจริตในการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ต่อสำนักงาน ป.ป.ช.

4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยได้กำหนดที่จะศึกษาการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในพื้นที่จังหวัดหนึ่งในพื้นที่ภาคกลาง และตะวันออกเฉียงเหนือ

4.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยดำเนินการตั้งแต่เดือนมกราคม 2565 - กันยายน 2565 รวมเป็นระยะเวลา 9 เดือน

5. นิยามเชิงปฏิบัติการ

เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างคณะผู้ทำวิจัยและผู้อ่านผลงานวิจัย คณะผู้วิจัยได้นิยามคำสำคัญที่ใช้ในการศึกษานี้ ดังนี้

โครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” หมายถึง โครงการพัฒนาพื้นที่ของผู้เข้าร่วมโครงการให้กลายเป็นพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

“ทฤษฎีใหม่” หมายถึง แนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น ให้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30:30:30:10 ซึ่งหมายถึง พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง 30% เพื่อกักเก็บน้ำในฤดูฝน และใช้ในการปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์และพืชน้ำต่าง ๆ พื้นที่ส่วนที่สอง 30% ให้ปลูกข้าวในฤดูฝนเพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันสำหรับครอบครัวให้เพียงพอตลอดปี เพื่อตัดค่าใช้จ่ายและสามารถพึ่งพาตนเองได้ พื้นที่ส่วนที่สาม 30% ให้ปลูกผลไม้ ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน พื้นที่ส่วนที่สี่ 10% เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ ถนนหนทาง และโรงเรียนอื่น ๆ

2. ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง ให้รวมกลุ่มในรูปแบบกลุ่มหรือสหกรณ์ในการดำเนินการด้านการผลิต การตลาด การเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา

3. ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม เมื่อรวมกลุ่มสำเร็จ ให้ประสานงานเพื่อจัดหาทุนหรือแหล่งเงิน มาช่วยในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต

“พื้นที่ต้นแบบ” หมายถึง พื้นที่ที่เป็นแบบอย่างการเรียนรู้ของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักทฤษฎีใหม่

“การจัดซื้อจัดจ้าง” หมายถึง การดำเนินการตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560

“ความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริต” หมายถึง การดำเนินการในกิจกรรมย่อยที่ผู้ดำเนินโครงการ อาจได้รับผลประโยชน์ ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม และผู้เข้าร่วมโครงการได้รับผลประโยชน์ที่นอกเหนือจาก กิจกรรมกำหนด

6. การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

6.1 นำความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริตในการดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ไปประกอบการออกแบบจัดทำข้อเสนอโครงการที่มีลักษณะเดียวกัน ให้เกิดความรัดกุม เพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริตในการดำเนินโครงการ

6.2 นำผลการศึกษาประกอบการให้ความรู้แก่ข้าราชการ ประชาชน ที่มีส่วนในการดำเนินโครงการต่าง ๆ

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้คณะผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในประเด็นความรู้พื้นฐานทางวิชาการเกี่ยวกับโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” สถานการณ์ของโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสู่การสร้ากรอบแนวคิดการวิจัย โดยมีรายละเอียดของเนื้อหา ดังนี้

1. ความรู้พื้นฐานทางวิชาการ
2. สถานการณ์ของโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล”
3. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดการวิจัย

1. ความรู้พื้นฐานทางวิชาการเกี่ยวกับโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล”

ในการทำความเข้าใจโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” นั้น คณะผู้วิจัยเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจแนวคิด ทฤษฎี ที่เป็นพื้นฐานในการดำเนินโครงการดังกล่าว ซึ่งในขั้นตอนการขอรับการจัดสรรงบประมาณตามบัญชีท้าย พระราชกำหนดให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อแก้ไขปัญหา เยียวยา และฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พ.ศ. 2563 ได้ระบุไว้ว่า “...กรมพัฒนาชุมชนมีภารกิจหลักในการส่งเสริมการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ด้วยกาน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักทฤษฎีใหม่มาใช้ในชีวิตและการพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน...” และได้ร่วมกับสถาบันพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และหน่วยงานอื่น ๆ ในการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ดังนั้น ในส่วนของความรู้พื้นฐานทางวิชาการเกี่ยวกับโครงการดังกล่าว คณะผู้วิจัยจะเข้าไปทบทวนพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ ทั้งนี้ ในการดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” จะต้องมีการจัดซื้อจัดจ้างในหลายกิจกรรม คณะผู้วิจัยจึงเข้าไปทำความเข้าใจหลักการจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานภาครัฐด้วย

1.1 เศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยถึงการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ซึ่งเป็นที่มาของนิยาม “3 ห่วง 2 เงื่อนไข 4 มิติ” ประกอบด้วย 3 ห่วง “ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน” บน 2 เงื่อนไข “ความรู้และคุณธรรม” ใน 4 มิติ “เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม” ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยมุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติต่าง ๆ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นระบบที่มุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืนและใช้จ่ายเงินที่หามาได้อย่างพอเพียงและประหยัดตามกำลังเงินของบุคคลนั้น โดยปราศจากการกู้หนี้ยืมสินและถ้ามีเงินเหลือก็แบ่งเก็บออมไว้ หรือช่วยเหลือสังคม และอาจจะใช้จ่ายเพื่อปัจจัยเสริมบางส่วน หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วย 5 ส่วน คือ (1) กรอบแนวคิด ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา (2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน (3) คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ คือ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่นการผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล (4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยเงื่อนไข 2 ประการ คือความรู้ และคุณธรรม ความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ คุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต และ (5) แนวทางปฏิบัติ / ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

เป้าหมายของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ สามารถพึ่งตนเองได้ระดับหนึ่งและอยู่ร่วมกับผู้อื่น ในสังคมได้อย่างสันติสุข อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง เริ่มจากระดับตัวเอง ครอบครัว องค์กร ชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ **ความพอประมาณ** ที่หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม **ความมีเหตุผล** ที่หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ที่หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่ ดังแผนภาพที่ 2.1

แผนภาพที่ 2.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 4 มิติ

ที่มา <https://www.forest.go.th/reforest-admin/ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง/>

ในการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ในด้านเศรษฐกิจ คือการไม่ใช้จ่ายเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ ในด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกเอื้ออาทรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ในด้านสังคมและวัฒนธรรม คือการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน รักษาเอกลักษณ์ ภาษา ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือการรู้จักและจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ ฟื้นฟูทรัพยากร เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและคงอยู่ชั่วลูกหลาน และด้านเทคโนโลยี คือการรู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยคาดหวังว่าการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างจริงจัง จะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศไปอย่างสมดุล มั่นคงและยั่งยืนพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านชีวิต ทั้ง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี

1.2 เกษตรทฤษฎีใหม่

การก่อกำเนิดขึ้นของ “ทฤษฎีใหม่” เป็นความพยายามแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำให้กับเกษตรกรไทย โดยมองว่า การทำการเกษตรจะต้องใช้น้ำเป็นปัจจัยหลักในการเพาะปลูก ทำให้การทำเกษตรสามารถทำได้เพียงครั้งเดียว คือ ช่วงฤดูฝน ดังนั้น จึงมีแนวคิดในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเรียกแนวทางการบริหารจัดการนี้ว่า “ทฤษฎีใหม่”

“ทฤษฎีใหม่” มีการบริหารและจัดแบ่งที่ดินแปลงเล็ก ออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดในการบริหารจัดการพื้นที่ มีการคำนวณโดยหลักวิชาการ เกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้พอเพียง ต่อการเพาะปลูกได้ตลอดปี และมีการวางแผนสำหรับเกษตรกรรายย่อย โดยมีทั้งหมด 3 ชั้น ประกอบด้วย

1.2.1 ชั้นที่หนึ่ง

การจัดสรรพื้นที่ที่อยู่อาศัยและ พื้นที่ทำกินให้แบ่งพื้นที่ ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30:30:30:10 ซึ่งหมายถึง พื้นที่ 30% ให้ขุดสระเก็บกักน้ำ เพื่อใช้เก็บกักน้ำฝนในฤดูฝนและ ใช้เสริมการปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์น้ำและพืชน้ำต่าง ๆ พื้นที่ 30% ให้ปลูกข้าวในฤดูฝน เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน สำหรับครอบครัวให้เพียงพอตลอดปี เพื่อตัดค่าใช้จ่ายและสามารถพึ่งตนเองได้ พื้นที่ 30% ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน หากเหลือบริโภคก็นำไปจำหน่าย และพื้นที่อีก 10% ให้ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์และโรงเรือนอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม อัตราส่วนดังกล่าวเป็นสูตรหรือหลักการโดยประมาณเท่านั้น ในการนำไปใช้จริงสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมโดยขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นดิน ปริมาณน้ำฝนและสภาพแวดล้อมอื่น เช่น ในกรณีภาคใต้ที่มีฝนตกชุกกว่าภาคอื่น หรือหากพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำมาเติมสระได้ต่อเนื่อง ก็อาจลดขนาดของบ่อหรือสระน้ำให้เล็กลง แล้วไปเพิ่มอัตราส่วนในพื้นที่อื่นที่เห็นว่าเกิดประโยชน์ต่อเกษตรกร

1.2.2 ชั้นที่สอง

เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ปฏิบัติในที่ดินของตนจนได้ผลแล้ว ก็ต้องเริ่มชั้นที่สอง คือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูป กลุ่ม หรือ สหกรณ์ ร่วมแรง ร่วมใจกันดำเนินการในด้าน 1) การผลิต (พันธุ์พืช เตรียมดิน ซลประทาน ฯลฯ) เกษตรกรจะต้องร่วมมือในการผลิตโดยเริ่มตั้งแต่ ชั้นเตรียมดิน การหาพันธุ์พืช ปุ๋ย การหาน้ำ และอื่น ๆ เพื่อการเพาะปลูก 2) การตลาด (ลานตากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต) เมื่อมีผลผลิตแล้ว จะต้องเตรียมการต่าง ๆ เพื่อการขายผลผลิตให้ได้ประโยชน์สูงสุด เช่น การเตรียมลานตากข้าวร่วมกัน การจัดหายุ้งรวบรวมข้าว เตรียมหาเครื่องสีข้าว ตลอดจนการรวมกันขายผลผลิตให้ได้ราคาดี และลดค่าใช้จ่ายลงด้วย 3) ความเป็นอยู่ (กะปิ น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ) ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหารการกินต่าง ๆ กะปิ น้ำปลา เสื้อผ้า ที่พอเพียง 4) สวัสดิการ (สาธารณสุข เงินกู้) แต่ละชุมชนควรมีสวัสดิภาพและบริการที่จำเป็น เช่น มีสถานีอนามัยเมื่อยามป่วยไข้ หรือมีกองทุนไว้กู้ยืมเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ของ

ชุมชน 5) การศึกษา (โรงเรียน ศูนย์การศึกษา) ชุมชนควรมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา เช่น มีกองทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนให้แก่เยาวชนของชุมชนเอง 6) สังคมและศาสนา ชุมชนควรเป็นที่รวมในการพัฒนาสังคมและจิตใจ โดยมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวกิจกรรมทั้งหมดดังกล่าวข้างต้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นส่วนราชการ องค์กรเอกชน ตลอดจนสมาชิกในชุมชนนั้นเป็นสิ่งสำคัญ

1.2.3 ขั้นที่สาม

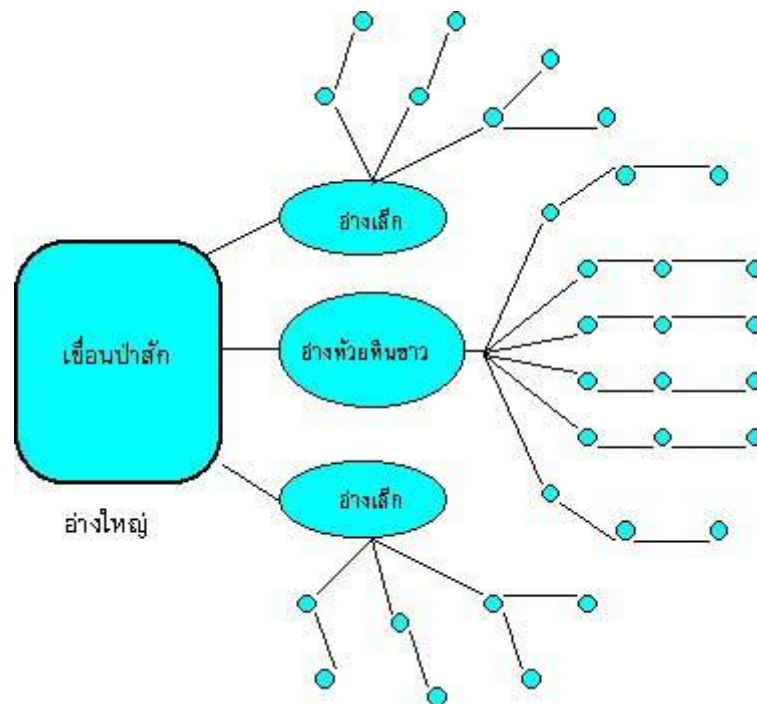
เมื่อดำเนินการผ่านพ้นขั้นที่สองแล้ว เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรก็ควรพัฒนาก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่สามต่อไป คือ ติดต่อประสานงาน เพื่อจัดหาทุน หรือแหล่งเงิน เช่น ธนาคาร หรือบริษัท ห้างร้านเอกชน มาช่วยในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ทั้งฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคารกับบริษัท จะได้รับประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ เกษตรกรขายข้าวได้ในราคาสูง (ไม่ถูกกดราคา) ธนาคารกับบริษัทสามารถซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ (ซื้อข้าวเปลือกตรงจากเกษตรกรและมาสีเอง) เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคได้ในราคาต่ำ เพราะรวมกันซื้อเป็นจำนวนมาก (เป็นร้านสหกรณ์ ราคาขายส่ง) ธนาคารกับบริษัทจะสามารถกระจายบุคลากร (เพื่อไปดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดผลดียิ่งขึ้น)

จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนในการดำเนินการตามทฤษฎีใหม่นั้น กำหนดไว้เป็นขั้นเป็นตอน เพื่อมุ่งให้ผู้ดำเนินการตามทฤษฎีดังกล่าว สามารถดำเนินชีวิตได้ภายใต้แนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” นั้นเอง โดยในการดำเนินการตามทฤษฎีใหม่ให้ประสบผลสำเร็จนั้น จะต้องพิจารณาข้อจำกัดในการดำเนินการด้วย กล่าวคือ (1) การดำเนินการตามทฤษฎีใหม่นั้น มีปัจจัยประกอบหลายประการ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น ฉะนั้นเกษตรกรควรขอรับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ด้วย (2) การขุดสระน้ำนั้น จะต้องสามารถเก็บกักน้ำได้ เพราะสภาพดินในแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกัน เช่น ดินร่วน ดินทราย ซึ่งเป็นดินที่ไม่สามารถอุ้มน้ำได้ หรือเป็นดินเปรี้ยว ดินเค็ม ซึ่งอาจจะไม่เหมาะกับพืชที่ปลูกได้ ฉะนั้น จะต้องพิจารณาให้ดีและควรขอรับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดิน หรือเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อน (3) ขนาดของพื้นที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคำนวณและคำนึงจากอัตราการถือครองที่ดิน ถัวเฉลี่ยครัวเรือนละ 15 ไร่ แต่ให้พึงเข้าใจว่าอัตราส่วนเฉลี่ยขนาดพื้นที่นี้มีใช้หลักตายตัว หากพื้นที่การถือครองของเกษตรกรจะมีน้อยกว่าหรือมากกว่านี้ ก็สามารถนำอัตราส่วนนี้ (30:30:30:10) ไปปรับใช้ได้ (4) การปลูกพืชหลายชนิด เช่น ข้าวซึ่งเป็นพืชหลัก ไม้ผล พืชผัก พืชไร่ และพืชสมุนไพร อีกทั้งยังมีการเลี้ยงปลา หรือสัตว์อื่น ๆ ซึ่งเกษตรกรสามารถนำมาบริโภคได้ตลอดทั้งปี เป็นการลดค่าใช้จ่ายในส่วนของอาหารสำหรับครอบครัวได้ และส่วนที่เหลือสามารถจำหน่ายได้เป็นรายได้แก่ครอบครัวได้อีก (5) ความร่วมมือร่วมใจของชุมชน จะเป็นกำลังสำคัญในการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีใหม่ เช่น การลงแรงช่วยเหลือกัน หรือที่เรียกว่าการลงแขก นอกจากจะทำให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชนแล้ว ยังเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานได้อีกด้วย และ (6) ในระหว่างการขุดสระน้ำจะมีดินที่ถูกขุดขึ้นมาเป็นจำนวนมาก หน้าดินซึ่งเป็นดินดีควรนำไปกองไว้ต่างหาก เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชต่าง ๆ ในภายหลัง โดยนำมาเกลี่ยคลุมดินชั้นล่างที่เป็นดินไม่ดี ซึ่งอาจนำมาถมทำขอบสระน้ำหรือยกร่องสำหรับปลูกไม้ผล

1.2.4 ทฤษฎีใหม่ที่สมบูรณ์

การที่จะทำให้ทฤษฎีใหม่สมบูรณ์ได้นั้นคือ สระเก็บกักน้ำจะต้องทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มความสามารถ โดยต้องมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถเพิ่มเติมน้ำในสระเก็บกักน้ำให้เต็มอยู่เสมอ ดังเช่นในกรณีของการทดลองที่วัดมวงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเสนอวิธีการ อ่างใหญ่เติมอ่างเล็ก อ่างเล็กเติมสระน้ำ ดังแผนภาพที่ 2.2

แผนภาพที่ 2.2 ตัวแบบการกักเก็บน้ำโดยวิธีการอ่างใหญ่เติมอ่างเล็ก

ที่มา: <https://www.chaipat.or.th/2010-06-03-07-08-01/item/1306-2010-06-03-07-11-23.html>

จากภาพวงกลมเล็กคือสระน้ำที่เกษตรกร ขุดขึ้นตามทฤษฎีใหม่ เมื่อเกิดช่วงขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง เกษตรกรสามารถสูบน้ำมาใช้ประโยชน์ได้ และหากน้ำในสระน้ำไม่เพียงพอก็ขอรับน้ำจากอ่างห้วยหินขาว (อ่างเล็ก) ซึ่งได้ทำระบบส่งน้ำเชื่อมต่อลงมายังสระน้ำที่ได้ขุดไว้ในแต่ละแปลงซึ่งจะช่วยให้สามารถมีน้ำใช้ตลอดปี กรณีที่เกษตรกรใช้มีความต้องการใช้น้ำมาก อ่างห้วยหินขาว (อ่างเล็ก) ก็อาจมีปริมาณน้ำไม่พอเพียง หากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักหรือมีโครงการใหญ่ที่สมบูรณ์แล้ว ก็ใช้วิธีการผันน้ำจากเขื่อนป่าสัก คืออ่างใหญ่ ต่อลงมายังอ่างเก็บน้ำห้วยหินขาว (อ่างเล็ก) ก็จะช่วยให้มีปริมาณน้ำใช้มากพอตลอดปีสำหรับสระของเกษตรกร

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีใหม่ คือการบริหารจัดการที่ดินและแหล่งน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เจ้าของที่ โดยในแต่ละพื้นที่จะต้องมีการขุดสระ เพื่อเป็นที่กักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง ในการขุดสระดังกล่าวจะต้องใช้พื้นที่ ประมาณ 30% ของพื้นที่ที่มีอยู่ โดยมีพื้นฐานการคิดว่า ในการเพาะปลูก 1 ไร่ จะต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตร การขุดสระดังกล่าว อาจเพื่อใช้ในการเติมน้ำจากแหล่งน้ำที่กักเก็บไว้ เช่น เขื่อน อ่าง

เพื่อใช้ในช่วงที่พื้นที่การเกษตรขาดแคลนน้ำ เมื่อในแต่ละพื้นที่มีน้ำ ก็จะสามารถประกอบการเกษตรได้ เจ้าของพื้นที่ก็สามารถดูแลตนเองและครอบครัวได้ เมื่อหน่วยพื้นที่เริ่มเข้มแข็งก็จะรวมตัวกันเพื่อจัดการชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นไป

1.3 หลักการจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานของรัฐ

การจัดซื้อจัดจ้างเป็นกระบวนการจัดหาทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเข้ามาในองค์กรเพื่อให้ องค์กรนั้น ๆ สามารถดำเนินการปฏิบัติงานจนสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งกระบวนการนี้มีอยู่ ในทุกองค์กรทั้งในองค์กรภาครัฐและองค์กรภาคเอกชน² ซึ่งการจัดซื้อจัดจ้างในภาครัฐถือเป็นหัวใจหลักที่ ขับเคลื่อนการใช้จ่ายเงินงบประมาณของประเทศ³ โดยการจัดซื้อจัดจ้างในภาครัฐที่โปร่งใส เป็นธรรม และ ตรวจสอบได้ จะช่วยทำให้หน่วยงานของรัฐสามารถใช้จ่ายเงินงบประมาณได้อย่างคุ้มค่า รวมถึงได้รับสินค้า และบริการที่มีคุณภาพ ในอดีตการจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานของรัฐในแต่ละแห่งมีการใช้ระเบียบการ ปฏิบัติงานจัดซื้อจัดจ้างที่แตกต่างกัน เช่น การปฏิบัติงานจัดซื้อจัดจ้างของราชการส่วนกลางจะอยู่ภายใต้ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือรัฐวิสาหกิจ มีการออกระเบียบจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานเอง เป็นต้น ทำให้การดำเนินการจัดซื้อจัดจ้าง ในหน่วยงานของรัฐในอดีตไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน รวมถึงมีปัญหาการทุจริตเกิดขึ้นในกระบวนการจัดซื้อ จัดจ้างในหน่วยงานของรัฐ ดังนั้นในปัจจุบันได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและ การบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2560 โดยให้มีผลใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด 180 วัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป กล่าวคือ เริ่มมีผลใช้บังคับวันที่ 23 สิงหาคม 2560 ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวใช้บังคับกับหน่วยงานของรัฐทุกแห่ง เพื่อให้มีกรอบการปฏิบัติงานด้านการจัดซื้อจัด จ้างที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานที่เป็นราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วน ท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ องค์การมหาชน องค์การอิสระ องค์กรตาม รัฐธรรมนูญ หน่วยธุรการของศาล มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ หน่วยงานสังกัดรัฐสภาหรือในกำกับของรัฐสภา หน่วยงานอิสระของรัฐ และหน่วยงานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง เป็นผลให้มีการยกเลิกบทบัญญัติ เกี่ยวกับพัสดุ การจัดซื้อจัดจ้าง หรือการบริหารพัสดุในกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ ข้อบัญญัติ และ ข้อกำหนดใด ๆ ของหน่วยงานของรัฐที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ทำให้ในปัจจุบันหน่วยงานของรัฐทุกแห่งต้องดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างโดยใช้กฎหมายฉบับเดียวกัน

1.3.1 การดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการ บริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560

การประกาศใช้พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 มีเหตุผลสำคัญเพื่อให้การดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐมีกรอบการปฏิบัติงานที่ เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานกลาง เพื่อให้หน่วยงานของรัฐทุกแห่งนำไปใช้เป็นหลัก

² กรอกช อ่อนน่วม และฉาน เรื่องธรรมสังข์, “ปัญหาและอุปสรรคในการจัดซื้อจัดจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น,” *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์* 6, ฉ.2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2562): 224 – 225.

³ สุวรรณกมล อมฤตวารี, (ม.ป.ป.), *กระบวนการจัดซื้อจัดจ้างตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2560 ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม*, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2565, จาก http://www3.ru.ac.th/mpa-abstract/files/2562_1582280813_6114830005.pdf.

ปฏิบัติ โดยมุ่งเน้นการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณชนให้มากที่สุด เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม มีการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างที่คำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการใช้งานเป็นสำคัญซึ่งจะก่อให้เกิดความคุ้มค่าในการใช้จ่ายเงิน มีการวางแผนการดำเนินงาน และมีการประเมินผลการปฏิบัติงานซึ่งจะทำให้การจัดซื้อจัดจ้างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งเพื่อให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล มีการส่งเสริมให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐซึ่งเป็นมาตรการหนึ่งเพื่อป้องกันปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบในการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ ประกอบกับมาตรการอื่น ๆ เช่น การจัดซื้อจัดจ้างด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งจะทำให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ อันจะเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับสาธารณชนและก่อให้เกิดผลดีกับการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ต่อมาภายหลังจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 แล้วก็ได้มีการประกาศใช้ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ตามมาเพื่อเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานของรัฐ

ในการจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานของรัฐจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 และระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานของรัฐได้ ดังนี้

1.3.1.1 หลักการจัดซื้อจัดจ้าง: ในการจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานของรัฐต้องก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่หน่วยงานของรัฐ และต้องสอดคล้องกับหลักการ⁴ ดังต่อไปนี้

(1) คุ้มค่า โดยพัสดุที่จัดซื้อจัดจ้างต้องมีคุณภาพหรือคุณลักษณะที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ในการใช้งานของหน่วยงานของรัฐ มีราคาที่เหมาะสม และมีแผนการบริหารพัสดุที่เหมาะสมและชัดเจน

(2) โปร่งใส โดยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุต้องกระทำโดยเปิดเผย เปิดโอกาสให้มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม มีการปฏิบัติต่อผู้ประกอบการทุกรายโดยเท่าเทียมกัน มีระยะเวลาที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการยื่นข้อเสนอ มีหลักฐานการดำเนินงานชัดเจน และมีการเปิดเผยข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุในทุกขั้นตอน

(3) มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยต้องมีการวางแผนการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุล่วงหน้าเพื่อให้การจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีกำหนดเวลาที่เหมาะสม โดยมีการประเมินและเปิดเผยผลสัมฤทธิ์ของการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุ

(4) ตรวจสอบได้ โดยมีการเก็บข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุอย่างเป็นระบบ เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบ

⁴ พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 มาตรา 8.

1.3.1.2 การจัดทำแผนการจัดซื้อจัดจ้าง

เมื่อหน่วยงานของรัฐได้รับความเห็นชอบวงเงินงบประมาณที่จะใช้ในการจัดซื้อจัดจ้างจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีอำนาจในการพิจารณางบประมาณแล้ว เจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายในการปฏิบัติงานนั้น จะจัดทำแผนการจัดซื้อจัดจ้างประจำปีเสนอหัวหน้าหน่วยงานของรัฐ เพื่อขอความเห็นชอบ ซึ่งในแผนการจัดซื้อจัดจ้างประจำปีอย่างน้อยจะต้องมีรายการ ดังนี้ 1) ชื่อโครงการที่จะจัดซื้อจัดจ้าง 2) วงเงินที่จะจัดซื้อจัดจ้าง 3) ระยะเวลาที่คาดว่าจะจัดซื้อจัดจ้าง และ 4) รายการอื่นตามที่กรมบัญชีกลาง

หลังจากที่หัวหน้าหน่วยงานของรัฐให้ความเห็นชอบแผนการจัดซื้อจัดจ้างประจำปีแล้ว หัวหน้าเจ้าหน้าที่จะทำการประกาศเผยแพร่ในระบบเครือข่ายสารสนเทศของกรมบัญชีกลาง และของหน่วยงานของรัฐ รวมถึงปิดประกาศเปิดเผย ณ สถานที่ปิดประกาศของหน่วยงานของรัฐนั้น อย่างไรก็ตาม หากหน่วยงานของรัฐไม่ดำเนินการประกาศเผยแพร่แผนการจัดซื้อจัดจ้างโครงการใดในระบบเครือข่ายของกรมบัญชีกลาง ก็จะไม่สามารถดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างในโครงการนั้นได้⁵ ทั้งนี้ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงแผนการจัดซื้อจัดจ้างประจำปี ให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายในการปฏิบัติงานนั้น จัดทำรายงานพร้อมระบุเหตุผลที่ขอเปลี่ยนแปลงเสนอหัวหน้าหน่วยงานของรัฐให้ความเห็นชอบ และเมื่อได้รับความเห็นชอบแล้ว ก็ให้ดำเนินการประกาศเผยแพร่แผนการจัดซื้อจัดจ้างที่ขอเปลี่ยนแปลงในระบบเครือข่ายของกรมบัญชีกลางและของหน่วยงานของรัฐ รวมถึงปิดประกาศโดยเปิดเผย ณ สถานที่ปิดประกาศของหน่วยงานของรัฐ⁶

1.3.1.3 การจัดทำร่างขอบเขตของงานหรือรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะของพัสดุหรือแบบรูปรายการก่อสร้าง

ในการจัดซื้อจัดจ้างจะต้องมีการกำหนดคุณลักษณะเฉพาะของพัสดุที่จะทำการจัดซื้อจัดจ้าง โดยในการกำหนดคุณลักษณะเฉพาะดังกล่าวหน่วยงานของรัฐจะต้องคำนึงถึงคุณภาพเทคนิค และวัตถุประสงค์ของการจัดซื้อจัดจ้างพัสดุนั้น และห้ามมิให้กำหนดคุณลักษณะเฉพาะของพัสดุให้ใกล้เคียงกับยี่ห้อใดยี่ห้อหนึ่ง หรือของผู้ขายรายใดรายหนึ่งโดยเฉพาะ เว้นแต่พัสดุที่จะทำการจัดซื้อจัดจ้างตามวัตถุประสงค์นั้นมียี่ห้อเดียวหรือจะต้องใช้อะไหล่ของยี่ห้อใดก็ให้ระบุยี่ห้อนั้น⁷

นอกจากนี้ เพื่อให้การกำหนดรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะของพัสดุที่จะซื้อหรือจ้างมีมาตรฐานและเป็นประโยชน์ต่อทางราชการ หากพัสดุที่จะซื้อหรือจ้างใดมีประกาศกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมแล้ว ก็ให้กำหนดรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะของพัสดุที่จะซื้อหรือจ้างหรือรายการในการก่อสร้างตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม หรือเพื่อความสะดวกจะระบุเฉพาะหมายเลขมาตรฐานก็ได้ หรือในกรณีพัสดุที่จะซื้อหรือจ้างโดยยังไม่มีประกาศกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม แต่มีผู้ได้รับการจดทะเบียนผลิตภัณฑ์ไว้กับกระทรวงอุตสาหกรรมแล้ว ก็ให้กำหนดรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะของพัสดุที่จะซื้อหรือจ้างหรือรายการในการก่อสร้างให้สอดคล้องกับรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะ ตามที่ระบุในคู่มือผู้ซื้อหรือใบแทรกคู่มือผู้ซื้อที่กระทรวงอุตสาหกรรมจัดทำขึ้น

⁵ ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ข้อ 11.

⁶ ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ข้อ 13.

⁷ พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 มาตรา 9.

ในการซื้อหรือจ้างที่มีใช้การจ้างก่อสร้าง หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ จะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมากณะหนึ่ง หรือจะให้เจ้าหน้าที่หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งรับผิดชอบในการจัดทำร่างขอบเขตของงานหรือรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะของพัสดุที่จะซื้อหรือจ้าง รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกข้อเสนอด้วย แต่ถ้าเป็นในการจ้างก่อสร้าง หัวหน้าหน่วยงานของรัฐจะทำการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมากณะหนึ่ง หรือมอบหมายให้เจ้าหน้าที่หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อจัดทำแบบรูป รายการงานก่อสร้าง หรือจะดำเนินการจ้างตามความในหมวด 4 งานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้างก็ได้⁸

1.3.1.4 การจัดทำและเปิดเผยราคากลาง

ตามหนังสือกรมบัญชีกลาง ด่วนที่สุดที่ กค 0405.3/ว132 ลงวันที่ 14 มีนาคม 2561 เรื่องแนวทางการเปิดเผยราคากลางสำหรับการจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานของรัฐ กรมบัญชีกลางกำหนดว่า การจัดซื้อจัดจ้างที่มีวงเงินเกิน 500,000 บาทขึ้นไป หน่วยงานของรัฐต้องประกาศราคากลางและรายละเอียดการคำนวณราคากลางไว้ในเว็บไซต์ของหน่วยงานของรัฐ และเว็บไซต์ศูนย์ข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐของกรมบัญชีกลาง ทั้งนี้ข้อมูลและรายละเอียดที่หน่วยงานต้องประกาศให้เป็นไปตามแนวทางที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ตามหนังสือสำนักงาน ป.ป.ช. ที่ ปช 0001.26/ว 0025 ลงวันที่ 4 กันยายน 2556 โดยมีแบบตารางแสดงวงเงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรรและรายละเอียดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างรวม 7 ประเภท⁹ ดังนี้

- (1) ตารางแสดงวงเงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรรและราคากลางในงานจ้างก่อสร้าง
- (2) ตารางแสดงวงเงินงบประมาณที่ได้รับและรายละเอียดค่าใช้จ่ายในการจ้างควบคุมงาน
- (3) ตารางแสดงวงเงินงบประมาณที่ได้รับและรายละเอียดค่าใช้จ่ายในการจ้างออกแบบ
- (4) ตารางแสดงวงเงินงบประมาณที่ได้รับและรายละเอียดค่าใช้จ่ายในการจ้างที่ปรึกษา
- (5) ตารางแสดงวงเงินงบประมาณที่ได้รับและรายละเอียดค่าใช้จ่ายในการจ้างงานวิจัยหรือเงินสนับสนุนให้ทุนการวิจัย
- (6) ตารางแสดงวงเงินงบประมาณที่ได้รับและรายละเอียดค่าใช้จ่ายในการจ้างพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์
- (7) ตารางแสดงวงเงินงบประมาณที่ได้รับและราคากลาง (ราคาอ้างอิง) ในการจัดซื้อจัดจ้างที่มีใช้งานก่อสร้าง

⁸ ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ข้อ 21.

⁹ สำนักงานปลัดกระทรวงพลังงาน, (2561), คู่มือการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560, สืบค้นเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2565 จาก <http://www.eppo.go.th/index.php/th/graph-analysis/item/15586-eppo-standard-procurement>.

1.3.1.5 ประเภทและวิธีการจัดซื้อจัดจ้าง: ในการจัดซื้อจัดจ้างตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ประกอบด้วยการจัดซื้อจัดจ้าง 3 ประเภท ได้แก่ การจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ การจ้างที่ปรึกษา และการจ้างออกแบบหรือควบคุมงาน ซึ่งการจัดซื้อจัดจ้างในแต่ละประเภทมีวิธีการจัดซื้อจัดจ้าง ดังนี้

(1) การจัดซื้อจัดจ้างพัสดุมีวิธีการจัดซื้อจัดจ้าง 3 วิธี¹⁰ ดังนี้

1) วิธีประกาศเชิญชวนทั่วไป เป็นวิธีการที่หน่วยงานของรัฐเชิญชวนผู้ประกอบการทั่วไปที่มีคุณสมบัติตรงตามเงื่อนไขที่หน่วยงานของรัฐกำหนดให้เข้ายื่นข้อเสนอ ซึ่งในการจัดซื้อจัดจ้างพัสดุให้หน่วยงานของรัฐเลือกใช้วิธีประกาศเชิญชวนทั่วไปก่อน และสามารถทำได้ 3 วิธี ดังนี้

1.1) วิธีตลาดอิเล็กทรอนิกส์ (e-market) เป็นการซื้อหรือจ้างที่มีรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะของพัสดุที่ไม่ซับซ้อนหรือเป็นสินค้าหรืองานบริการที่มีมาตรฐาน และได้กำหนดไว้ในระบบข้อมูลสินค้า (e-catalog) โดยให้ดำเนินการในระบบตลาดอิเล็กทรอนิกส์ (e-market) ซึ่งสามารถทำได้ 2 ลักษณะ คือ

ก. การเสนอราคาโดยใช้ใบเสนอราคา จะใช้กับการซื้อหรือจ้างครั้งหนึ่งที่มีวงเงินเกิน 500,000 บาท แต่ไม่เกิน 5,000,000 บาท

ข. การเสนอราคาโดยการประมูลอิเล็กทรอนิกส์ จะใช้กับการซื้อหรือจ้างครั้งหนึ่งที่มีวงเงินเกิน 5,000,000 บาท

1.2) วิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e - bidding) เป็นการซื้อหรือจ้างครั้งหนึ่งซึ่งมีวงเงินเกิน 500,000 บาท และเป็นสินค้าหรืองานบริการที่ไม่ได้กำหนดรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะของพัสดุไว้ในระบบข้อมูลสินค้า (e - catalog) โดยให้ดำเนินการในระบบประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Bidding : e - bidding) ตามวิธีการที่กรมบัญชีกลางกำหนด

1.3) วิธีสอบราคา เป็นการซื้อหรือจ้างครั้งหนึ่ง ซึ่งมีวงเงินเกิน 500,000 บาท แต่ไม่เกิน 5,000,000 บาท ให้กระทำได้ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐนั้นตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดในการใช้สัญญาณอินเทอร์เน็ต ทำให้ไม่สามารถดำเนินการผ่านระบบตลาดอิเล็กทรอนิกส์หรือระบบประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ได้ ทั้งนี้ ให้เจ้าหน้าที่ระบุเหตุผลความจำเป็นที่ไม่อาจดำเนินการซื้อหรือจ้างด้วยวิธีตลาดอิเล็กทรอนิกส์หรือวิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ไว้ในรายงานขอซื้อหรือขอจ้างด้วย

2) วิธีคัดเลือก เป็นวิธีการที่หน่วยงานของรัฐเชิญชวนเฉพาะผู้ประกอบการที่มีคุณสมบัติตรงตามเงื่อนไขที่หน่วยงานของรัฐกำหนดซึ่งต้องไม่น้อยกว่า 3 ราย ให้เข้ายื่นข้อเสนอ เว้นแต่ในงานนั้นมีผู้ประกอบการที่มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดน้อยกว่า 3 ราย ซึ่งกรณีจะใช้วิธีการคัดเลือกมีดังต่อไปนี้

¹⁰ พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 มาตรา 55 – 56 ประกอบระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ข้อ 28-32.

2.1) ใช้วิธีประกาศเชิญชวนทั่วไปแล้ว แต่ไม่มีผู้ยื่นข้อเสนอ หรือ
ข้อเสนอั้นไม่ได้รับการคัดเลือก

2.2) พัสดุที่ต้องการจัดซื้อจัดจ้างมีคุณลักษณะเฉพาะเป็นพิเศษ
หรือซับซ้อนหรือต้องผลิต จำหน่าย ก่อสร้าง หรือให้บริการโดยผู้ประกอบการที่มีฝีมือโดยเฉพาะ หรือมีความ
ชำนาญเป็นพิเศษ หรือมีทักษะสูง และผู้ประกอบการนั้นมีจำนวนจำกัด

2.3) มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องใช้พัสดุนั้นอันเนื่องมาจากเกิด
เหตุการณ์ที่ไม่อาจคาดหมายได้ ซึ่งหากใช้วิธีประกาศเชิญชวนทั่วไปจะทำให้ไม่ทันต่อความต้องการใช้พัสดุ

2.4) เป็นพัสดุที่โดยลักษณะของการใช้งาน หรือมีข้อจำกัดทาง
เทคนิคที่จำเป็นต้องระบุข้อกำหนดเป็นการเฉพาะ

2.5) เป็นพัสดุที่จำเป็นต้องซื้อโดยตรงจากต่างประเทศ หรือ
ดำเนินการโดยผ่านองค์การระหว่างประเทศ

2.6) เป็นพัสดุที่ใช้ราชการลับ หรือเป็นงานที่ต้องปกปิดเป็น
ความลับของหน่วยงานของรัฐ หรือที่เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ

2.7) เป็นงานจ้างซ่อมพัสดุที่จำเป็นต้องถอดตรวจ ให้ทราบความ
ชำรุดเสียหายเสียก่อน จึงจะประมาณค่าซ่อมได้ เช่น งานจ้างซ่อมเครื่องจักร เครื่องมือกล เครื่องยนต์ เครื่องไฟฟ้า
หรือเครื่องอิเล็กทรอนิกส์

2.8) กรณีอื่นตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

3) วิธีเฉพาะเจาะจง เป็นวิธีการที่หน่วยงานของรัฐเชิญชวน
ผู้ประกอบการที่มีคุณสมบัติตรงตามเงื่อนไขที่หน่วยงานของรัฐกำหนดซึ่งต้องไม่น้อยกว่า 3 ราย ให้เข้ายื่นข้อเสนอ
วันแต่ในงานนั้นมีผู้ประกอบการที่มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดน้อยกว่า 3 ราย ซึ่งกรณีจะใช้วิธีเฉพาะเจาะจง
มีดังต่อไปนี้

3.1) ใช้ทั้งวิธีประกาศเชิญชวนทั่วไปและวิธีคัดเลือก หรือใช้วิธี
คัดเลือกแล้วแต่ไม่มีผู้ยื่นข้อเสนอ หรือข้อเสนอั้นไม่ได้รับการคัดเลือก

3.2) การจัดซื้อจัดจ้างพัสดุที่มีการผลิต จำหน่าย ก่อสร้าง หรือ
ให้บริการทั่วไป และมีวงเงินในการจัดซื้อจัดจ้างครั้งหนึ่งไม่เกิน 500,000 บาท

3.3) การจัดซื้อจัดจ้างพัสดุที่มีผู้ประกอบการซึ่งมีคุณสมบัติ
โดยตรงเพียงรายเดียว หรือการจัดซื้อจัดจ้างพัสดุจากผู้ประกอบการซึ่งเป็นตัวแทนจำหน่ายหรือตัวแทน
ผู้ให้บริการโดยชอบด้วยกฎหมายเพียงรายเดียวในประเทศไทยและไม่มีพัสดุนั้นที่จะใช้ทดแทนได้

3.4) มีความจำเป็นต้องใช้พัสดุนั้นโดยฉุกเฉิน เนื่องจากเกิดอุบัติเหตุหรือภัยธรรมชาติหรือเกิดโรคติดต่ออันตรายตามกฎหมายว่าด้วยโรคติดต่อ และการจัดซื้อจัดจ้างโดยวิธีประกาศเชิญชวนทั่วไป หรือวิธีคัดเลือกอาจก่อให้เกิดความล่าช้าและอาจทำให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง

(2) การจ้างที่ปรึกษา เป็นงานให้บริการเพื่อเป็นผู้ให้คำปรึกษาหรือแนะนำแก่หน่วยงานของรัฐ โดยที่ปรึกษาต้องเป็นที่ปรึกษาที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้กับศูนย์ข้อมูลที่ปรึกษา กระทรวงการคลัง เว้นแต่จะมีหนังสือรับรองจากศูนย์ข้อมูลที่ปรึกษา กระทรวงการคลัง ว่าไม่มีที่ปรึกษาเป็นผู้ให้บริการในงานที่จ้างนั้นหรือเป็นงานจ้างที่ปรึกษาของหน่วยงานของรัฐในต่างประเทศ ซึ่งในการจ้างที่ปรึกษาสามารถทำได้ 3 วิธี โดยที่หน่วยงานของรัฐจะต้องเลือกใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่ง¹¹ ดังนี้

1) วิธีประกาศเชิญชวนทั่วไป ได้แก่ การที่หน่วยงานของรัฐเชิญชวนที่ปรึกษาทั่วไปที่มีคุณสมบัติ ตรงตามเงื่อนไขที่หน่วยงานของรัฐกำหนดให้เข้ายื่นข้อเสนอ ซึ่งงานจ้างที่ปรึกษาโดยวิธีประกาศเชิญชวนทั่วไป จะใช้กับงานที่ไม่ซับซ้อน งานที่มีลักษณะเป็นงานประจำของหน่วยงานของรัฐ หรืองานที่มีมาตรฐานตามหลักวิชาชีพ และมีที่ปรึกษาซึ่งสามารถทำงานนั้นได้เป็นการทั่วไป

2) วิธีคัดเลือก ได้แก่ การที่หน่วยงานของรัฐเชิญชวนเฉพาะที่ปรึกษาที่มีคุณสมบัติตรงตามเงื่อนไขที่หน่วยงานของรัฐกำหนดซึ่งต้องไม่น้อยกว่า 3 รายให้เข้ายื่นข้อเสนอ เว้นแต่ในงานนั้นมีที่ปรึกษาที่มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดน้อยกว่า 3 ราย ซึ่งงานจ้างที่ปรึกษาโดยวิธีคัดเลือก ให้กระทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้

2.1) ใช้วิธีประกาศเชิญชวนทั่วไปแล้ว แต่ไม่มีผู้ยื่นข้อเสนอ หรือข้อเสนออื่นไม่ได้รับการคัดเลือก

2.2) เป็นงานที่ซับซ้อน ซับซ้อนมาก หรือที่มีเทคนิคเฉพาะไม่เหมาะที่จะดำเนินการ โดยวิธีประกาศเชิญชวนทั่วไป

2.3) เป็นงานจ้างที่มีที่ปรึกษาในงานที่จะจ้างนั้นจำนวนจำกัด

2.4) กรณีอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

3) วิธีเฉพาะเจาะจง ได้แก่ การที่หน่วยงานของรัฐเชิญชวนที่ปรึกษาที่มีคุณสมบัติตรงตาม เงื่อนไขที่หน่วยงานของรัฐกำหนดรายใดรายหนึ่งให้เข้ายื่นข้อเสนอ หรือให้เข้ามาเจรจาต่อรองราคา ซึ่งงานจ้างที่ปรึกษาโดยวิธีเฉพาะเจาะจง ให้กระทำได้ในกรณี ดังต่อไปนี้

3.1) ใช้ทั้งวิธีประกาศเชิญชวนทั่วไปและวิธีคัดเลือก หรือใช้วิธีคัดเลือกแล้ว แต่ไม่มีผู้ยื่นข้อเสนอ หรือข้อเสนออื่นไม่ได้รับการคัดเลือก

3.2) งานจ้างที่มีวงเงินค่าจ้างครั้งหนึ่งไม่เกินวงเงิน 500,000 บาท

¹¹ พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 มาตรา 69 – 70.

3.3) เป็นงานที่จำเป็นต้องให้ที่ปรึกษารายเดิมทำต่อจากงานที่ได้ทำไว้แล้วเนื่องจากเหตุผลทางเทคนิค

3.4) เป็นงานจ้างที่มีที่ปรึกษาในงานที่จะจ้างนั้นจำนวนจำกัดและมีวงเงินค่าจ้างครั้งหนึ่ง ไม่เกินวงเงิน 5,000,000 บาท

3.5) เป็นงานจ้างที่มีที่ปรึกษาในงานที่จะจ้างนั้นเพียงรายเดียว

3.6) เป็นงานที่มีความจำเป็นเร่งด่วนหรือที่เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ หากล่าช้าจะเสียหายแก่หน่วยงานของรัฐหรือความมั่นคงของชาติ

3.7) กรณีอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(3) การจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้าง สามารถดำเนินการได้ 4 วิธี¹² ดังต่อไปนี้

1) วิธีประกาศเชิญชวนทั่วไป ให้ใช้กับงานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้างที่มีลักษณะไม่ซับซ้อน

2) วิธีคัดเลือก เป็นงานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้างที่หน่วยงานของรัฐ เชิญชวนผู้ให้บริการที่มีคุณสมบัติตรงตามเงื่อนไขที่หน่วยงานของรัฐกำหนดไม่น้อยกว่าสามรายให้เข้ายื่นข้อเสนอ เว้นแต่ในงานนั้นมีผู้ให้บริการที่มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดน้อยกว่าสามราย ทั้งนี้ ให้กระทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้

2.1) ใช้วิธีประกาศเชิญชวนทั่วไปแล้ว แต่ไม่มีผู้ยื่นข้อเสนอ หรือข้อเสนออื่นไม่ได้รับการคัดเลือก

2.2) เป็นงานจ้างที่มีลักษณะซับซ้อนหรือซับซ้อนมาก

2.3) เป็นงานเกี่ยวกับการออกแบบหรือใช้ความคิด เช่น รูปแบบสิ่งก่อสร้าง ซึ่งหน่วยงานของรัฐ ไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะกำหนดรายละเอียดเบื้องต้นได้

2.4) กรณีอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

3) วิธีเฉพาะเจาะจง เป็นงานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้างที่หน่วยงานของรัฐเลือกจ้างผู้ให้บริการรายใดรายหนึ่งซึ่งเคยทราบหรือเคยเห็นความสามารถแล้ว ตามที่คณะกรรมการดำเนินงานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้างโดยวิธีเฉพาะเจาะจงได้พิจารณาเสนอแนะ ทั้งนี้ ให้กระทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้

3.1) ใช้ทั้งวิธีประกาศเชิญชวนทั่วไปและวิธีคัดเลือก หรือใช้วิธีคัดเลือกแล้ว แต่ไม่มีผู้ยื่นข้อเสนอ หรือข้อเสนออื่นไม่ได้รับการคัดเลือก

¹² พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 มาตรา 79 - 83.

3.2) ให้ใช้กับงานจ้างที่มีวงเงินงบประมาณค่าก่อสร้างไม่เกิน
วงเงินตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

3.3) เป็นงานที่มีความจำเป็นเร่งด่วนหรือที่เกี่ยวกับความมั่นคง
ของชาติ หากล่าช้าจะเสียหายแก่หน่วยงานของรัฐหรือความมั่นคงของชาติ

3.4) เป็นงานที่จำเป็นต้องให้ผู้ให้บริการรายเดิมทำต่อจากงานที่
ได้ทำไว้แล้ว เนื่องจากเหตุผลทางเทคนิค

3.5) กรณีอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

4) วิธีประกวดแบบ เป็นงานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้างที่
หน่วยงานของรัฐ เชิญชวนผู้ให้บริการที่มีคุณสมบัติตรงตามเงื่อนไขที่หน่วยงานของรัฐกำหนดให้เข้ายื่นข้อเสนอ
เพื่อออกแบบงานก่อสร้างที่มีลักษณะพิเศษ เป็นที่เชิดชูคุณค่าทางด้านศิลปกรรมหรือสถาปัตยกรรมของชาติ
หรืองานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

1.3.1.6 การจัดทำรายงานขอซื้อขอจ้าง

ในการจัดซื้อจัดจ้างทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นการจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ
การจ้างที่ปรึกษา และการจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้าง รวมถึงไม่ว่าจะใช้วิธีการใดในการจัดซื้อจัดจ้าง
ในแต่ละประเภทจะต้องมีการจัดทำรายงานขอซื้อขอจ้าง โดยเจ้าหน้าที่จะดำเนินการจัดทำรายงานขอซื้อหรือ
ขอจ้างเสนอหัวหน้าหน่วยงานของรัฐ เพื่อขอความเห็นชอบ โดยเสนอผ่านหัวหน้าเจ้าหน้าที่ และเมื่อหัวหน้า
หน่วยงานของรัฐให้ความเห็นชอบรายงานดังกล่าวแล้ว เจ้าหน้าที่จึงจะดำเนินการจ้างตามวิธีการจ้างที่ได้รับ
ความเห็นชอบต่อไป ซึ่งรายงานขอซื้อขอจ้างในแต่ละประเภทของการจัดซื้อจัดจ้างจะต้องมีรายการดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 รายการที่ต้องระบุในรายงานขอซื้อขอจ้าง แยกตามประเภทการจัดซื้อจัดจ้าง

ประเภทการจัดซื้อจัดจ้าง	การจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ	การจ้างที่ปรึกษา	การจ้างงานออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้าง
รายการที่ต้องระบุในรายงานขอซื้อหรือขอจ้าง	<p><u>กรณีการจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ ที่มีใบการซื้อที่ดินหรือสิ่งปลูกสร้าง</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องซื้อหรือจ้าง 2. ขอบเขตของงานหรือรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะของพัสดุหรือแบบรูปรายการงานก่อสร้างที่จะซื้อหรือจ้าง 3. ราคากลางของพัสดุที่จะซื้อหรือจ้าง 4. วงเงินที่จะซื้อหรือจ้าง 5. กำหนดเวลาที่ต้องการใช้พัสดุนั้นหรือให้งานนั้นแล้วเสร็จ 6. วิธีที่จะซื้อหรือจ้าง และเหตุผลที่ต้องซื้อหรือจ้างโดยวิธีนั้น 7. หลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกข้อเสนอ 8. ข้อเสนออื่น ๆ เช่น การอนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการต่าง ๆ ที่จำเป็นในการซื้อหรือจ้าง การออกประกาศและเอกสารเชิญชวน และหนังสือเชิญชวน <p><u>กรณีการซื้อที่ดินหรือสิ่งปลูกสร้าง</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องซื้อ 2. รายละเอียดของที่ดินหรือสิ่งปลูกสร้างที่ต้องการซื้อ 3. ราคาประเมินของทางราชการในท้องถิ่น 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องจ้างที่ปรึกษา 2. ขอบเขตของงานจ้างที่ปรึกษา 3. คุณสมบัติของที่ปรึกษาที่จะจ้าง 4. ราคากลาง 5. วงเงินที่จะจ้างที่ปรึกษา 6. กำหนดเวลาแล้วเสร็จของงานจ้างที่ปรึกษา 7. วิธีจ้างที่ปรึกษา และเหตุผลที่ต้องจ้างที่ปรึกษาโดยวิธีนั้น 8. หลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกข้อเสนอ 9. ข้อเสนออื่น ๆ เช่น การอนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการต่าง ๆ ที่จำเป็นในงานจ้างที่ปรึกษา การออกเอกสารการจ้างที่ปรึกษา และประกาศเผยแพร่ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้าง 2. ขอบเขตของงานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้าง 3. คุณสมบัติของผู้ให้บริการงานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้าง 4. วงเงินค่าก่อสร้างโดยประมาณ 5. ค่าจ้างออกแบบหรือควบคุมงานโดยประมาณ 6. กำหนดเวลาแล้วเสร็จของงานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้าง 7. วิธีที่จะจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้าง และเหตุผลที่ต้องจ้างโดยวิธีนั้น 8. หลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกข้อเสนอ 9. ข้อเสนออื่น ๆ เช่น การอนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการต่าง ๆ ที่จำเป็นในงานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้าง การออกประกาศและเอกสารเชิญชวน หรือหนังสือเชิญชวน

ประเภทการ จัดซื้อจัด จ้าง	การจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ	การจ้างที่ปรึกษา	การจ้างงานออกแบบหรือควบคุมงาน ก่อสร้าง
	4. ราคาซื้อขายของที่ดินหรือสิ่ง ปลูกสร้างใกล้เคียงบริเวณที่จะซื้อ ครั้งหลังสุดประมาณ 3 ราย		
	5. วงเงินที่จะซื้อ		
	6. วิธีที่จะซื้อและเหตุผลที่ต้องซื้อ โดยวิธีนั้น		
	7. ข้อเสนออื่น ๆ เช่น การอนุมัติ แต่งตั้งคณะกรรมการต่าง ๆ ที่ จำเป็นในการซื้อ		

ที่มา: สรุปจากระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560

1.3.1.7 คณะกรรมการจัดซื้อหรือจ้าง และองค์ประกอบของคณะกรรมการ

ในการจัดซื้อจัดจ้างทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นการจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ การจ้างที่ปรึกษา และการจ้างงานออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้าง รวมถึงไม่ว่าจะใช้วิธีการใดในการจัดซื้อจัดจ้างนั้น ในการจัดซื้อหรือจัดจ้างแต่ละครั้ง เจ้าหน้าที่จะทำการเสนอให้หัวหน้าหน่วยงานของรัฐทำการแต่งตั้ง คณะกรรมการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการซื้อหรือจ้างขึ้น เพื่อทำหน้าที่ในการจัดซื้อจัดจ้าง พร้อมกับกำหนด ระยะเวลาในการพิจารณาของคณะกรรมการ ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวจะต้องรายงานผลการพิจารณาต่อ หัวหน้าหน่วยงานของรัฐภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้ามีเหตุที่ทำให้การรายงานล่าช้า ก็จะต้องมีการเสนอให้ หัวหน้าหน่วยงานของรัฐพิจารณาขยายเวลาได้ตามความจำเป็น สำหรับการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดซื้อหรือ จ้างในแต่ละประเภทของการจัดซื้อจัดจ้าง รวมถึงองค์ประกอบของคณะกรรมการ รายละเอียดปรากฏดัง ตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 การแต่งตั้งคณะกรรมการจัดซื้อหรือจ้าง และองค์ประกอบของคณะกรรมการ แยกตามประเภทการจัดซื้อจัดจ้าง

ประเภทการจัดซื้อจัดจ้าง	คณะกรรมการ	ข้อห้ามในการแต่งตั้ง	องค์ประกอบของคณะกรรมการ
การจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ	<p>ในการจัดซื้อจัดจ้างแต่ละครั้ง จะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการซื้อหรือจ้าง ประกอบด้วย</p> <p>(1) คณะกรรมการพิจารณาผลการประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์</p> <p>(2) คณะกรรมการพิจารณาผลการสอบราคา</p> <p>(3) คณะกรรมการซื้อหรือจ้างโดยวิธีคัดเลือก</p> <p>(4) คณะกรรมการซื้อหรือจ้างโดยวิธีเฉพาะเจาะจง</p> <p>(5) คณะกรรมการตรวจรับพัสดุ</p>	<p>ในการซื้อหรือจ้างครั้งเดียวกัน ห้ามมิให้แต่งตั้งผู้ที่เป็นกรรมการพิจารณาผลการประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ กรรมการพิจารณาผลการสอบราคา หรือกรรมการซื้อหรือจ้างโดยวิธีคัดเลือก เป็นกรรมการตรวจรับพัสดุ</p>	<p>- คณะกรรมการซื้อหรือจ้างแต่ละคณะ ประกอบด้วย ประธานกรรมการ 1 คน และกรรมการอย่างน้อย 2 คน ซึ่งแต่งตั้งจากข้าราชการ ลูกจ้างประจำ พนักงานราชการ พนักงานมหาวิทยาลัย พนักงานของรัฐ หรือพนักงานของหน่วยงานของรัฐ ที่เรียกชื่ออย่างอื่น ทั้งนี้ในกรณีจำเป็นอาจแต่งตั้งบุคคลอื่นร่วมเป็นกรรมการด้วยก็ได้</p> <p>- คณะกรรมการซื้อหรือจ้างทุกคณะ ควรแต่งตั้งผู้ชำนาญการหรือผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับงานซื้อหรือจ้างนั้น ๆ เข้าร่วมเป็นกรรมการด้วย</p>
การจ้างที่ปรึกษา	<p>ในการจ้างที่ปรึกษาแต่ละครั้ง จะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานจ้างที่ปรึกษาขึ้น ประกอบด้วย</p> <p>(1) คณะกรรมการดำเนินงานจ้างที่ปรึกษาโดยวิธีประกาศเชิญชวนทั่วไป</p> <p>(2) คณะกรรมการดำเนินงานจ้างที่ปรึกษาโดยวิธีคัดเลือก</p> <p>(3) คณะกรรมการดำเนินงานจ้างที่ปรึกษาโดยวิธีเฉพาะเจาะจง</p> <p>(4) คณะกรรมการตรวจรับพัสดุ</p>	-	<p>- คณะกรรมการดำเนินงานจ้างที่ปรึกษาแต่ละคณะ ประกอบด้วย ประธานกรรมการ 1 คน และกรรมการอย่างน้อย 4 คน ซึ่งแต่งตั้งจากข้าราชการ ลูกจ้างประจำ พนักงานราชการ พนักงานมหาวิทยาลัย พนักงานของรัฐ หรือพนักงานของหน่วยงานของรัฐ ที่เรียกชื่ออย่างอื่น ทั้งนี้ในกรณีจำเป็นอาจแต่งตั้งบุคคลอื่นร่วมเป็นกรรมการด้วยก็ได้</p> <p>- คณะกรรมการจ้างที่ปรึกษาทุกคณะ ควรแต่งตั้งผู้ชำนาญการหรือผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับงานจ้างนั้น ๆ เข้าร่วมเป็นกรรมการด้วย</p>

ประเภทการจัดซื้อจัดจ้าง	คณะกรรมการ	ข้อห้ามในการแต่งตั้ง	องค์ประกอบของคณะกรรมการ
การจ้างงานออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้าง	<p>ในการดำเนินการจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้างแต่ละครั้ง จะต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้างขึ้น ประกอบด้วย</p> <p>(1) คณะกรรมการดำเนินงานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้างโดยวิธีประกาศเชิญชวนทั่วไป</p> <p>(2) คณะกรรมการดำเนินงานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้างโดยวิธีคัดเลือก</p> <p>(3) คณะกรรมการดำเนินงานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้างโดยวิธีเฉพาะเจาะจง</p> <p>(4) คณะกรรมการดำเนินงานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้างโดยวิธีประกวดแบบ</p> <p>(5) คณะกรรมการตรวจรับพัสดุในงานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้าง</p>	-	<p>- คณะกรรมการดำเนินงานจ้างออกแบบหรือควบคุมก่อสร้างแต่ละคณะ ประกอบด้วย ประธานกรรมการ 1 คน และกรรมการอย่างน้อย 2 คน ซึ่งแต่งตั้งจากข้าราชการ ลูกจ้างประจำ พนักงานราชการ พนักงานมหาวิทยาลัย พนักงานของรัฐ หรือพนักงานของหน่วยงานของรัฐที่เรียกชื่ออย่างอื่น</p> <p>- คณะกรรมการดำเนินงานจ้างฯ ทุกคณะ ควรแต่งตั้งผู้อำนวยการหรือผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกในงานจ้างนั้น ๆ เข้าร่วมเป็นกรรมการด้วย</p>

ที่มา: สรุปจากระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560

1.3.1.8 ผู้มีอำนาจในการสั่งซื้อหรือสั่งจ้าง

ตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ได้กำหนดผู้มีอำนาจในการสั่งซื้อหรือสั่งจ้างในกรณีการจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ การจ้างที่ปรึกษา และการจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้างไว้ รายละเอียดดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 ผู้มีอำนาจในการสั่งซื้อหรือสั่งจ้าง แยกตามประเภทการจัดซื้อจัดจ้าง

ประเภทการจัดซื้อจัดจ้าง/ วิธีการซื้อหรือจ้าง	วงเงิน	ผู้มีอำนาจอนุมัติในการสั่งซื้อหรือจ้าง
1. การจัดซื้อจัดจ้างพัสดุ		
1.1 วิธีประกาศเชิญชวนทั่วไป	ไม่เกิน 200,000,000 บาท	หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ
	เกิน 200,000,000 บาท	ผู้มีอำนาจเหนือขึ้นไป 1 ชั้น
1.2 วิธีคัดเลือก	ไม่เกิน 100,000,000 บาท	หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ
	เกิน 100,000,000 บาท	ผู้มีอำนาจเหนือขึ้นไป 1 ชั้น
1.3 วิธีเฉพาะเจาะจง	ไม่เกิน 50,000,000 บาท	หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ
	เกิน 50,000,000 บาท	ผู้มีอำนาจเหนือขึ้นไป 1 ชั้น
2. การจ้างที่ปรึกษา		
	ไม่เกิน 100,000,000 บาท	หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ
	เกิน 100,000,000 บาท	ผู้มีอำนาจเหนือขึ้นไป 1 ชั้น
3. การจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้าง		
	ไม่เกิน 50,000,000 บาท	หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ
	เกิน 50,000,000 บาท	ผู้มีอำนาจเหนือขึ้นไป 1 ชั้น

ที่มา: สรุปจากระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560

1.3.1.9 การทำสัญญา

เมื่อดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างจนได้คู่สัญญาแล้ว หน่วยงานของรัฐจะต้องทำสัญญาตามแบบที่คณะกรรมการนโยบายกำหนดโดยความเห็นชอบของสำนักงานอัยการสูงสุด ในการทำสัญญารายใดถ้ามีความจำเป็นต้องมีข้อความหรือรายการแตกต่างไปจากแบบสัญญาโดยมีสาระสำคัญตามที่กำหนดไว้ในแบบสัญญาและไม่ทำให้หน่วยงานของรัฐเสียเปรียบ ก็สามารถทำได้ เว้นแต่หน่วยงานของรัฐเห็นว่าจะมีปัญหาในทางเสียเปรียบหรือไม่รัดกุมพอ ก็ให้ส่งร่างสัญญาไปให้สำนักงานอัยการสูงสุดพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อน

ในกรณีที่ไม้อาจทำสัญญาตามแบบสัญญาได้ และจำเป็นต้องร่างสัญญาขึ้นมาใหม่ หน่วยงานของรัฐจะต้องส่งให้ร่างสัญญานั้นไปให้สำนักงานอัยการสูงสุดพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อน เว้นแต่เป็นการทำสัญญาตามแบบที่สำนักงานอัยการสูงสุดได้เคยให้ความเห็นชอบมาแล้ว ก็ให้กระทำได้

ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐไม่ได้ทำสัญญาตามแบบสัญญา หรือไม่ได้ส่งร่างสัญญาให้สำนักงานอัยการสูงสุดพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อน ให้หน่วยงานของรัฐส่งสัญญานั้นให้สำนักงานอัยการสูงสุดพิจารณาให้ความเห็นชอบในภายหลังได้ เมื่อสำนักงานอัยการสูงสุดพิจารณาให้ความเห็นชอบแล้ว หรือเมื่อสำนักงานอัยการสูงสุดพิจารณาเห็นชอบแต่ให้แก้ไขสัญญา ถ้าหน่วยงานของรัฐแก้ไขสัญญานั้นให้เป็นไปตามความเห็นของสำนักงานอัยการสูงสุดแล้ว ก็จะได้ถือว่าสัญญานั้นมีผลสมบูรณ์ในทางกลับกัน หากหน่วยงานของรัฐไม่ได้ทำสัญญาตามแบบสัญญา หรือไม่ได้แก้ไขสัญญาตามความเห็นของสำนักงานอัยการสูงสุด หรือคู่สัญญาไม่ตกลงหรือยินยอมให้แก้ไขสัญญาตามความเห็นของสำนักงานอัยการสูงสุด หากข้อสัญญาที่แตกต่างจากแบบสัญญาหรือข้อสัญญาที่ไม่แก้ไขตามความเห็นของสำนักงานอัยการสูงสุดเป็นส่วนที่เป็นสาระสำคัญหรือเป็นกรณีผิดพลาดอย่างร้ายแรง ให้ถือว่าสัญญานั้นเป็นโมฆะ¹³

ทั้งนี้ ในบางกรณีหน่วยงานของรัฐอาจจัดทำข้อตกลงเป็นหนังสือโดยไม่ทำตามแบบสัญญาก็ได้¹⁴

1.3.1.10 การบริหารสัญญาและการตรวจรับพัสดุ

ในการดำเนินการตามสัญญาหรือข้อตกลง ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจรับพัสดุเพื่อรับผิดชอบการบริหารสัญญาหรือข้อตกลงและการตรวจรับพัสดุ หากเป็นกรณีการจัดซื้อจัดจ้างที่มีวงเงินเล็กน้อยตามที่กำหนดในกฎกระทรวง จะแต่งตั้งบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นผู้ตรวจรับพัสดุนั้น¹⁵ โดยให้ปฏิบัติหน้าที่เช่นเดียวกับคณะกรรมการตรวจรับพัสดุก็ได้ ทั้งนี้ องค์ประกอบของคณะกรรมการตรวจรับพัสดุเป็นไปตามที่กล่าวไว้ในตารางที่ 2.2

ในส่วนของการงานจ้างก่อสร้างที่มีขั้นตอนการดำเนินการเป็นระยะ ๆ อันจำเป็นต้องมีการควบคุมงานอย่างใกล้ชิด หรือมีเงื่อนไขการจ่ายเงินเป็นงวดตามความก้าวหน้าของงาน ให้มีผู้ควบคุมงานซึ่งแต่งตั้งโดยผู้มีอำนาจเพื่อรับผิดชอบในการควบคุมงานก่อสร้างนั้น¹⁶

1.3.1.11 บทกำหนดโทษ

พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุ พ.ศ. 2560 ได้มีการกำหนดบทลงโทษสำหรับเจ้าหน้าที่หรือผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างหรือการบริหารพัสดุที่มีการดำเนินการโดยมิชอบหรือโดยทุจริตไว้ในมาตรา 120 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดเป็นเจ้าหน้าที่หรือเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างหรือการบริหารพัสดุ ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ในการจัดซื้อจัดจ้างหรือการบริหารพัสดุตามพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวง ระเบียบ หรือประกาศที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ในการจัดซื้อจัดจ้างหรือการบริหารพัสดุตามพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวง ระเบียบ หรือประกาศที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 1 – 10 ปี หรือปรับตั้งแต่

¹³ พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 มาตรา 93.

¹⁴ พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 มาตรา 96.

¹⁵ พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 มาตรา 100.

¹⁶ พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 มาตรา 101.

20,000 – 200,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” นอกจากนี้ยังได้กำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ที่เป็นผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดกับเจ้าหน้าที่ข้างต้นด้วย

1.3.2 กระบวนการจัดซื้อจัดจ้างที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์สู่การปฏิบัติในรูปแบบ โคก หนอง นา โมเดล 2) เพื่อพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับตำบล และระดับครัวเรือน และ 3) เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชนผ่านการสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ เกษตรกร แรงงานและบัณฑิตจบใหม่ กลุ่มแรงงานที่อพยพกลับท้องถิ่นและชุมชน ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ในช่วงวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID – 19) ซึ่งโครงการดังกล่าวได้รับการจัดสรรงบประมาณ 4,787.9164 ล้านบาท มีกลุ่มเป้าหมายคือ เกษตรกร บัณฑิตจบใหม่ กลุ่มแรงงานที่อพยพกลับท้องถิ่นและชุมชน ดำเนินการในพื้นที่ 73 จังหวัด 571 อำเภอ 3,246 ตำบล โดยมีกระบวนการดำเนินงานในโครงการประกอบด้วย 7 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมฝึกอบรมเพิ่มทักษะระยะสั้นการพัฒนากสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบ โคก หนอง นา โมเดล 2) กิจกรรมสร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล และระดับครัวเรือน 3) กิจกรรมสร้างงานสร้างรายได้รายเดือนให้แก่ เกษตรกร แรงงาน และบัณฑิตจบใหม่ กลุ่มแรงงานที่อพยพกลับท้องถิ่นและชุมชน 4) กิจกรรมกระตุ้นการบริโภคภาคครัวเรือนและเอกชน ผ่านกิจกรรมการพัฒนาและสนับสนุนพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับครัวเรือน 5) กิจกรรมบูรณาการร่วมพัฒนาพื้นที่ระดับตำบล 6) กิจกรรมพัฒนาการสร้างมาตรฐานผลผลิต การแปรรูปและการตลาดตามมาตรฐานอินทรีย์วิถีไทย และ 7) กิจกรรมพัฒนาระบบ Digital รองรับ Local Economy ด้วยการสร้างระบบโปรแกรมและระบบฐานข้อมูล

ในการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” มีกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญคือ กิจกรรมที่ 2 สร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM) ระดับตำบล และพัฒนาพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM) ระดับครัวเรือน ในพื้นที่ขนาด 1 ไร่, 3 ไร่, 10 ไร่ และ 15 ไร่ ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมที่ 2 ดังกล่าวจะต้องมีการปรับพื้นที่ตามแบบมาตรฐานโคก หนอง นา โมเดล โดยการขุด ปรับแต่ง ทำคลองไส้ไก่ หนอง โคก หลุมขมครก ฯลฯ ตามภูมิสังคม ซึ่งในงานปรับพื้นที่ดังกล่าวถือเป็นงานก่อสร้างชลประทาน¹⁷ ที่ต้องดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560

¹⁷ ตามคู่มือการปฏิบัติงานกระบวนการจัดซื้อ/จัดจ้าง โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” กำหนดว่างานปรับพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นงานก่อสร้างชลประทาน ซึ่งจะหมายถึง การก่อสร้าง ปรับปรุง ซ่อมแซม รื้อถอน และหรือต่อเติมสิ่งก่อสร้างที่เกี่ยวข้องกับการควบคุม น้ำเพื่อการชลประทานหรือเพื่อการอื่น เช่น การประมง การเกษตรกรรม การป้องกันน้ำเค็ม การผันน้ำ การจัดรูปที่ดิน และหรือเพื่อการผลิตกระแสไฟฟ้า เป็นต้น โดยทำการก่อสร้างอาคารและหรือสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น เขื่อนทดน้ำ อาคารของคลองส่งน้ำ คลองระบายน้ำ คูส่งน้ำ คูระบายน้ำ สถานีสูบน้ำ เป็นต้น และให้หมายความรวมถึง สิ่งก่อสร้างอื่นใด ซึ่งมีลักษณะ รูปแบบ วัตถุประสงค์ หรือโครงสร้างคล้ายกับสิ่งก่อสร้างดังกล่าวหรือเป็นส่วนประกอบ และหรือเกี่ยวเนื่องกับสิ่งก่อสร้างดังกล่าวด้วย

โดยในคู่มือการปฏิบัติงานกระบวนการงานจัดซื้อจัดจ้าง โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ที่จัดทำโดยกรมการพัฒนาชุมชน ได้ระบุถึงวิธีการจัดซื้อจัดจ้างในงานปรับพื้นที่ดินรูปแบบแปลง โคก หนอง นา โมเดล ซึ่งสามารถดำเนินการได้ 2 วิธี กล่าวคือ หากเป็นการจัดซื้อจัดจ้าง วงเงินไม่เกิน 500,000 บาท ให้ใช้วิธีเฉพาะเจาะจง แต่ถ้าหากวงเงินเกิน 500,000 บาท และเป็นสินค้าหรืองานบริการที่ไม่ได้กำหนดรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะของพัสดุไว้ในระบบข้อมูลสินค้า (e-catalog) ก็ให้ใช้วิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งในส่วนนี้จะขอก้าวถึงขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้าง จนถึง การตรวจรับพัสดุในงานปรับพื้นที่ดินในรูปแบบแปลง โคก หนอง นา โมเดล มีรายละเอียด ดังนี้

1.3.2.1 การจัดซื้อจัดจ้างงานปรับพื้นที่ดินในรูปแบบแปลง โคก หนอง นา โมเดล มีขั้นตอนการดำเนินงาน แยกตามวิธีการจัดซื้อจัดจ้างเป็น 2 กรณี ได้แก่ การจัดซื้อจัดจ้างโดยใช้วิธีเฉพาะเจาะจง กับ การจัดซื้อจัดจ้างโดยวิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสามารถสรุปขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้าง ได้ดังตารางที่ 2.4 และ 2.5

ตารางที่ 2.4 ขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้าง งานปรับพื้นที่ดินในรูปแบบแปลง โคก หนอง นา โมเดล โดยวิธีเฉพาะเจาะจง

ผู้รับผิดชอบ	ขั้นตอน	รายละเอียดการดำเนินการ
เจ้าหน้าที่	1. ขออนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดราคากลาง	แต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดราคากลางตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการราคากลางกำหนด
หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ หรือ ผู้รับมอบอำนาจ	2. พิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดราคากลาง	พิจารณาอนุมัติคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดราคากลางให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการต่อไป
คณะกรรมการกำหนดราคากลาง	3. ประชุมราคากลางและจัดทำราคากลาง	ประชุมพร้อมจัดทำราคากลาง ตารางแสดงวงเงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรรและราคากลางในงานจ้างก่อสร้าง
เจ้าหน้าที่	4. ขอความเห็นชอบราคากลาง	ขอความเห็นชอบราคากลางงานขุดดิน โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”
เจ้าหน้าที่, หัวหน้าเจ้าหน้าที่	5. จัดทำรายงานขอจ้าง	1. เจ้าหน้าที่จัดทำรายงานขอจ้าง งานขุดดินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยวิธีเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย <ul style="list-style-type: none"> - เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องจ้าง - ขอบเขตของงานหรือรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะของพัสดุหรือแบบรูปารายการงานก่อสร้างที่จะซื้อหรือจ้าง - ราคากลางของพัสดุที่จะจ้าง - วงเงินที่จะดำเนินการจัดจ้าง

ผู้รับผิดชอบ	ขั้นตอน	รายละเอียดการดำเนินการ
		<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดเวลาให้งานแล้วเสร็จ - วิธีที่จะจ้าง และเหตุผลที่ต้องจ้างโดยวิธีนั้น - หลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกข้อเสนอ - ข้อเสนออื่น ๆ <p>2. ขออนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการจ้างโดยวิธีเฉพาะเจาะจง จำนวน 3 ราย และคณะกรรมการตรวจรับพัสดุจำนวน 3 ราย และผู้ควบคุมงาน</p> <p>3. ขออนุมัติตารางแสดงวงเงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรรและราคากลางในงานจ้างก่อสร้าง</p>
หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ หรือ ผู้รับมอบอำนาจ	6. พิจารณาให้ความเห็นชอบรายงานขอจ้าง	พิจารณาเห็นชอบรายงานขอจ้างงานชุดดิน โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยวิธีเฉพาะเจาะจง และอนุมัติตารางแสดงวงเงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรรและราคากลางในงานจ้างก่อสร้าง เพื่อให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการต่อไป
เจ้าหน้าที่	7. ดำเนินการในระบบ e-GP	<ol style="list-style-type: none"> 1. สร้างโครงการในระบบ e-GP 2. เผยแพร่ราคากลางประกาศในระบบเครือข่ายสารสนเทศของกรมบัญชีกลาง และหน่วยงานของรัฐ 3. จัดทำหนังสือแจ้งคณะกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งทราบ
คณะกรรมการจ้าง	8. จัดทำหนังสือเชิญเสนอราคา	ทำหนังสือเชิญเสนอราคาให้ผู้รับจ้างรายใดรายหนึ่งที่เคยทราบหรือเห็นความสามารถ และมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการจ้างงานนี้ เพื่อเข้ายื่นข้อเสนอ
คณะกรรมการจ้าง	9. คณะกรรมการจ้างประชุมพิจารณาข้อเสนอ	<ol style="list-style-type: none"> 1. คณะกรรมการจ้างพิจารณาข้อเสนอและต่อรองราคาที่เหมาะสม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของรัฐ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจ้างครั้งนี้ 2. รายงานผลการพิจารณาเสนอความเห็นต่อหัวหน้าหน่วยงานของรัฐ
เจ้าหน้าที่	10. รายงานผลการพิจารณา พร้อมประกาศผู้ชนะ	เจ้าหน้าที่รายงานผลการพิจารณา และจัดทำประกาศผู้ชนะเสนอหัวหน้าหน่วยงานของรัฐ เพื่ออนุมัติซื้อหรือจ้าง
หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ หรือ ผู้รับมอบอำนาจ	11. พิจารณาอนุมัติจ้าง	หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ หรือผู้รับมอบอำนาจพิจารณาอนุมัติจ้างงาน

ผู้รับผิดชอบ	ขั้นตอน	รายละเอียดการดำเนินการ
หัวหน้าเจ้าหน้าที่	12. ดำเนินการประกาศในระบบ e-GP	หัวหน้าเจ้าหน้าที่ประกาศผู้ชนะที่ได้รับการคัดเลือกในระบบเครือข่ายสารสนเทศของกรมบัญชีกลางและของหน่วยงานของรัฐตามวิธีการที่กรมบัญชีกลางกำหนด
เจ้าหน้าที่	13. ปิดประกาศเผยแพร่	ปิดประกาศเผยแพร่ ณ สถานที่ปิดประกาศของหน่วยงานของรัฐนั้น
เจ้าหน้าที่	14. แจกทำสัญญา	จัดทำเอกสารแจ้งทำสัญญาจ้างงานชุดดิน โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ส่งให้ผู้ที่ได้รับการคัดเลือก เพื่อจัดเตรียมเอกสาร และแจ้งลงนามในคู่สัญญา
เจ้าหน้าที่, หัวหน้าเจ้าหน้าที่	15. จัดทำสัญญาจ้างและแจ้งคณะกรรมการตรวจรับพัสดุเสนอหัวหน้าหน่วยงานของรัฐ หรือผู้รับมอบอำนาจ	ลงนามสัญญาจ้างตามแบบที่คณะกรรมการนโยบายกำหนด (วิธีเฉพาะเจาะจงไม่ต้องให้พ้นระยะเวลาอุทธรณ์) <ol style="list-style-type: none"> 1. ตรวจสอบเอกสารของผู้ว่าจ้าง 2. ตรวจสอบหลักประกันสัญญา 3. จัดทำสัญญา 4. ส่งสำเนาสัญญาแจ้งคณะกรรมการตรวจรับพัสดุทราบ

ที่มา: คู่มือการปฏิบัติงานกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยกรมการพัฒนาชุมชน

ตารางที่ 2.5 ขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้าง งานปรับพื้นที่ดินในรูปแบบแปลง โคก หนอง นา โมเดล โดยวิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding)

ผู้รับผิดชอบ	ขั้นตอน	รายละเอียดการดำเนินการ
เจ้าหน้าที่	1. จัดทำแผนการจัดซื้อจัดจ้าง	เจ้าหน้าที่ขอความเห็นชอบแผนการจัดซื้อจัดจ้าง เสนอหัวหน้าหน่วยงานของรัฐให้ความเห็นชอบ
หัวหน้าหน่วยงาน ของรัฐ หรือ ผู้รับมอบอำนาจ	2. เห็นชอบแผนการจัดซื้อจัดจ้าง	เห็นชอบแผนการจัดซื้อจัดจ้าง
เจ้าหน้าที่	3. ประกาศเผยแพร่แผนการจัดซื้อจัดจ้าง	เจ้าหน้าที่ประกาศเผยแพร่แผนการจัดซื้อจัดจ้างในระบบเครือข่ายสารสนเทศของกรมบัญชีกลาง และเว็บไซต์สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ประกอบด้วยรายการ ดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1) ชื่อโครงการที่จะจัดซื้อจัดจ้าง 2) วงเงินที่จะจัดซื้อจัดจ้างโดยประมาณ

ผู้รับผิดชอบ	ขั้นตอน	รายละเอียดการดำเนินการ
เจ้าของเรื่อง/ เจ้าหน้าที่ผู้ได้รับ มอบทำโครงการ	4.1 ขออนุมัติโครงการ 4.2 ขออนุมัติดำเนินงาน	3) ระยะเวลาที่คาดว่าจะจัดซื้อจัดจ้าง 4) รายการอื่นตามที่กรมบัญชีกลางกำหนด เจ้าของเรื่อง/เจ้าหน้าที่ผู้ได้รับมอบทำโครงการขออนุมัติโครงการ เจ้าของเรื่อง/เจ้าหน้าที่ผู้ได้รับมอบทำโครงการขออนุมัติดำเนินงาน
เจ้าหน้าที่, หัวหน้าเจ้าหน้าที่	5. ขออนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการ กำหนดราคากลาง	1. เจ้าหน้าที่ขออนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดราคากลาง ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการราคากลางกำหนด 2. เสนอหัวหน้าหน่วยงานของรัฐให้ความเห็นชอบ/อนุมัติ และส่งสำเนาคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ให้ผู้ได้รับการแต่งตั้งดำเนินการต่อไป
คณะกรรมการ กำหนดราคา กลาง	6. ประชุมราคากลางและจัดทำราคากลาง	คณะกรรมการกำหนดราคากลางที่ได้รับการแต่งตั้ง จัดประชุม พร้อมจัดทำราคากลาง ตารางแสดงวงเงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรรและราคากลางในงานก่อสร้าง
เจ้าหน้าที่	7. ขอความเห็นชอบราคากลาง	ขอความเห็นชอบราคากลางงานปรับพื้นที่ดินในรูปแบบแปลน โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”
คณะกรรมการ กำหนดราคา กลาง	8. ส่งเอกสารกำหนดราคากลาง และแบบสรุปราคากลางงานก่อสร้าง ชลประทาน เอกสารแบ่งงวดงาน ก่อสร้าง แบบแปลนก่อสร้าง	คณะกรรมการกำหนดราคากลาง ส่งราคากลาง (แบบ บก. 01 การเปิดเผยราคากลางงานก่อสร้าง) พร้อมรายชื่อคณะกรรมการพิจารณาผลการประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ และคณะกรรมการตรวจรับพัสดุให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการ
เจ้าหน้าที่, หัวหน้าเจ้าหน้าที่	9. จัดทำรายงานขอจ้าง และ ส่งสำเนา คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ให้ผู้ได้รับ การแต่งตั้งดำเนินการ	1. เจ้าหน้าที่จัดทำรายงานขอซื้อขอจ้าง ประกาศและเอกสารประกวดราคา หรือเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาผลการประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ คณะกรรมการตรวจรับพัสดุ และผู้ควบคุมงาน ด้วยวิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding) เสนอหัวหน้าหน่วยงานของรัฐให้ความเห็นชอบ/อนุมัติ รายงานขอซื้อหรือขอจ้าง ตามรายการดังต่อไปนี้ 1) เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องซื้อหรือจ้าง 2) ขอบเขตของงานหรือรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะของพัสดุ หรือแบบรูปรายการงานก่อสร้างที่จะซื้อหรือจ้างแล้วแต่กรณี

ผู้รับผิดชอบ	ขั้นตอน	รายละเอียดการดำเนินการ
		<p>3) ราคากลางของพัสดุที่จะซื้อหรือจ้าง</p> <p>4) วงเงินที่จะซื้อหรือจ้าง โดยให้ระบุวงเงินงบประมาณ</p> <p>5) กำหนดเวลาที่ต้องการใช้พัสดุนั้น หรือให้งานนั้นแล้วเสร็จ</p> <p>6) วิธีที่จะซื้อหรือจ้างและเหตุผลที่ต้องซื้อหรือจ้างโดยวิธีนั้น</p> <p>7) หลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกข้อเสนอ</p> <p>8) ข้อเสนออื่น ๆ การอนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการต่าง ๆ ที่จำเป็นในการซื้อหรือจ้าง แบบประกาศและเอกสารประกวดราคาจ้างก่อสร้างด้วยวิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding)</p>
เจ้าหน้าที่, หัวหน้าเจ้าหน้าที่	10. จัดทำเอกสารประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding)	จัดทำเอกสารประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding)
หัวหน้าหน่วยงาน ของรัฐ	11. เห็นชอบรายงานขอซื้อขอจ้าง	เห็นชอบรายงานขอซื้อขอจ้าง พร้อมแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาผลฯ และคณะกรรมการตรวจรับพัสดุ
เจ้าหน้าที่	12. สร้างโครงการในระบบ e-GP	เจ้าหน้าที่สร้างโครงการในระบบจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (e-GP) และเผยแพร่ราคากลางงานก่อสร้าง ประกาศประกวดราคา เอกสารประกวดราคา แบบปรับพื้นที่ดิน ผ่านเว็บไซต์กรมบัญชีกลาง และเว็บไซต์สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด/เว็บไซต์สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ (แล้วแต่กรณี)
ผู้ประกอบการ	13. ดาวนโหลดเอกสารและยื่นข้อเสนอในระบบ e-GP	ผู้ยื่นข้อเสนอดาวนโหลดเอกสารทางระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (e-GP) และยื่นข้อเสนอพร้อมเสนอราคาทางระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ตามวันเวลาที่กำหนดไว้ในระบบฯ การจัดซื้อหรือจ้างด้วยวิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (วงเงินงบประมาณไม่เกิน 5,000,000 บาท ไม่ต้องมีหลักประกันการเสนอราคา)
เจ้าหน้าที่/ คณะกรรมการ พิจารณาผลฯ	14. ดาวนโหลดเอกสารของผู้ยื่น ข้อเสนอทุกรายในระบบ e-GP	เมื่อสิ้นสุดการเสนอราคา ให้จัดพิมพ์ใบเสนอราคาและเอกสารการเสนอราคาของผู้ยื่นข้อเสนอทุกรายจากระบบให้ครบถ้วน และส่งให้คณะกรรมการพิจารณาผลฯ ทุกคนลงลายมือชื่อกำกับทุกแผ่น
คณะกรรมการ พิจารณาผลฯ	15. ตรวจสอบเอกสารและพิจารณาผล	คณะกรรมการพิจารณาผลฯ ลงลายมือชื่อกำกับเอกสารเสนอราคาทุกแผ่น และตรวจเอกสารหลักฐานการเสนอ

ผู้รับผิดชอบ	ขั้นตอน	รายละเอียดการดำเนินการ
		ราคาต่าง ๆ รวมทั้งจัดทำรายงานผลการพิจารณาและ ความเห็นพร้อมด้วยเอกสาร เสนอหัวหน้าหน่วยงานของรัฐ ผ่านเจ้าหน้าที่
เจ้าหน้าที่	16. จัดทำรายงานผลการพิจารณา พร้อมประกาศผู้ชนะ	เจ้าหน้าที่รายงานผลการพิจารณาและขออนุมัติซื้อหรือจ้าง พร้อมประกาศผู้ชนะการเสนอราคา เสนอหัวหน้าหน่วยงาน ของรัฐให้ความเห็นชอบ/อนุมัติ
หัวหน้าเจ้าหน้าที่	17. ประกาศผู้ชนะผ่านเว็บไซต์	หัวหน้าเจ้าหน้าที่ประกาศผู้ชนะการประกวดราคาในระบบ ผ่านเว็บไซต์กรมบัญชีกลาง และเว็บไซต์สำนักงานพัฒนา ชุมชนอำเภอ *** ตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหาร พัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 การลงนามในสัญญาจัดซื้อจัดจ้าง จะกระทำได้อีกเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาอุทธรณ์ภายใน 7 วัน ทำการ นับแต่วันประกาศผลการจัดซื้อจัดจ้างในระบบ เครือข่ายสารสนเทศของกรมบัญชีกลาง และผลปรากฏไม่มี ผู้อุทธรณ์
เจ้าหน้าที่	18. รายงานผลการอุทธรณ์	เจ้าหน้าที่รายงานผลการอุทธรณ์การประกวดราคาจ้าง ก่อสร้าง พร้อมมีหนังสือแจ้งทำสัญญาถึงผู้ชนะการเสนอ ราคา เสนอหัวหน้าหน่วยงานของรัฐให้ความเห็นชอบ
เจ้าหน้าที่	19. แจ้งทำสัญญา	เจ้าหน้าที่แจ้งผู้ชนะการประกวดราคาจ้างก่อสร้าง จัดทำ หลักประกันสัญญา พร้อมเตรียมเอกสารตามหนังสือแจ้งทำ สัญญา และมาทำสัญญาจ้างก่อสร้างภายในเวลาที่กำหนด
เจ้าหน้าที่	20. จัดทำสัญญา	เจ้าหน้าที่จัดเตรียมสัญญาตามแบบที่ คณะกรรมการนโยบายกำหนด พร้อมเอกสารแนบท้าย สัญญาที่คู่สัญญาได้ลงนามแล้ว เสนอหัวหน้าหน่วยงานของ รัฐลงนามในสัญญาจ้างก่อสร้าง
เจ้าหน้าที่	21. บันทึกร่างสัญญาในระบบ e-GP	เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูลสัญญาจ้างก่อสร้างในระบบการ จัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (e-GP) และบันทึกข้อมูลในระบบ บริหารการเงินการคลังภาครัฐแบบอิเล็กทรอนิกส์ (GFMS)
เจ้าหน้าที่	22. แจ้งคู่สัญญานำสัญญาจ้างไปตีตรา ที่กรมสรรพากร	เจ้าหน้าที่แจ้งคู่สัญญาให้นำสัญญาไปตีตราสารที่กรมสรรพากร ภายใน 15 วันนับแต่วันลงนามในสัญญา มีผลบังคับ

ที่มา: คู่มือการปฏิบัติงานกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่
ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยกรมการพัฒนาชุมชน

1.3.2.2 เมื่อได้ดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างในงานปรับพื้นที่ดินในรูปแบบแปลน โคนง หนอง นา โมเดล ตามวิธีการในข้อ (1) แล้วเสร็จ จนได้ผู้รับจ้าง และมีการทำสัญญาระหว่างผู้รับจ้างกับหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นคู่สัญญาแล้ว ผู้รับจ้างจะดำเนินการให้เป็นไปตามสัญญาผู้รับจ้าง รวมทั้งจะต้องมีการส่งมอบงานให้กับผู้ว่าจ้าง ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการตรวจรับพัสดุ และผู้ควบคุมงาน โดยมีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานดังตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6 ขั้นตอนการดำเนินงานตรวจรับพัสดุ

ผู้รับผิดชอบ	ขั้นตอน	รายละเอียดการดำเนินการ
ผู้ควบคุมงาน	1. ตรวจสอบและควบคุมงานในสถานที่ว่าจ้าง	ผู้ควบคุมงาน มีหน้าที่ตรวจสอบและควบคุมงาน ณ สถานที่ที่กำหนดไว้ในสัญญา หรือที่ตกลงให้ทำงานจ้างนั้น ๆ ให้เป็นไปตามแบบรูปรายการละเอียด และข้อกำหนดในสัญญาทุกประการ
คณะกรรมการตรวจรับพัสดุ	2. ตรวจสอบงานตามที่กำหนดในสัญญา	ผู้รับจ้างส่งมอบงานให้กับคณะกรรมการตรวจรับพัสดุในงานจ้างก่อสร้าง โดยคณะกรรมการตรวจผลงานที่ผู้รับจ้างส่งมอบภายใน 5 วันทำการ นับแต่วันที่ประธานกรรมการได้รับทราบการส่งมอบงานและให้ทำการตรวจรับให้แล้วเสร็จสิ้นไปโดยเร็วที่สุด
เจ้าหน้าที่	3. จัดทำรายงานผลการตรวจรับพัสดุและขออนุมัติเบิกจ่ายเงิน	เจ้าหน้าที่รายงานผลการตรวจรับพัสดุและขออนุมัติเบิกจ่ายเงินค่าจ้างตามสัญญา เสนอหัวหน้าหน่วยงานของรัฐให้เห็นชอบ/อนุมัติ และส่งเบิกเงินค่าจ้างไปที่การเงินเพื่อทำการเบิกจ่ายเงิน
เจ้าหน้าที่	4. แจ้งการเรียกค่าปรับ กรณีผู้รับจ้างปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามที่กำหนด	หากผู้รับจ้างไม่สามารถทำงานให้แล้วเสร็จตามเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา และผู้ว่าจ้างยังมิได้บอกเลิกสัญญา ให้ทำหนังสือแจ้งการเรียกค่าปรับไปยังผู้รับจ้างและเร่งรัดการทำงานให้แล้วเสร็จโดยเร็ว เมื่อผู้รับจ้างส่งมอบงานทั้งหมดแล้วเสร็จ ให้ทำหนังสือสงวนสิทธิ์การเรียกค่าปรับ พร้อมแจ้งจำนวนค่าปรับทั้งหมดไปยังผู้รับจ้าง และให้ผู้รับจ้างมีหนังสือยินยอมเสียค่าปรับมายังหน่วยงานภายในระยะเวลาที่กำหนดตามหนังสือแจ้ง
เจ้าหน้าที่	5. คืบหลักประกันสัญญา	1. ก่อนสิ้นสุดระยะเวลาของการประกันความชำรุดบกพร่อง 30 วัน (สำหรับหลักประกันที่มีระยะเวลาของการประกันตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป) ให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ ตรวจสอบความชำรุด และรายงานหัวหน้าหน่วยงานของรัฐทราบ หากปรากฏว่ามีความชำรุดบกพร่อง ให้รีบแจ้งให้ผู้รับจ้างดำเนินการแก้ไขหรือซ่อมแซมก่อนสิ้นสุดระยะเวลาของการประกันความชำรุด พร้อมแจ้ง ผู้ค้ำประกัน (ถ้ามี) 2. เมื่อดำเนินการตรวจสอบและยืนยันความชำรุดบกพร่องของงานเรียบร้อยแล้ว ให้คืนหลักประกันสัญญาโดยเร็ว และอย่าง

ผู้รับผิดชอบ	ขั้นตอน	รายละเอียดการดำเนินการ
--------------	---------	------------------------

ช้าต้องไม่เกิน 15 วัน นับถัดจากวันที่คู่สัญญาพ้นจากข้อผูกพันตามสัญญาแล้ว

ที่มา: คู่มือการปฏิบัติงานกระบวนงานจัดซื้อจัดจ้าง โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยกรมการพัฒนาชุมชน

1.4 การพัฒนาชุมชน การพึ่งพาตนเอง

การพัฒนาชุมชนเป็นแนวคิดที่นำมาใช้กันอย่างยาวนานและแพร่หลายทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ รวมถึงในหลายหน่วยงานและนักวิชาการในหลากหลายวงการ ซึ่งได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ ดังนี้

องค์การสหประชาชาติ (UN. 1955 : 6) ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการรวมกำลังระหว่างประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทาง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานเข้าเป็นชีวิตของชาติ ทำให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่

กรมการพัฒนาชุมชน (2527 : 1) ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน คือการ พัฒนาความรู้ ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้าน และ ชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เป็นวิธีการที่ นำเอาบริการของรัฐบาลผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของ ประชาชนให้ดีขึ้น

โกวิท พงงาม (2553 : 132) อธิบายความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ปรับปรุงอย่างมีกระบวนการ (Process) และเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน (Planned and Structured Change) หรือ มีการกำหนดทิศทาง เป้าหมายที่แน่นอน (Ultimate Goal) ที่อาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำของภาครัฐ และภาคเอกชน หรือเป็นความร่วมมือระหว่าง ภาครัฐกับเอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ ให้ดีขึ้น เช่น เศรษฐกิจ การศึกษาเรียนรู้ สุขภาพอนามัย วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้มีความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ ในขณะเดียวกัน ยังอาจหมายถึง การเรียนรู้และการดำรงไว้ซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ชุมชนมีมาตั้งแต่เดิม คือภูมิปัญญา ระบบนิเวศ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียม ชาติพันธุ์ ศาสนาและภาษา อีกด้วย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526 : 10) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า คือการเปลี่ยนแปลง ส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนาไม่พึงงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนาที่พึงงามหรือเจริญ) กล่าวคือเป็นการตั้งใจเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น ในชุมชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่าง ๆ ในชุมชน จากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้ กล่าวโดยสรุปการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงชุมชนที่มีการวางแผน (Planned Community Change)

พัฒน์ บุญรัตนพันธ์ (2517 : 1) ได้ทำการสรุปประมวลความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่าเป็นขบวนการอย่างใดอย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือน ชี้แนะและ ส่งเสริมประชาชน ในชนบทให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น และเสริมสร้างท้องถิ่นให้ก้าวหน้า ทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการดูแลตนเองตามระบอบประชาธิปไตย

พีรพัฒน์ พันศิริ (2559 : 14) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน คือกระบวนการในการหนุนเสริมให้พื้นที่และกลุ่มคนที่อาศัย อยู่ในพื้นที่นั้น มีพัฒนาการที่ดีขึ้นทั้งในด้านบริบทในการดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตของผู้คน โดยมีกระบวนการในการพัฒนาผ่านคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ผ่านกระบวนการ มีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกันและร่วมกันพัฒนาโดยอาศัยทรัพยากรและทุนที่มีอยู่ในชุมชน และการหนุนเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ในลักษณะการมีส่วนร่วมจากภายในและภายนอก ซึ่งหากกระบวนการในการพัฒนา มีการจัดการที่ดี ย่อมส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนที่อยู่ ในชุมชนและนำไปสู่ความเจริญด้านกายภาพในเชิงพื้นที่ด้วย

สนธยา พลศรี (2547 : 49) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาคน และกลุ่มคนในชุมชน ให้มีศักยภาพเพียงพอและร่วมมือกันปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชนตามแผน และโครงการที่กำหนดไว้ ทั้งการใช้พลังของชุมชนและการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน

จากที่ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาชุมชนมาแล้วข้างต้น คณะผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการเสริมสร้างองค์ความรู้ เพื่อปรับปรุงและเปลี่ยนแปลง ให้คนในชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในด้านต่าง ๆ โดยเกิดจากความร่วมมระหว่งประชาชนและรัฐบาล นำไปสู่การยกระดับชุมชนทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

2. สถานการณ์ของโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล”

จากการผลผลกระทบวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid 19) ซึ่งส่งผลกระทบต่อถึงวิกฤตทางด้านเศรษฐกิจ ด้านการสาธารณสุข ด้านการคมนาคมและอื่น ๆ ส่งผลให้เกิดวิกฤตทางสังคมไปทั่วโลก อีกทั้งผลผลิตที่จะลดลงซึ่งเป็นผลจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กล่าวคือ อาหารของประชากรโลกจะลดลง และวิกฤตด้านสภาพภูมิอากาศ ทั้งเรื่องภัยแล้งและน้ำท่วม ที่จะรุนแรงขึ้นทั้งในเชิงความผันผวนและความถี่ ซึ่งจะสร้างความเสียหายต่อชีวิตและโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นทำให้เศรษฐกิจฐานรากของประเทศเกิดความเสียหาย ซึ่งจะตามมาด้วยปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางสังคม รวมถึงการผลิตที่ลดลง จนไม่สามารถรองรับความต้องการของมนุษย์ได้

ดังนั้น ในช่วงที่มีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย จึงนำเสนอโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” อยู่ภายใต้แผนงาน/โครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม ท้ายบัญชีท้าย พ.ร.ก. ให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อแก้ไขปัญหา เยียวยาและฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พ.ศ. 2563 กล่าวโดยสรุปก็คือ กรมการพัฒนาชุมชน เสนอจัดทำโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ภายใต้ พ.ร.ก. เงินกู้ ของรัฐบาล พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต่อมาได้รับสนับสนุนงบประมาณ จำนวน 4,787,916,400 บาท เต็มวงเงินที่เสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณ

โครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการไว้ 3 ข้อ ดังนี้ 1) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์สู่การปฏิบัติในรูปแบบ โคก หนอง นา โมเดล 2) เพื่อพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระดับตำบล และระดับครัวเรือน และ 3) เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชนผ่านการสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร แรงงานและบัณฑิตจบใหม่ กลุ่มแรงงานที่อพยพกลับท้องถิ่นและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ในช่วงวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

โดยกำหนดตัวชี้วัดในการดำเนินโครงการไว้ 5 ข้อ คือ 1) เกิดแกนนำการพัฒนา เป็นครู กระทบกร การ ครู สิกกรรม ครูประจำฐานเรียนรู้การพึ่งพาตนเองและครูพาทำ จำนวน 34,367 คน 2) เกิดพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ระดับตำบล จำนวน 337 ตำบล และระดับครัวเรือน จำนวน 24,842 ครัวเรือน 3) เกิดการจ้างงานในพื้นที่ จำนวน 9,188 คน 4) กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น 3 เท่า จากเดิมภายใน 2 ปี และ 5) พื้นที่ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ จะลดปัญหาจากภัยแล้งได้ 50% ของพื้นที่ดำเนินการภายใน 3 ปี

โครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ดังกล่าว ดำเนินการโดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งได้ออกแบบโครงการดังกล่าวไว้ ว่าจะต้องดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการ 7 กิจกรรมย่อย โดยในแต่ละกิจกรรม มีรายละเอียดที่จะต้องดำเนินการ คณะผู้วิจัยขอเสนอภาพกว้างของแต่ละกิจกรรมให้ผู้อ่านเห็นโดยสังเขป ดังนี้

2.1 ขั้นตอนการดำเนินโครงการ (รายกิจกรรม)

ในการดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ระยะเวลาในการดำเนินโครงการไว้ว่าจะใช้ระยะเวลาในการดำเนินโครงการทั้งหมด 1 ปี 3 เดือน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2563 จนถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2564 ในเบื้องต้นได้กำหนดงบประมาณรายกิจกรรมไว้ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ค่าตอบแทนวิทยากร ค่าใช้สอย และค่าวัสดุ ในการฝึกอบรม จำนวน 350 รุ่น 240,632,200 บาท

กิจกรรมที่ 2 ค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง พื้นที่ 1 ไร่ 3 ไร่ 10 ไร่ และ 15 ไร่ และค่าใช้สอย จัดทำสื่อการเรียนรู้พื้นที่ อุปกรณ์ในการจัดทำฐานเรียนรู้ จำนวน 2,359,327,000 บาท

กิจกรรมที่ 3 ค่าตอบแทนผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ CLM และ HLM จำนวน 9,188 คน กำหนดค่าจ้างเดือนละ 9,000 บาท 12 เดือน รวมเป็นเงิน 992,304,000 บาท

กิจกรรมที่ 4 ค่าวัสดุ สำหรับฝึกปฏิบัติร่วมกันในแปลงครัวเรือน เพื่อการเรียนรู้กิจกรรม โคก หนอง นา จำนวน 24,842 แปลง แปลงละ 20,000 บาท รวมเป็นเงิน 496,840,000 บาท

กิจกรรมที่ 5 ค่าวัสดุ อุปกรณ์สำหรับฐานเรียนรู้รักษ์แม่ธรณี ฐานเรียนรู้คนติดดิน ฐานเรียนรู้คนรักษาน้ำ ฐานเรียนรู้รักษ์แม่โพสพ ฐานเรียนรู้คนมีไฟ ฐานเรียนรู้หัวคันทนาทองคำ ฐานเรียนรู้คนหัวเห็ด ฐานเรียนรู้กิจกรรมธรรมชาติ และฐานเรียนรู้คนเอาถ่าน รวมเป็นเงิน 577,893,000 บาท

กิจกรรมที่ 6 ค่าตอบแทนวิทยากรเอกชน ค่าอาหาร ค่าอาหารว่าง ค่าพาหนะ ค่าที่พัก และค่าเอกสารประกอบการอบรม รวมเป็นเงิน 4,889,8000 บาท

กิจกรรมที่ 7 ค่าตอบแทนวิทยากรราชการ ค่าอาหาร ค่าอาหารว่าง ค่าที่พัก ค่าพาหนะ ค่าวัสดุอบรม การจ้างเหมาบุคลากรกรประจำโครงการเพื่อเพิ่มศักยภาพศูนย์ศึกษาพัฒนาตามศาสตร์พระราช การศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การสำรวจเก็บข้อมูลและจัดทำแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศและแผนที่ภูมิประเทศด้วยอากาศยานไร้คนขับ การจัดซื้อ/จัดหาภาพถ่ายดาวเทียม ค่าครุภัณฑ์คอมพิวเตอร์ รวมเป็นเงิน 116,030,400 บาท

ในการเข้าร่วมโครงการของประชาชน กรมการพัฒนาชุมชน ได้ใช้หลักเกณฑ์ความพร้อมของประชาชนที่จะเข้าร่วมโครงการเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยโครงการดังกล่าวได้กำหนดรายละเอียดกิจกรรมในแผนการดำเนินโครงการไว้ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การฝึกอบรมเพิ่มทักษะระยะสั้นการพัฒนากสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” มีสถาบันการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยดำเนินการ งบประมาณ : 240,632,200 บาท ระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่เดือนกันยายน 2563 - เดือนมีนาคม 2564 กลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งสิ้น จำนวน 35,015 คน ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจังหวัดและอำเภอ ครั้วเรือนพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบลและระดับครัวเรือน และผู้เข้าร่วมโครงการจ้างงานสร้างรายได้ โดยในการดำเนินการฝึกอบรมจะใช้สถานที่ดำเนินการ ได้แก่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน จำนวน 11 ศูนย์, ศูนย์เรียนของเครือข่ายในพื้นที่ หรือพื้นที่ต้นแบบในชุมชน ที่มีความพร้อมเป็นสถานที่ในการฝึกอบรม จำนวน 79 ศูนย์ รวมทั้งสิ้น จำนวน 90 แห่ง อบรมในหลักสูตรที่มีการบูรณาการเนื้อหาความเข้าใจพื้นฐานที่จำเป็นและเหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ดำเนินงานโครงการ ดังนี้ 1) หลักสูตรการพัฒนากสิกรรม สู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง หรือ 2) หลักสูตรการพัฒนาภูมิสังคมชุมชนอย่างยั่งยืน หรือ 3) หลักสูตรการออกแบบ พื้นที่และการจัดการพื้นที่ตามภูมิสังคม หรือหลักสูตรอื่น ๆ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ ทักษะ ความเข้าใจในการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ลงสู่การปฏิบัติแบบเป็นขั้นเป็นตอน โดยเริ่มต้นด้วยการ พัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินในรูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” สามารถออกแบบและพัฒนาพื้นที่เชิงภูมิสังคมตามหลักการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน และเกิดเครือข่ายการขับเคลื่อนในรูปแบบจิตอาสาพัฒนาในทุกพื้นที่ดำเนินงานโครงการ

กิจกรรมที่ 2 สร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of Life : CLM) ระดับตำบลและพัฒนาพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of Life : HLM) ระดับครัวเรือน หน่วยงานที่ดำเนินการ มี 2 หน่วยงาน ประกอบด้วย 1) กรมกิจการพลเรือนทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย และ 2) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด/อำเภอ ซึ่งกิจกรรมที่ 2 มี 2 กิจกรรมย่อย ดังนี้

กิจกรรมที่ 2.1 สร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of Life : CLM) ระดับตำบล งบประมาณ : 359,349,000 บาท ระยะเวลาดำเนินการคือเดือนกันยายน 2563 - เดือนเมษายน 2564 กลุ่มเป้าหมายและสถานที่ดำเนินการ: พื้นที่

เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of Life : CLM) ระดับตำบล จำนวน 337 ครั้วเรือน แบ่งเป็นพื้นที่ 10 ไร่ จำนวน 23 ครั้วเรือน/แปลง และพื้นที่ 15 ไร่ จำนวน 315 ครั้วเรือน/แปลง

วิธีการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน :

1. นำแบบแปลนการสร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of Life : CLM) ระดับตำบล ที่ได้จากการฝึกอบรม มาใช้วางแผน ออกแบบการปรับปรุงกายภาพพื้นที่ ตามแบบมาตรฐาน โคก หนอง นา โมเดล ที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนด

2. กรมกิจการพลเรือนทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย หรือสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด หรือสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ดำเนินการจัดซื้อจัดจ้าง สร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of Life : CLM) ระดับตำบล ตามจำนวนพื้นที่ที่จังหวัดได้รับจัดสรร ซึ่งแบ่งการดำเนินการ ดังนี้

2.1 ดำเนินการปรับปรุงแบบแปลนที่ดิน (ขุด ปรับแต่ง ทำคลองไส้ไก่ หนอง โคก หลุมขมครก ฯลฯ ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ตามภูมิสังคม)

พื้นที่ 10 ไร่ ปริมาตรดินขุด 19,200 ลบ.ม. จำนวน 11 ครั้วเรือน/แปลง ในพื้นที่จังหวัด 4 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดกาญจนบุรี น่าน แม่ฮ่องสอน และ จังหวัดอุบลราชธานี ดำเนินการโดยกรมกิจการพลเรือนทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย และจำนวน 12 ครั้วเรือน/แปลง ดำเนินการ โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด/อำเภอ

พื้นที่ 15 ไร่ ปริมาตรดินขุด 28,800 ลบ.ม. จำนวน 146 ครั้วเรือน/แปลง ในพื้นที่จังหวัด 15 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดกาญจนบุรี สระแก้ว เพชรบุรี อุตรดิตถ์ สกลนคร น่าน เชียงใหม่ ตาก พิษณุโลก แม่ฮ่องสอน พัทลุง นครราชสีมา สุรินทร์ ชัยภูมิ และจังหวัดอุบลราชธานี ดำเนินการโดยกรมกิจการพลเรือนทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย และจำนวน 168 ครั้วเรือน/แปลง ดำเนินการโดย สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด/อำเภอ

2.2 ดำเนินการปรับปรุง พัฒนาสภาพแวดล้อมพื้นที่ตามแบบมาตรฐาน โคก หนอง นา โมเดล ที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนด

3. จังหวัด/อำเภอดำเนินการจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ (ที่ไม่ใช่ครุภัณฑ์) สำหรับจัดทำฐานเรียนรู้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ สอดคล้องเหมาะสมกับพื้นที่ เช่น วัสดุอุปกรณ์สำหรับบำรุงดิน เป็นต้น

4. จังหวัด/อำเภอสนับสนุนการจัดทำสื่อการเรียนรู้ในพื้นที่ เช่น ป้าย สื่อ คลิปวิดีโอ เพื่อการเรียนรู้ เป็นต้น เพื่อใช้ถ่ายทอดความรู้สู่ประชาชน

5. พัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เอื้อต่อการใช้งาน ด้วยการนำ ศาสตร์พระราชากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่ด้านการฟื้นฟูดิน ด้านการบริหารจัดการน้ำ ด้านการใช้ประโยชน์ป่า 3 อย่าง เพื่อประโยชน์ 4 อย่าง

6. ขับเคลื่อนกิจกรรมในพื้นที่ต้นแบบให้เกิดความต่อเนื่อง เกิดประโยชน์ต่อชุมชน โดยการร่วมกับภาคีเครือข่ายการพัฒนา

7. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ และกรมกิจการพลเรือนทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย สรุปรายงานผลการดำเนินงาน

กิจกรรมที่ 2.2 พัฒนาพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต(Household Lab Model for quality of Life : HLM) ระดับครัวเรือน กลุ่มเป้าหมาย สถานที่ดำเนินการ: พื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต จำนวน 24,842 ครัวเรือน แบ่งเป็น พื้นที่ 1 ไร่ จำนวน 9,925 ครัวเรือน/แปลง และ พื้นที่ 3 ไร่ จำนวน 14,917 ครัวเรือน/แปลง งบประมาณ : 1,999,978,000 บาท หน่วยดำเนินการ : สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด/อำเภอ

วิธีการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน:

1. จังหวัด/อำเภอ นำแบบแปลนสร้างพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of Life : HLM) ระดับครัวเรือน ที่ได้จากการฝึกอบรม มาใช้วางแผน ออกแบบ การปรับปรุงกายภาพพื้นที่ตามแบบมาตรฐาน โคก หนอง นา โมเดล ที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนด

2. จังหวัด/อำเภอดำเนินการจัดซื้อจัดจ้าง สร้างพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of Life : HLM) ระดับครัวเรือน ตามจำนวนพื้นที่ที่จังหวัดได้รับจัดสรร โดยดำเนินการปรับพื้นที่ตามแบบมาตรฐาน โคก หนอง นา โมเดล ที่ได้จากข้อ 1 ซึ่งแบ่งการดำเนินการ ดังนี้

2.1 ดำเนินการปรับปรุงแบบแปลนที่ดิน (ขุด ปรับแต่ง ทำคลองไส้ไก่ หนอง โคก หลุมขมครก ฯลฯ ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ตามภูมิสังคม)

- พื้นที่ 1 ไร่ ปริมาตรดินขุด 1,500 ลบ.ม.

- พื้นที่ 3 ไร่ ปริมาตรดินขุด 4,000 ลบ.ม. 2.2

2.2 ดำเนินการปรับปรุง พัฒนาสภาพแวดล้อมพื้นที่ตามแบบมาตรฐาน โคก หนอง นา โมเดล ที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนด

3. พัฒนาพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เอื้อต่อการใช้งาน ด้วยการนำศาสตร์พระราชากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ด้านการฟื้นฟูดิน ด้านการบริหารจัดการน้ำด้านการใช้ประโยชน์ป่า 3 อย่าง เพื่อประโยชน์ 4 อย่าง

4. ขับเคลื่อนกิจกรรมในพื้นที่ต้นแบบให้เกิดความต่อเนื่อง เกิดประโยชน์ต่อชุมชน โดยการร่วมกับภาคีเครือข่ายการพัฒนา

5. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด/อำเภอสรุปรายงานผลการดำเนินงาน ผลที่คาดว่าจะได้รับพื้นที่ทำกิน พื้นที่อยู่อาศัยของประชาชน พื้นที่ของภาคเอกชน หรือพื้นที่ครอบครอง/พื้นที่สาธารณะ ประโยชน์ได้รับการพัฒนาเป็น พื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of Life : HLM) ระดับครัวเรือน

กิจกรรมที่ 3 สร้างงานสร้างรายได้รายเดือนให้แก่เกษตรกร บัณฑิตจบใหม่ ผู้ว่างงาน กลุ่มแรงงานที่อพยพกลับท้องถิ่นและชุมชน มีกองการเจ้าหน้าที่กองคลัง สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ เป็นหน่วยดำเนินการ กลุ่มเป้าหมายคือ เกษตรกร บัณฑิตจบใหม่ ผู้ว่างงาน กลุ่มแรงงานที่อพยพกลับท้องถิ่นและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ ในช่วงวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) จำนวน 9,188 คน สถานที่ดำเนินการ ประกอบด้วย 1. พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต จำนวน 337 แปลง และ 2. พื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต จำนวน 24,442 แปลง งบประมาณ 492,304,000 บาท ระยะเวลาดำเนินการคือเดือนกันยายน 2563 - เดือนกันยายน 2564 โดยแยกการจ้างงานเป็น ดังนี้

1. จ้างงานในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of Life : CLM) ระดับตำบล จำนวน 337 ตำบล ๆ ละ 10 คน รวม 3,370 คน

2. จ้างงานในพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of Life : HLM) ระดับครัวเรือน จำนวน 2,909 ตำบล ๆ ละ 2 คน รวม 5,818 คน

กิจกรรมที่ 4 กระตุ้นการบริโภคภาคครัวเรือนและเอกชน ผ่านกิจกรรมการพัฒนาและสนับสนุนพื้นที่ ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of Life : HLM) ระดับครัวเรือน มีสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ เป็นหน่วยดำเนินการ ผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาเอามื้อสามัคคี ของครัวเรือนเป้าหมาย 24,842 พื้นที่ พื้นที่ละ 3 ครั้ง ๆ ละ 20 คน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดการฝึกปฏิบัติงาน เกิดความสามัคคี และ เกิดเครือข่ายในการทำงาน งบประมาณ 496.5500 ล้านบาท ระยะเวลาดำเนินการคือเดือนพฤศจิกายน 2563 - เดือนพฤษภาคม 2564

กิจกรรมที่ 5 บูรณาการร่วมพัฒนาพื้นที่ระดับตำบล มีกองคลัง กรมการพัฒนาชุมชน และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ เป็นหน่วยดำเนินการ กลุ่มเป้าหมายคือ ครัวเรือนพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต รวม 337 คน การดำเนินงานเพื่อสร้างฐานการเรียนรู้สู่การพึ่งตนเอง เชื่อมโยงกับพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of Life : HLM) ระดับครัวเรือนที่อยู่โดยรอบ เพื่อแก้ไขปัญหาพื้นฐาน ด้านการจัดการที่ดิน และน้ำ สร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชน งบประมาณ 577.45530 ล้านบาท ระยะเวลาดำเนินการคือเดือนพฤศจิกายน 2563 - เดือนพฤษภาคม 2564

กิจกรรมที่ 6 พัฒนาการสร้างมาตรฐานผลผลิต การแปรรูปและการตลาดตามมาตรฐานอินทรีย์วิถีไทย มีสำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนเป็นหน่วยดำเนินการ โดยจัดอบรมร่วมกับภาคเอกชนในการสร้างมาตรฐานผลผลิต การแปรรูปและการตลาดตามมาตรฐานอินทรีย์วิถีไทย ให้แก่ประชาชนพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต 337 แห่ง แห่งละ 2 คน จำนวน 674 คน เพื่อสร้างงานสร้างอาชีพสร้างรายได้ และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชน งบประมาณ 4.55554 ล้านบาท ระยะเวลาดำเนินการคือเดือนธันวาคม 2563 – เดือนมิถุนายน 2564

กิจกรรมที่ 7 พัฒนาระบบ Digital รองรับ Local Economy มีสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศเป็นหน่วยดำเนินการ ด้วยการสร้างระบบโปรแกรมและระบบฐานข้อมูลเพื่อการลงทะเบียน สำรวจ ติดตาม และประเมินผล ร่วมกับสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง GISTDA และภาคีเครือข่ายภาควิชาการในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลสถิติทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพต่อเนื่องถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม ที่สามารถนำไปใช้ต่อยอดในประโยชน์ด้านต่าง ๆ ได้ในอนาคต งบประมาณ 116.030,400 ล้านบาท กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย 1) ครั้วเรือนพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of Life : CLM) ระดับตำบล 2) ครั้วเรือนพัฒนาพื้นที่ครั้วเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต(Household Lab Model for quality of Life : HLM) ระดับครั้วเรือน 3) เจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน 11 แห่ง 4) บุคลากรที่ได้รับการจ้างเหมาประจำโครงการ จำนวน 33 คน ระยะเวลาดำเนินการคือเดือนพฤศจิกายน 2563 – เดือนกันยายน 2564

2.2 การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล”

การดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นแม่งานในการขับเคลื่อนการดำเนินโครงการทั้งหมด โดยในโครงการดังกล่าว ได้รับการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการ จำนวน 4,787,916,400 บาท จากการประสานข้อมูลกับกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้ให้ข้อมูลการดำเนินโครงการในภาพรวม ประกอบด้วยการดำเนินการในพื้นที่ 72 จังหวัด ทั่วประเทศ มีรายละเอียด ดังนี้

การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” มีผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่ 72 จังหวัด มีจำนวน 25,179 ครั้วเรือน ประกอบด้วย 1) พื้นที่ครั้วเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of life : HLM) ระดับครั้วเรือน ขนาดพื้นที่ 1 ไร่ จำนวน 9,925 ครั้วเรือน ขนาดพื้นที่ 3 ไร่ จำนวน 14,917 ครั้วเรือน รวมทั้งสิ้น จำนวน 24,842 ครั้วเรือน คิดเป็นพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 54,676 ไร่ โดยผู้เข้าร่วมโครงการระดับครั้วเรือนคิดเป็นร้อยละ 98.67 จากผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด 2) พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of life : CLM) ระดับตำบล ขนาดพื้นที่ 10 ไร่ จำนวน 23 ครั้วเรือน และ ขนาดพื้นที่ 15 ไร่ จำนวน 314 ครั้วเรือน รวมทั้งสิ้น 329 ครั้วเรือน คิดเป็นพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 4,940 ไร่ โดยผู้เข้าร่วมโครงการระดับตำบลคิดเป็นร้อยละ 1.33 จากผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด รายละเอียดตามตารางที่ 2.7

ตารางที่ 2.7 ภาพรวมการดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล”

ลำดับ	จังหวัด	1 ไร่	3 ไร่	10 ไร่	15 ไร่	รวม (ครัวเรือน)
1	กระบี่	349	429	3	26	807
2	กาญจนบุรี	136	116	3	24	279
3	กาฬสินธุ์	1,133	1,571	-	44	2,748
4	กำแพงเพชร	261	401	-	-	662
5	ขอนแก่น	138	494	-	1	633
6	จันทบุรี	9	56	-	-	65
7	ฉะเชิงเทรา	19	76	-	2	97
8	ชลบุรี	6	13	-	4	23
9	ชัยนาท	41	94	-	-	135
10	ชัยภูมิ	109	193	-	1	303
11	ชุมพร	40	70	-	-	110
12	เชียงราย	2	5	-	1	8
13	เชียงใหม่	779	45	-	11	835
14	ตรัง	87	66	-	-	153
15	ตราด	5	9	-	-	14
16	ตาก	11	24	-	2	37
17	นครนายก	21	23	-	-	44
18	นครปฐม	1	7	-	-	8
19	นครพนม	76	145	-	-	221
20	นครราชสีมา	7	18	-	1	26
21	นครศรีธรรมราช	74	70	3	9	156
22	นครสวรรค์	7	32	-	1	40

ลำดับ	จังหวัด	1ไร่	3ไร่	10ไร่	15ไร่	รวม (ครัวเรือน)
23	นนทบุรี	-	2	-	-	2
24	นราธิวาส	51	40	-	-	91
25	น่าน	179	71	3	5	258
26	บึงกาฬ	20	114	-	-	134
27	บุรีรัมย์	36	873	-	-	909
28	ปทุมธานี	-	-	1	1	2
29	ประจวบคีรีขันธ์	33	41	-	-	74
30	ปราจีนบุรี	1	47	-	-	48
31	ปัตตานี	45	13	-	1	59
32	พระนครศรีอยุธยา	109	150	-	-	259
33	พะเยา	15	142	-	-	157
34	พังงา	2	2	-	-	4
35	พัทลุง	3	7	-	1	11
36	พิจิตร	34	74	-	2	110
37	พิษณุโลก	33	102	-	8	143
38	เพชรบุรี	1	5	-	1	7
39	เพชรบูรณ์	202	874	-	5	1,081
40	แพร่	-	62	1	-	63
41	ภูเก็ต	2	1	-	-	3
42	มหาสารคาม	241	638	-	1	880
43	มุกดาหาร	277	252	-	-	529
44	แม่ฮ่องสอน	34	38	2	2	76
45	ยโสธร	398	104	1	9	512

ลำดับ	จังหวัด	1 ไร่	3 ไร่	10 ไร่	15 ไร่	รวม (ครัวเรือน)
46	ยะลา	2	9	-	1	12
47	ร้อยเอ็ด	671	1,146	-	2	1,819
48	ระนอง	36	1	-	-	37
49	ระยอง	5	6	-	-	11
50	ราชบุรี	-	7	-	1	8
51	ลพบุรี	249	169	-	-	418
52	ลำปาง	76	108	3	4	191
53	ลำพูน	17	-	-	1	18
54	เลย	32	234	-	1	267
55	ศรีสะเกษ	484	742	-	-	1,226
56	สกลนคร	32	20	-	1	53
57	สงขลา	19	43	-	-	62
58	สตูล	9	7	-	-	16
59	สระแก้ว	3	55	-	3	61
60	สระบุรี	12	14	-	4	30
61	สุโขทัย	308	739	-	59	1,106
62	สุพรรณบุรี	56	87	-	-	143
63	สุราษฎร์ธานี	36	79	-	-	115
64	สุรินทร์	627	831	1	1	1,460
65	หนองคาย	30	102	-	-	132
66	หนองบัวลำภู	29	60	-	-	89
67	อ่างทอง	37	21	-	-	58
68	อำนาจเจริญ	54	176	-	-	230

ลำดับ	จังหวัด	1 ไร่	3 ไร่	10 ไร่	15 ไร่	รวม (ครัวเรือน)
69	อุดรธานี	160	29	-	3	192
70	อุดรดิตถ์	98	151	-	1	250
71	อุทัยธานี	66	249	-	-	315
72	อุบลราชธานี	1,750	2,223	2	69	4,044
	รวม	9,925	14,917	23	314	25,179

ที่มา: ข้อมูลจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2565

หากพิจารณารายภูมิภาคแล้ว ในพื้นที่ภาคเหนือ การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” มีผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่ 9 จังหวัด มีจำนวน 1,856 ครัวเรือน ประกอบด้วย 1) พื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of life : HLM) ระดับครัวเรือน ขนาดพื้นที่ 1 ไร่ จำนวน 1,200 ครัวเรือน ขนาดพื้นที่ 3 ไร่ จำนวน 622 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น จำนวน 1,822 ครัวเรือน คิดเป็นพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 3,066 ไร่ 2) พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of life : CLM) ระดับตำบล ขนาดพื้นที่ 10 ไร่ จำนวน 9 ครัวเรือน และ ขนาดพื้นที่ 15 ไร่ จำนวน 25 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 34 ครัวเรือน คิดเป็นพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 465 ไร่ โดยสรุป ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” พื้นที่ภาคเหนือคิดเป็นร้อยละ 7.4 จากผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด รายละเอียดตามตารางที่ 2.8

ตารางที่ 2.8 การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ในพื้นที่ภาคเหนือ

ลำดับ	จังหวัด	1 ไร่	3 ไร่	10 ไร่	15 ไร่	รวม (ครัวเรือน)
1	เชียงราย	2	5	-	1	8
2	เชียงใหม่	779	45	-	11	835
3	น่าน	179	71	3	5	258
4	พะเยา	15	142	-	-	157
5	แพร่	-	62	1	-	63
6	แม่ฮ่องสอน	34	38	2	2	76
7	ลำปาง	76	108	3	4	191

ลำดับ	จังหวัด	1 ไร่	3 ไร่	10 ไร่	15 ไร่	รวม (ครัวเรือน)
8	ลำพูน	17	-	-	1	18
9	อุตรดิตถ์	98	151	-	1	250
	รวม	1,200	622	9	25	1,856

ที่มา: ข้อมูลจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2565

หากพิจารณาในพื้นที่ภาคใต้ การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” มีผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่ 13 จังหวัด มีจำนวน 1,480 ครัวเรือน ประกอบด้วย 1) พื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of life : HLM) ระดับครัวเรือน ขนาดพื้นที่ 1 ไร่ จำนวน 681 ครัวเรือน ขนาดพื้นที่ 3 ไร่ จำนวน 767 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น จำนวน 1,448 ครัวเรือน คิดเป็นพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 2,982 ไร่ 2) พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of life : CLM) ระดับตำบล ขนาดพื้นที่ 10 ไร่ จำนวน 3 ครัวเรือน และ ขนาดพื้นที่ 15 ไร่ จำนวน 29 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 32 ครัวเรือน คิดเป็นพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 465 ไร่ โดยสรุปครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” พื้นที่ภาคใต้คิดเป็นร้อยละ 5.9 จากผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด รายละเอียดตามตารางที่ 2.9

ตารางที่ 2.9 การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ในพื้นที่ภาคใต้

ลำดับ	จังหวัด	1 ไร่	3 ไร่	10 ไร่	15 ไร่	รวม (ครัวเรือน)
1	กระบี่	349	429	3	26	807
2	ชุมพร	40	70	-	-	110
3	ตรัง	87	66	-	-	153
4	นราธิวาส	51	40	-	-	91
5	ปัตตานี	45	13	-	1	59
6	พังงา	2	2	-	-	4
7	พัทลุง	3	7	-	1	11
8	ภูเก็ต	2	1	-	-	3
9	ยะลา	2	9	-	1	12

ลำดับ	จังหวัด	1 ไร่	3 ไร่	10 ไร่	15 ไร่	รวม (ครัวเรือน)
10	ระนอง	36	1	-	-	37
11	สงขลา	19	43	-	-	62
12	สตูล	9	7	-	-	16
13	สุราษฎร์ธานี	36	79	-	-	115
	รวม	681	767	3	29	1,480

ที่มา: ข้อมูลจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2565

หากพิจารณาในพื้นที่ภาคกลาง การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” มีผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่ 17 จังหวัด มีจำนวน 4,556 ครัวเรือน ประกอบด้วย 1) พื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of life : HLM) ระดับครัวเรือน ขนาดพื้นที่ 1 ไร่ จำนวน 1,437 ครัวเรือน ขนาดพื้นที่ 3 ไร่ จำนวน 3,038 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น จำนวน 4,475 ครัวเรือน คิดเป็นพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 10,551 ไร่ 2) พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of life : CLM) ระดับตำบล ขนาดพื้นที่ 10 ไร่ จำนวน 1 ครัวเรือน และ ขนาดพื้นที่ 15 ไร่ จำนวน 80 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 81 ครัวเรือน คิดเป็นพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 1,210 ไร่ โดยสรุป ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” พื้นที่ภาคกลางคิดเป็นร้อยละ 18.1 จากผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด รายละเอียดตามตารางที่ 2.10

ตารางที่ 2.10 การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ในพื้นที่ภาคกลาง

ลำดับ	จังหวัด	1 ไร่	3 ไร่	10 ไร่	15 ไร่	รวม (ครัวเรือน)
1	กำแพงเพชร	261	401	-	-	662
2	ชัยนาท	41	94	-	-	135
3	นครนายก	21	23	-	-	44
4	นครปฐม	1	7	-	-	8
5	นครสวรรค์	7	32	-	1	40
6	นนทบุรี	-	2	-	-	2
7	ปทุมธานี	-	-	1	1	2

ลำดับ	จังหวัด	1 ไร่	3 ไร่	10 ไร่	15 ไร่	รวม (ครัวเรือน)
8	พระนครศรีอยุธยา	109	150	-	-	259
9	พิจิตร	34	74	-	2	110
10	พิษณุโลก	33	102	-	8	143
11	เพชรบูรณ์	202	874	-	5	1,081
12	ลพบุรี	249	169	-	-	418
13	สระบุรี	12	14	-	4	30
14	สุโขทัย	308	739	-	59	1,106
15	สุพรรณบุรี	56	87	-	-	143
16	อ่างทอง	37	21	-	-	58
17	อุทัยธานี	66	249	-	-	315
	รวม	1,437	3,038	1	80	4,556

ที่มา: ข้อมูลกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2565

ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” มีผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่ 21 จังหวัด มีจำนวน 16,563 ครัวเรือน ประกอบด้วย 1) พื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนา คุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of life : HLM) ระดับครัวเรือน ขนาดพื้นที่ 1 ไร่ จำนวน 6,378 ครัวเรือน ขนาดพื้นที่ 3 ไร่ จำนวน 10,035 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น จำนวน 16,413 ครัวเรือน คิดเป็นพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 36,483 ไร่ 2) พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of life : CLM) ระดับตำบล ขนาดพื้นที่ 10 ไร่ จำนวน 7 ครัวเรือน และ ขนาดพื้นที่ 15 ไร่ จำนวน 143 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 150 ครัวเรือน คิดเป็นพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 2,215 ไร่ โดยสรุป ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 65.8 จากผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด รายละเอียดตามตารางที่ 2.11

ตารางที่ 2.11 การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ลำดับ	จังหวัด	1 ไร่	3 ไร่	10 ไร่	15 ไร่	รวม (ครัวเรือน)
1	กาฬสินธุ์	1,133	1,571	-	44	2,748

ลำดับ	จังหวัด	1 ไร่	3 ไร่	10 ไร่	15 ไร่	รวม (ครัวเรือน)
2	ขอนแก่น	138	494	-	1	633
3	ชัยภูมิ	109	193	-	1	303
4	นครพนม	76	145	-	-	221
5	นครราชสีมา	7	18	-	1	26
6	นครศรีธรรมราช	74	70	3	9	156
7	บึงกาฬ	20	114	-	-	134
8	บุรีรัมย์	36	873	-	-	909
9	มหาสารคาม	241	638	-	1	880
10	มุกดาหาร	277	252	-	-	529
11	ยโสธร	398	104	1	9	512
12	ร้อยเอ็ด	671	1,146	-	2	1,819
13	เลย	32	234	-	1	267
14	ศรีสะเกษ	484	742	-	-	1,226
15	สกลนคร	32	20	-	1	53
16	สุรินทร์	627	831	1	1	1,460
17	หนองคาย	30	102	-	-	132
18	หนองบัวลำภู	29	60	-	-	89
19	อำนาจเจริญ	54	176	-	-	230
20	อุดรธานี	160	29	-	3	192
21	อุบลราชธานี	1,750	2,223	2	69	4,044
	รวม	6,378	10,035	7	143	16,563

ที่มา: ข้อมูลกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2565

ในพื้นที่ภาคตะวันตก การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” มีผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่ 5 จังหวัด มีจำนวน 405 ครัวเรือน ประกอบด้วย 1) พื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนา คุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of life : HLM) ระดับครัวเรือน ขนาดพื้นที่ 1 ไร่ จำนวน 181 ครัวเรือน ขนาดพื้นที่ 3 ไร่ จำนวน 193 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น จำนวน 374 ครัวเรือน คิดเป็นพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 760 ไร่ 2) พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of life : CLM) ระดับตำบล ขนาดพื้นที่ 10 ไร่ จำนวน 3 ครัวเรือน และ ขนาดพื้นที่ 15 ไร่ จำนวน 28 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 31 ครัวเรือน คิดเป็นพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 450 ไร่ โดยสรุป ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” พื้นที่ภาคตะวันตกคิดเป็นร้อยละ 1.6 จากผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด รายละเอียดตามตารางที่ 2.12

ตารางที่ 2.12 การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ในพื้นที่ภาคตะวันตก

ลำดับ	จังหวัด	1 ไร่	3 ไร่	10 ไร่	15 ไร่	รวม (ครัวเรือน)
1	กาญจนบุรี	136	116	3	24	279
2	ตาก	11	24	-	2	37
3	ประจวบคีรีขันธ์	33	41	-	-	74
4	เพชรบุรี	1	5	-	1	7
5	ราชบุรี	-	7	-	1	8
	รวม	181	193	3	28	405

ที่มา: ข้อมูลจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2565

ในพื้นที่ภาคตะวันออก การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” มีผู้เข้าร่วมโครงการในพื้นที่ 7 จังหวัด มีจำนวน 319 ครัวเรือน ประกอบด้วย 1) พื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนา คุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of life : HLM) ระดับครัวเรือน ขนาดพื้นที่ 1 ไร่ จำนวน 48 ครัวเรือน ขนาดพื้นที่ 3 ไร่ จำนวน 262 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น จำนวน 310 ครัวเรือน คิดเป็นพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 834 ไร่ 2) พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of life : CLM) ระดับตำบล ในภูมิภาคนี้ไม่มีการดำเนินการในขนาดพื้นที่ 10 ไร่ จะมีแต่เพียงขนาดพื้นที่ 15 ไร่ จำนวน 9 ครัวเรือน คิดเป็นพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 135 ไร่ โดยสรุป ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” พื้นที่ภาคตะวันออกคิดเป็นร้อยละ 1.3 จากผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด รายละเอียดตามตารางที่ 2.13

ตารางที่ 2.13 การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ลำดับ	จังหวัด	1 ไร่	3 ไร่	10 ไร่	15 ไร่	รวม (ครัวเรือน)
1	จันทบุรี	9	56	-	-	65
2	ฉะเชิงเทรา	19	76	-	2	97
3	ชลบุรี	6	13	-	4	23
4	ตราด	5	9	-	-	14
5	ปราจีนบุรี	1	47	-	-	48
6	ระยอง	5	6	-	-	11
7	สระแก้ว	3	55	-	3	61
	รวม	48	262	-	9	319

ที่มา: ข้อมูลจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2565

เมื่อพิจารณารายภูมิภาค จะเห็นว่า ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” มากที่สุด จำนวน 16,563 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 65.8 ของผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด โดยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” น้อยที่สุด จำนวน 319 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 1.3 ของผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด รายละเอียดตามตารางที่ 2.14

ตารางที่ 2.14 การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ในพื้นที่แสดงผลรายภาค

ลำดับ	ภาค	1 ไร่	3 ไร่	10 ไร่	15 ไร่	รวม (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1	เหนือ	1,200	622	9	25	1,856	7.6
2	ใต้	681	767	3	29	1,480	5.9
3	กลาง	1,437	3,038	1	80	4,556	18.1
4	ตะวันออกเฉียงเหนือ	6,378	10,035	7	143	16,563	65.8
5	ตะวันตก	181	193	3	28	405	1.6
6	ตะวันออก	48	262	-	9	319	1.3
	รวม	9,925	14,917	23	314	25,179	100

ที่มา: ข้อมูลจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2565

2.3 สถานการณ์ปัญหาในการพัฒนาชุมชน

สถานการณ์ปัญหาการพัฒนาชุมชนในส่วนภูมิภาคของประเทศไทยนั้นมีหลายปัจจัย โดยสามารถแบ่งเป็นด้านเศรษฐกิจซึ่งจะมุ่งเน้นไปที่ภาคเกษตรกรรม และด้านสังคมซึ่งเป็นความเกี่ยวข้องระหว่างเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และประชาชนในพื้นที่

การพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจนั้นจะมุ่งเน้นที่ภาคเกษตรกรรม มีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ซึ่งปัญหาที่พบบนนั้นเกิดจากการกำหนดนโยบายจากส่วนกลางไปยังส่วนภูมิภาคซึ่งมีลักษณะการสั่งการในรูปแบบบนลงล่าง ทำให้พบปัญหาในการพัฒนาชุมชนในด้านนโยบาย ไม่ว่าจะเป็นการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้นไม่เป็นรูปธรรม ไม่เกิดประสิทธิภาพตามที่กำหนด รวมทั้งมุมมองของรัฐที่มีต่อประชาชน ที่มองว่าต้องรอรัฐให้ความช่วยเหลือทุกชั้นตอน จึงเป็นเหตุให้นโยบายที่กำหนดมามีลักษณะเป็นขั้นตอนในรูปแบบเดียวกันโดยไม่คำนึงถึงลักษณะภูมิประเทศที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งการจัดให้มีเวทีประชาคม สำรวจความคิดเห็นของประชาชน แต่อย่างไรก็ตามมักมีกรอบกำหนดที่ชัดเจน

การพัฒนาชุมชนในด้านสังคม เป้าหมายที่สำคัญคือการรู้หนังสือของประชาชน และการให้สวัสดิการสังคมแก่ประชาชน รวมทั้งการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยเปิดโอกาสให้มีการศึกษา ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบ โดยปัญหาที่พบในด้านสังคมจะแบ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐในส่วนภูมิภาค และประชาชนในพื้นที่

ด้านเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ เกิดจากการมองว่าประชาชนไม่มีความรู้พอ เนื่องจากเจ้าหน้าที่เป็นผู้รับนโยบายที่ได้กำหนดมาจากส่วนกลาง จึงทำให้เจ้าหน้าที่เป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาให้เป็นไปตามที่นโยบายที่ได้รับมา และทำให้เจ้าหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และประชาชนเป็นผู้ตาม ซึ่งผิดหลักการพัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งจำนวนเจ้าหน้าที่ที่มีจำกัดเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบ รวมทั้งปัญหาขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านการจัดซื้อจัดจ้าง/พัสดุจึงทำให้เจ้าหน้าที่ต้องจัดทำเอกสารให้ถูกต้องตามระเบียบที่กำหนดด้วยตัวเอง

ด้านประชาชน เกิดจากการที่ประชาชนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตาม ทำให้การวางแผนการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ไม่สามารถประเมินผลได้ในทันที เมื่อไม่สามารถประเมินผล ก็จะทำให้ไม่สามารถการปรับเปลี่ยนกระบวนการที่เหมาะสมได้ ปัญหาต่อมาคือประชาชนในพื้นที่บางแห่งรอคอยหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนงบประมาณ หรือดำเนินกิจกรรมเพียงอย่างเดียว รวมทั้งประเด็นการปกปิดปัญหา โดยมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัว ไม่ควรก้าวท้าว หรือมักบิดเบือนเพื่อสร้างภาพว่าชุมชนหรือตัวเรานั้นไม่มีปัญหาสิ่งเหล่านี้ จึงทำให้ไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และขาดวงจรยกระดับความรู้

2.4 การส่งเสริมการพัฒนาชุมชนจากภาครัฐ

การพัฒนาชุมชนมีแนวคิดพื้นฐานอยู่ที่การสรรหากระบวนการ แนวทาง รูปแบบของกิจกรรม หรือโครงการที่หนุนเสริมการพัฒนาโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของตนเองซึ่งวางอยู่บนแนวทางที่ว่า คนมีความสำคัญที่สุด เป็นการสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพและพลังความสามารถของคน

ยึดหลักการมีส่วนร่วม พัฒนาให้ประชาชนพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยรัฐให้การช่วยเหลือสนับสนุนในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชนตามโอกาสและหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม ใช้วิถีแห่งประชาธิปไตยและหาโอกาสกระตุ้นให้การศึกษา ให้ประชาชนเกิดความคิดและแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน/ตำบล เกิดการพัฒนาชุมชนจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ เนื่องจากรัฐบาลมีขีดความสามารถจำกัด ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ และระบบการบริหาร หากชุมชนมีความพร้อมน้อย รัฐจะให้การสนับสนุนมากขึ้น (โกวิทย์ พวงงาม, 2553, หน้า 126-129) โดยการสนับสนุนของรัฐจะเกิดขึ้นตลอดขบวนการพัฒนา ตั้งแต่การวางแผนจนถึงขั้นดำเนินการและประเมินผลโครงการ ซึ่งหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาชุมชนมีหลายหน่วยงาน เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด/อำเภอ สำนักงานเกษตรจังหวัด/อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น ในการให้การสนับสนุนมีทั้งข้อมูลทางวิชาการ จัดหาวิทยากรถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนงบประมาณและอุปกรณ์ต่าง ๆ และจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และจังหวะที่เหมาะสม ซึ่งการให้ความช่วยเหลือจะช่วยมากหรือน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความสำคัญบวกกับความเร่งด่วนของโครงการและขีดความสามารถของชุมชนและของทางราชการ (พัฒน์ บุณยรัตพันธุ์, 2549, หน้า 3)

วิธีการพัฒนาชุมชน

สนธยา พลศรี (2547) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนมีวิธีการที่สำคัญ 3 วิธี คือ การให้การศึกษา แก่ชุมชน การจัดระเบียบชุมชน และการดำเนินงานในลักษณะของกระบวนการ ดังนี้

1. การให้การศึกษาแก่ชุมชน คือการให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ควรรู้ เพื่อความรู้ความเข้าใจร่วมกัน เป็นกระบวนการที่ผู้เข้ารับการศึกษามีส่วนสำคัญที่สุด เนื่องจากเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงต้องมีแรงจูงใจที่ต้องการจะศึกษา บางเรื่องต้องมีการฝึกปฏิบัติให้มีทักษะ ส่วนผู้ให้การศึกษา/เจ้าหน้าที่รัฐ เช่น นักพัฒนาชุมชน นักส่งเสริมการเกษตร นักสาธารณสุข ฯลฯ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และมีทักษะในการถ่ายทอด ตลอดจนมีเทคนิควิธีการสอนและถ่ายทอดความรู้ได้ดี โดยการให้การศึกษาแก่ชุมชน หากแบ่งตามจำนวนคนที่ให้การศึกษา อาจแบ่งได้ 3 รูปแบบ คือ 1) การให้การศึกษาเป็นรายบุคคล เป็นการให้การศึกษาแก่บุคคลที่ไม่สามารถให้การศึกษาาร่วมกับผู้อื่นได้ เช่น ผู้พิการ เด็กหรือเยาวชนที่เตรียมตัวไปทำกิจกรรมประเภทประกวด 2) การให้การศึกษาเป็นกลุ่ม เป็นการให้การศึกษาแก่บุคคลในชุมชนเป็นกลุ่มที่มีจำนวนไม่มากนัก มีความสนใจร่วมกัน มีลักษณะคล้ายคลึงกัน และ 3) การให้การศึกษาแก่คนจำนวนมาก เป็นการให้การศึกษาแก่ผู้คนในชุมชนที่มีจำนวนมาก เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องไปพร้อม ๆ กัน ส่วนใหญ่จะดำเนินการผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น หอกระจายข่าวของชุมชน วิทยุโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมถึงอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

การให้การศึกษาแก่ชุมชนนั้นมีหลายวิธี ดังนั้น ต้องเลือกรูปแบบที่เหมาะสมกับบุคคลกลุ่มเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการให้การศึกษาจึงจะประสบความสำเร็จ เช่น

(1) การพบปะเยี่ยมเยียนโดยตรง มีกระบวนการค่อนข้างยุ่งยาก แต่จะสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้แบบเป็นกันเอง ทำให้ผู้ถ่ายทอดความรู้และผู้เรียนมีความสนิทสนมกัน

(2) การอภิปรายกลุ่ม เป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนเป็นกลุ่ม โดยนำผู้ที่มีปัญหา มีความต้องการและความสนใจร่วมกันมาร่วมปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน ฝึกการเรียนรู้ร่วมกันและทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

(3) การสาธิต เป็นการให้การศึกษาด้วยการแสดงหรือทำให้อู โดยให้ผู้เข้ารับการศึกษา ได้เรียนรู้จากการเฝ้าดูและการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง

(4) การจัดนิทรรศการ เป็นการจัดแสดงสิ่งที่จะเรียนรู้ให้อู

(5) การศึกษาดูงาน เป็นการนำกลุ่มเป้าหมายไปศึกษาหาความรู้ในสถานที่ต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวในการพัฒนาชุมชน

(6) การฝึกอบรม เป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนโดยการเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ ความสามารถหรือทักษะของบุคคล ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่และแก้ไขข้อบกพร่องในการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(7) การรณรงค์ เป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนด้วยการแสดงว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับเรื่องที่รณรงค์

ดังนั้น ภาครัฐ/เจ้าหน้าที่ต้องรู้จักเลือกวิธีการให้การศึกษาแก่ชุมชนให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่จะให้การศึกษา

2. การจัดระเบียบชุมชน เป็นวิธีการที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้คนในชุมชน มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน เป็นการสำรวจ/ศึกษาชุมชนเพื่อรับทราบข้อมูลของชุมชน เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน เช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน ภูมิประเทศ ทรัพยากร ประชากรจำแนกตามลักษณะต่าง ๆ เช่น จำนวนคน เพศ อายุ ศาสนา อาชีพ การเพิ่มของประชากร ผู้นำหรือผู้มีอิทธิพล เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การรวมพลังชุมชน เป็นการใช้แรงจูงใจด้วยการกระตุ้น ให้มองเห็นและตระหนักปัญหาของชุมชน เกิดความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาและร่วมมือกันแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการพัฒนาชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน เป็นการทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องปัญหาและความต้องการ

ขั้นตอนที่ 4 การเตรียมโครงการ เป็นการเตรียมการแก้ไขปัญหของชุมชนซึ่งเกิดจากความต้องการของประชาชนและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการให้มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 5 การค้นหาและพัฒนาผู้นำ เนื่องจากผู้นำที่ดีสามารถสนับสนุนและให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จได้

ขั้นตอนที่ 6 การจัดตั้งกลุ่มและองค์กร กลุ่มและองค์กรของประชาชนเป็นฐานสำคัญในการรองรับการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 7 การดำเนินการจัดระเบียบชุมชนด้วยกลยุทธ์ต่าง ๆ เช่น กลยุทธ์การต่อรอง กลยุทธ์การแลกเปลี่ยน กลยุทธ์ช่วยเหลือร่วมมือ กลยุทธ์ร่วมมือร่วมใจ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 8 การติดตามและประเมินผล เป็นการติดตามและประเมินผลกิจกรรมการจัดระเบียบชุมชนว่ามีข้อบกพร่องและประสบความสำเร็จหรือไม่

3. กระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างเป็นขั้นตอน ทุกขั้นตอนจะต้องให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย ในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนจะต้องทำอย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการ โดยมีขั้นตอนดังนี้

(1) การศึกษาชุมชน เป็นการแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ข้อมูลด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง โดยการสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต การสำรวจและการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

(2) การให้การศึกษแก่ชุมชน ซึ่งการให้การศึกษถือได้ว่าเป็นกุญแจสำคัญสู่การพัฒนาอย่างแท้จริง เป็นการนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากขั้นตอนการศึกษาชุมชนมาวิเคราะห์ถึงปัญหาความต้องการและสภาพที่เป็นจริง เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้รับรู้ ได้เข้าใจและตระหนักในปัญหาของชุมชน โดยอาจจัดเวทีประชาคมเพื่อค้นหาปัญหาร่วมกันของชุมชน

(3) การวางแผน/โครงการ เป็นขั้นตอนที่ให้ประชาชนร่วมตัดสินใจและกำหนดโครงการ โดยนำปัญหาที่ยอมรับว่าเป็นปัญหาของชุมชนมาร่วมกันหาสาเหตุ แนวทางแก้ไข และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจที่จะแก้ไขปัญหากายใต้ขีดความสามารถของประชาชน

(4) การดำเนินงานตามแผนและโครงการ เป็นขั้นตอนการปฏิบัติตามที่กำหนด ซึ่งจะเปิดโอกาสประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาของชุมชน ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ 1) การดำเนินงานโครงการที่มีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน และเป็นโครงการ/กิจกรรมที่เกินศักยภาพของชุมชนที่จะทำโดยลำพัง และ 2) การดำเนินโครงการที่ชุมชนดำเนินการเองโดยลำพัง มักเป็นโครงการขนาดเล็กใช้งบประมาณดำเนินการน้อย

(5) การติดตามประเมินผล เพื่อให้ทราบความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรค ให้สามารถแก้ไขปัญหาที่พบได้อย่างทันท่วงที

ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจำเป็นที่จะต้องอาศัย วิธีการ รูปแบบที่หลากหลาย โดยผ่านกระบวนการทำงานและการขับเคลื่อนของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จมี

องค์ประกอบที่สำคัญ คือ 1) การพัฒนาชุมชนต้องสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชน เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนโดยส่วนรวม 2) การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงเจตคติของประชาชนในชุมชน พร้อมกับการดำเนินงานตามกิจกรรมหรือโครงการที่มุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ 3) การพัฒนาชุมชนต้องแสวงหาผู้นำท้องถิ่น สนับสนุนส่งเสริมพัฒนาผู้นำชุมชนตามลักษณะของกิจกรรมหรือความจำเป็นของชุมชน 4) การพัฒนาชุมชน รัฐต้องจัดบริการ พร้อมให้การสนับสนุนส่งเสริมงานของประชาชน ต้องมีการวางแผนงานเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ เกิดความคล่องตัว มีประสิทธิภาพ และ 5) การพัฒนาชุมชนต้องสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ มีส่วนในการพัฒนา ต้องมีการวางแผนให้เกิดความเจริญแก่ชุมชนที่สอดคล้องกับความเจริญในระดับชาติ (ยุทธนา กาเต็ม, 2563)

3. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

3.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน

Dunham (1985) กล่าวว่า “การพัฒนาชุมชน คือ การร่วมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่น และดำเนินงานไปในแนวทางที่ตนต้องการ การทำงานพัฒนาชุมชนในขั้นแรกจะต้องอาศัยราษฎรในชุมชน ในการช่วยตัวเองและร่วมมือกันดำเนินงาน โดยจะต้องได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยราชการ หรือองค์การอาสาสมัครอื่น ๆ ด้วย

ที่ประชุมผู้เชี่ยวชาญ ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ เมื่อ พ.ศ. 2491 ได้ให้ความหมายของ “การพัฒนาชุมชน” ไว้ว่า “การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน และควรจะเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนเองด้วยกัน แต่ถ้าประชาชนไม่รู้จักริเริ่ม ก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิด ริเริ่มขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้น อย่างจริงจัง”

ส่วนคำนิยาม “การพัฒนาชุมชน” ซึ่งองค์การสหประชาชาติยึดถือเป็นมาตรฐาน คือ “การพัฒนาชุมชน เป็นขบวนการซึ่งดำเนินไปด้วยความร่วมมือกำลังของราษฎรเองกับเจ้าหน้าที่รัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้น และผสมผสานชุมชนเหล่านั้นเข้าเป็นชีวิตของชาติ และเพื่อให้ราษฎรสามารถอุทิศตนเอง เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่”

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามีขั้นตอนดังนี้

ในการพัฒนานั้น การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญที่สุด หากประชาชนยังไม่สามารถเข้าใจปัญหา และสาเหตุของปัญหาด้วยตัวของเขาเอง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ตามมาก็ไม่มีประโยชน์ เพราะประชาชนจะขาดความเข้าใจ และมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้ เพราะถ้าหากเจ้าหน้าที่ต้องการ แต่ผลงานการพัฒนาวัตถุให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว ก็จะดำเนินการวางแผนงานด้วยตนเอง ผลที่ตามมาก็คือหากขาดเจ้าหน้าที่ ประชาชนก็ไม่สามารถจะดำเนินการวางแผนงานได้ด้วยตนเอง อาจจะมี

ความยากลำบาก เพราะประชาชนอาจจะมีการศึกษาน้อย แต่ถ้าไม่ให้ประชาชนเข้าร่วมในขั้นตอนนี้ โอกาสที่ประชาชนจะได้รับการศึกษา และพัฒนาตนเองก็จะหมดไป

2. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ประชาชนมีแรงงาน และมีประสบการณ์ที่สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมขั้นนี้ได้ เพราะในกิจกรรมพัฒนาบางประเภทถ้าหากให้ประชาชนร่วมลงทุนในกิจกรรม จะทำให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรักและห่วงแหน นอกจากนี้ การเข้าร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเอง จะทำให้ได้เรียนรู้อย่างใกล้ชิด และสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นได้ด้วยตนเองต่อไป

3. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน เพื่อที่จะสามารถบอกได้ว่างานที่ทำไปนั้นได้ผลดี ได้รับประโยชน์ หรือไม่อย่างไร ในการประเมินควรจะต้องมีประชาชนในชุมชนและคนภายนอกช่วยกันพิจารณา ซึ่งจะทำให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการทำกิจกรรมนั้นร่วมกัน

3.2 แนวคิดทฤษฎีว่าด้วยการมีส่วนร่วม

แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการมีส่วนร่วม เป็นที่นิยมและได้มีนักวิชาการหลากหลายสาขา ได้ให้ความหมายและคำอธิบายว่าด้วยการมีส่วนร่วมไว้ในต่างบริบท ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ทบทวนได้ ดังนี้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2527, หน้า 183 - 186) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องเป็นเหตุเร้าใจ ให้กระทำเพื่อให้บรรลุ จุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทั้งยังให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย นอกจากนี้ยัง 7 กล่าวถึงเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมว่ามีอย่างน้อย 3 ประการ คือ ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

แฟรงก์ลิน (Franklyn, 1985, p. 16 อ้างถึงใน ปรีดา เจษฎาวรางกุล, 2550, หน้า 24) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของการเชื่อใจและการยอมรับตนเอง เพื่อที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถสังเกตได้จากระดับความพึงพอใจ ระดับความไว้วางใจและต้องครอบคลุม ทัศนคติ ความคาดหวัง และกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน

รีเดอร์ (Reeder, 1963 อ้างถึงใน กฤษฎา ตั้งวิทย์โมไนย, 2548, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม โดยอธิบายว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการพบปะสังสรรค์ ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่มและได้อธิบายถึงเหตุผลใน การกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดของมนุษย์

วิลเลียม (William, 1976, p. 138 อ้างถึงใน ปรีดา เจษฎาวรางกุล, 2550, หน้า 24) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน การดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเองเน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่าง แห่ขันกับประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก่ไขร่วมกับการใช้ วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตาม การปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2522, หน้า 19) ได้อธิบายเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและ ทิศทางของการเปลี่ยนแปลง และความเห็นพ้องต้องกันจะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการ เพื่อปฏิบัติ กล่าวคือ จะต้องเป็นความเห็นพ้องต้องกัน จะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการ เพื่อการปฏิบัติ การนั้น ๆ เหตุผลเบื้องต้นของการที่มีคนมารวมกันได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่า ปฏิบัติการทั้งหมด หรือการกระทำทั้งหมดที่ ทำโดยกลุ่มหรือทำในนามกลุ่มนั้นกระทำผ่านองค์การ (Organization) ดังนั้น องค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำ ให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลง

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า หมายถึง กระบวนการรัฐ การทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนใน ชุมชนทั้งในรูป ส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามา มีส่วนร่วมในการ ดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกับให้บรรลุวัตถุประสงค์และ นโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

ปรีชญา เวสารัชช์ (2528, หน้า 5) ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่ ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องโดยการใช้ความพยายามหรือทรัพยากรในส่วนของตนต่อกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วนร่วมต้องมียุทธศาสตร์ประกอบดังนี้ 1. ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา 2. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ ความพยายามบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน หรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินและวัสดุ ในกิจกรรมพัฒนา

วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์ (2540, หน้า 12) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงกระบวนการที่ให้ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคลหรือ กลุ่มคนที่เห็น พ้องต้องกันเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงาน โดยการร่วมคิด ร่วมลงมือ ปฏิบัติ ร่วมแบ่งปัน ผลประโยชน์ และร่วมในการติดตามประเมินผล

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527, หน้า 2) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ แท้จริง น่าจะหมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการ และควบคุม การใช้และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อ การดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคมและ ได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชะตาชีวิตของ ตนเองอย่างเป็นทางการของตนเอง

มรกต ศรีรัตน (2535 อ้างถึงใน ณรงค์ วารีชล, 2550, หน้า 5) ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งใน สถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ของกลุ่มนั้น ทำให้เกิดการร่วม รับผิดชอบกับกลุ่ม

พีรพล ไชยพงศ์ (2539, หน้า 8) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่รัฐ ส่งเสริม ชักนำสนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มชน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และ องค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใด เรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

ซัมเมอร์ (Summers, 1992 อ้างถึงใน เท็ดเกียร์ติ วงศาโรจน์, 2546, หน้า 16) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม หรือเข้าร่วมในกิจกรรมหรือ เหตุการณ์

นิรุช ประสิทธิเมตต์ (2540, หน้า 8) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือการเปิดโอกาสให้ ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบใน เรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อถึงตัวประชาชนเอง

วันธิกรณ์ นุเกตู (2540, หน้า 35) กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือการเปิด โอกาสให้ประชาชน ได้รับรู้ถึงปัญหา หาวิธีการและแนวทางแก้ไข โดยร่วมกันตัดสินใจ วางแผน รวมตลอด จนถึงการปฏิบัติกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ และติดตามประเมินผล

สรุปจากความหมายของการมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่แสดงออกของบุคคลและกลุ่ม ในการเข้าร่วมกิจกรรม หรือโครงการในลักษณะ ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมประชุม ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมบริจาค ร่วมแรงและวัสดุ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมติดตามประเมินผล ซึ่งใน การเข้าไปมีส่วนร่วมนั้นจะ เป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในขั้นตอนใด ขั้นตอนหนึ่ง หรือโดยตลอดก็ได้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบาย การพัฒนาที่กำหนดไว้

3.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วม

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & UpHoff, 1980 อ้างถึงใน เทอดเกียร์ติ วงศาโรจน์, 2546, หน้า 19) ได้แบ่งชนิดของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ชนิด คือ 1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และปฏิบัติการ 2. การมี ส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุน ด้านทรัพยากรการบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ 3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้าน วัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคมหรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2528, หน้า 94) ได้ให้ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้ 1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และพิจารณาแนวทางแก้ไข 2. การตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ไข และวางแผนหรือโครงการแก้ไขปัญหา 3. การปฏิบัติการแก้ไขปัญหามาตามแผนและโครงการที่วางไว้ 4. การรับ ประโยชน์จากโครงการ 5. การประเมินผลโครงการ

ฉอาน วุฒิกรรมรักษา (2526, หน้า 16) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอน คือ 1. ขั้นกำหนดความต้องการ 2. ขั้นวางแผนดำเนินการ 3. ขั้นตัดสินใจ 4. ขั้นดำเนินการ 5. ขั้นติดตามผลงาน

นอกจากนี้ ยังได้แบ่งลักษณะการเข้าร่วมไว้อีก เป็นการร่วมประชุม ร่วมแสดง ความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมออกแรงร่วมออกเงิน วัสดุ อุปกรณ์ ร่วมเป็นกรรมการ

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527, หน้า 10) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ เป็น 4 ขั้นตอน คือ 1. การมีส่วนร่วมในการค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหา 2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินกิจกรรม 3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน 4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

แชพิน (Chapin, 2001 อ้างถึงใน อภรณ์ จันทร์สว่าง, 2522, หน้า 10) ได้ทำการศึกษาแบบของการมีส่วนร่วมและแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ ดังนี้ 1. การมีส่วนร่วมร่วมประชุม 2. การมีส่วนร่วมออกเงิน 3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ 4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ

อิระวีร์ จันทร์ประเสริฐ (2541 อ้างถึงใน ณรงค์ วารีชล, 2550, หน้า 6) กล่าวไว้คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะตัวบุคคล ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลที่เข้ามามี ส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ
2. การมีส่วนร่วมในลักษณะของกลุ่มขบวนการ ที่มุ่งสร้างพื้นฐานอำนาจจาก การสร้างกลุ่มและโครงสร้างภายในหน่วยงาน
3. การมีส่วนร่วมในลักษณะโครงการ ให้ความสำคัญที่การจัดโครงการอันก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ดี เน้นกลุ่มเป้าหมาย การถ่ายทอดระบบเทคนิค ความรู้ การกระจายอำนาจ สู่ประชาชน
4. การมีส่วนร่วมในลักษณะสถาบัน ให้ความสำคัญในแง่ของการก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน มีการถ่ายทอดหรือขยายโครงการสร้างอำนาจของกลุ่ม ผลประโยชน์และ ชนชั้นทางสังคม
5. การมีส่วนร่วมในลักษณะนโยบาย เน้นเรื่องหลักการยอมรับการมีส่วนร่วมของ ประชาชนและผู้เสียเปรียบในสังคม และนำมากำหนดนโยบายและแผนงานระดับชาติ

สุธี ศรสวรรค์ (2538, หน้า 37 -38) ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบ ดังนี้ 1. การมีส่วนร่วมประชุม 2. การมีส่วนร่วมออกเงิน 3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ 4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ 5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ 6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน 7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภคร 8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ประกอบการ 9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน 10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

3.4 กระบวนการพัฒนาชุมชน

3.4.1 ภาครัฐ

การพัฒนาชุมชนภายใต้บทบาทของภาครัฐนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความยั่งยืนตามแนวทางของการพัฒนาประเทศ โดยภาครัฐให้ความสำคัญในการดำเนินตามแนวทางการพัฒนาประเทศด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ โดยปัจจุบันแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี นับเป็นแนวทางในการบริหารพัฒนาประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals หรือ SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งภาครัฐได้กำหนดให้กรมพัฒนาชุมชนมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในประเทศไทย โดยมีกระบวนการหนุนเสริมให้พื้นที่และกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น มีพัฒนาการที่ดีขึ้นทั้งในด้านบริบทในการดำเนินชีวิต และวิถีชีวิตของผู้คน โดยมีกระบวนการในการพัฒนาผ่านคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกันและร่วมกันพัฒนาโดยอาศัยทรัพยากรและทุนที่มีอยู่ในชุมชน และการหนุนเสริมจากหน่วยงานภาครัฐในลักษณะการมีส่วนร่วมจากภายในและภายนอก ซึ่งหากกระบวนการในการพัฒนามีการจัดการที่ดีย่อมส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนที่อยู่ในชุมชนและนำไปสู่ความเจริญด้านกายภาพในเชิงพื้นที่ด้วย (พีรพัฒน์ พันศิริ, 2559, หน้า 14) โดยจะมีการสรรหากระบวนการ แนวทางรูปแบบของกิจกรรมหรือโครงการหนุนเสริมการพัฒนาโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยวางแนวทางเน้นคนในชุมชนมีความสำคัญที่สุด เป็นการสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพและพลังความสามารถของคน ยึดหลักการมีส่วนร่วม พัฒนาให้ประชาชนพึ่งตนเองได้มากขึ้น ซึ่งภาครัฐได้จัดกระบวนการพัฒนาชุมชนในลักษณะของการวางแผน กระบวนการในเชิงกฎหมาย และการวางนโยบายโดยมี

กลไกของภาครัฐเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน โดยอาจแบ่งเป็น 1. ส่วนกลางต้องบริหารสังคมโดยการเชื่อมโยงแผนระดับชาติ แผนบริหารราชการแผ่นดิน แผนปฏิบัติราชการต่าง ๆ ประสานและอำนวยความสะดวกให้ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกระจายอำนาจการบริหารจัดการด้านบริการขั้นพื้นฐานสู่ท้องถิ่นและชุมชน พร้อมทั้งเสริมสร้างศักยภาพการดำเนินงานแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และสร้างระบบเตือนภัยทางสังคมที่เชื่อมโยงตั้งแต่ระดับชุมชน จังหวัด ระดับชาติ และนานาชาติ และ 2. ส่วนท้องถิ่น ควรนำแผนชุมชนมาประกอบการจัดสรรงบประมาณการพัฒนาท้องถิ่นและผลักดันการดำเนินงานภายใต้แผนชุมชนให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรม จัดบริการทางเศรษฐกิจและสังคมขั้นพื้นฐานให้ชุมชนอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ประสานความร่วมมือระหว่างภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ในทุกระดับ

3.4.2 ภาคเอกชน

ภาคเอกชนเป็นอีกหนึ่งหน่วยงานที่ให้ความร่วมมือ ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาชุมชนผ่านแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ (Corporate social responsibility : CSR) ถึงแม้ว่าหลักการ วิธีการดำเนินงาน จุดมุ่งหมายจะมีความแตกต่างกับหลักการพัฒนาชุมชน เนื่องจากแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ (CSR) มุ่งเน้นในเรื่อง “คน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความร่วมมือขององค์กรธุรกิจเพื่อความยั่งยืนของกิจการ” ในขณะที่แนวคิดการพัฒนาชุมชน (CD) มุ่งเน้นการพัฒนาในทุกมิติ ทั้ง เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมให้สอดคล้องไปด้วยกัน สำหรับหลักการ ตามแนวคิด CSR นั้น มุ่งเน้นการเอาใจใส่ต่อกระบวนการดำเนินธุรกิจที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาสังคมโดยมีฐานคิดที่ว่า ธุรกิจไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ในสังคมที่ล้มเหลว มุ่งเน้นการเอาใจใส่ต่อกระบวนการดำเนินธุรกิจที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาสังคมโดยมีฐานคิดที่ว่า ธุรกิจไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ในสังคมที่ล้มเหลว ส่วนหลักการของแนวคิดการพัฒนาชุมชน มุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างให้ชุมชนมีพลัง (Power) สามารถที่จะดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ด้วยวิธีการตัดสินใจของตนเอง การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้จึงเป็นทั้งกระบวนการและเป้าหมายการทำงานที่จะต้องอยู่อย่างต่อเนื่องและถือเป็นหัวใจในการทำงานกับชุมชนทุกขั้นตอน ด้านวิธีการดำเนินกิจกรรม นั้นมีความแตกต่างกัน คือ แนวคิดการพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา อาทิ ชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม ค้นคว้าหาปัญหาด้วยตนเอง วางแผน ตัดสินใจ ในขณะที่แนวคิด CSR ยังขาดกระบวนการมีส่วนร่วมในบางขั้นตอน โดยเฉพาะขั้นตอนการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มค้นคว้าปัญหาด้วยตนเอง สำหรับความสอดคล้องของแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ (CSR Concept) กับแนวคิดการพัฒนาชุมชน พบว่า กระบวนการดำเนินกิจกรรม CSR มีความสอดคล้องกับแนวคิดและกระบวนการพัฒนาชุมชนในแง่ กระบวนการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนา เพราะแนวคิด CSR มุ่งเน้นในเรื่องความอยู่รอดขององค์กร (Profit) ในขณะเดียวกัน ก็ขยายความรับผิดชอบต่อสังคม/สังคมและสิ่งแวดล้อมบ้าง ขณะที่แนวคิดการพัฒนาชุมชน มุ่งเน้นการพัฒนาคน หรือกลุ่มคน โดยการยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาให้กับชุมชนและเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีความเข้มแข็งทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญา สามารถพึ่งพาตนเองได้และมีอิสรภาพในการกำหนดวิถีชีวิต การดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและสันติ อย่างไรก็ตาม แนวคิดทั้ง 2 ก็ยังคงมีความสอดคล้องกันอยู่บ้าง ในประเด็นของเป้าหมาย นั่นคือความยั่งยืนของสังคม (People) และสิ่งแวดล้อม (Environment)

3.4.3 องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร (NGO)

NGOs ย่อมาจากคำว่า Non Governmental Organizations ซึ่งแปลตรงตัว คือ องค์กรที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐ และรู้จักกันในอีกหลากหลายชื่อ เช่น องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร องค์กรสาธารณประโยชน์ หรือ องค์กรพัฒนาเอกชน (อพช.) โดยบทบาทการพัฒนาชุมชนขององค์กรพัฒนาเอกชนนั้นมีบทบาทในการจัดการองค์ความรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ชุมชน เป็นพี่เลี้ยงที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการเข้ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และบริหารจัดการ และเป็นหน่วยเติมเต็มช่วยเหลือเกื้อกูลในเรื่องชุมชนขาดแคลน ประสบปัญหาเร่งด่วนได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะปัญหาเร่งด่วนได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการดูแลและเยียวยาผู้ด้อยโอกาส เด็ก สตรี และผู้สูงอายุ

3.4.4 ประชาชน

เป็นส่วนที่มีความสำคัญมากที่สุด ดำเนินการในลักษณะเรียนรู้ไปทำไป เน้นแนวความคิดพึ่งพาตนเองและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยการคำนึงถึงศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยนำข้อมูลชุมชน มาวิเคราะห์หาปัญหาและสาเหตุ ค้นหาทางออก นำไปทดลองปฏิบัติจริงบนฐานองค์ความรู้ และศักยภาพของชุมชน สร้างมาตรการทางสังคมในชุมชน สร้างธรรมาภิบาลในชุมชน และให้มีมาตรการเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์เพื่อชุมชน โดยมีกระบวนการที่สำคัญ 7 ประการ

1. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
3. กระบวนการฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่
4. กระบวนการใช้สิทธิชุมชนและข้อบัญญัติของชุมชน
5. กระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน
6. กระบวนการของเครือข่ายการพัฒนา
7. กระบวนการด้านการจัดการตนเอง

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนา

กล่าวได้ว่าการพัฒนาเป็นสิ่งที่ทุกประเทศพึงปรารถนา หลายคนให้ความสำคัญต่อการพัฒนาในทางเศรษฐกิจบ้าง เทคโนโลยีบ้าง แต่ถ้าพิจารณาให้รอบคอบแล้ว การพัฒนาไม่ใช่เรื่องทางเศรษฐกิจอย่างเดียว หากครอบคลุมไปถึงเรื่องอื่น ๆ นอกเหนือจากด้านวัตถุหรือด้านเงินทองสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ การพัฒนาถือได้ว่าเป็นกระบวนการหลายมิติ ในปัจจุบันได้มีแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอยู่หลายประการ เช่น เน้นความเจริญเติบโตขยายตัวทางเศรษฐกิจ ภาวะทันสมัย การพึ่งพิง การกระจายรายได้ การเน้นความต้องการขั้นพื้นฐานในการพัฒนา การพัฒนาว่าด้วยระบบของโลก และแนวคิดว่าด้วยการพัฒนาแบบยั่งยืน

เห็นได้ว่าแนวความคิดดังกล่าวบางทฤษฎีมีส่วนสัมพันธ์กันและขัดแย้งกันอยู่ในตัว ทั้งนี้เกิดจากการมองต่างวาระกัน แต่ทั้งนี้ก็มีจุดมุ่งหมายเหมือนกัน คือการพัฒนา โดยเฉพาะกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่ต้องพึ่งพิงเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ทันสมัย และระบบอุตสาหกรรมนิยมจากต่างชาติเพื่อให้เกิดการกระจายได้ ประชาชนอยู่ดีกินดี ยิ่งในปัจจุบันด้วยแล้ว โลกตกอยู่ในกระแสแห่งการพัฒนาอยู่เสมอ เลยกกลายเป็นว่าประเทศ และภูมิภาคต่าง ๆ เชื่อมโยงด้วยเครือข่ายเดียวกัน คือเครือข่ายความเป็นเมือง (Urban Network) โดยมีประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นแกนและคอยชักตวงผลประโยชน์จากส่วนที่ยังด้อยพัฒนาว่าในรูปของระบบทุนนิยม และระบบทุนนิยมนี้ยังคงมีอยู่ต่อไปตราบเท่าที่โครงสร้างของสังคมไม่เท่ากัน แต่มีความพยายามให้เกิดการพัฒนาให้เท่าเทียมกัน

แต่ในช่วงทศวรรษที่ 1980 เหตุการณ์ได้แปรเปลี่ยนไป ความคิดแบบถอนรากถอนโคน (Radical Environmentalism) ถูกมองว่าเป็นความคิดที่ไม่สร้างสรรค์ ไม่มีใครนำไปปฏิบัติได้ หลายฝ่ายเชื่อว่าระบบอุตสาหกรรมนิยมจำเป็นต้องขยายตัวต่อไป เพราะเป็นระบบเดียวเท่านั้นที่สามารถนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่มนุษยชาติได้ ในขณะที่เดียวกันโลกที่ยากจนก็ต้องการหลุดพ้นความทุกข์ยาก ประชาชนต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ระบบเศรษฐกิจต้องเป็นระบบอุตสาหกรรมนิยมตามแบบฉบับของอารยธรรมตะวันตก ในวงการวิชาการและธุรกิจหลายฝ่ายมีความเห็นว่าถ้าเรามีการจัดการทางสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ เราก็อาจมีความเจริญก้าวหน้าได้พร้อมกับการรักษาโลกธรรมชาติในเวลาเดียวกัน ในช่วงนี้เองได้เริ่มมีการนำเสนอแนวคิดใหม่ที่เรียกว่า การพัฒนาแบบยั่งยืน (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2539)

ทั้งนี้ แนวคิดที่ว่าด้วยการพัฒนาแบบยั่งยืน เป็นแนวความคิดที่ได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน ตามที่ UNFPA ได้รวบรวมคำอธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืนดังนี้ การพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่กระจายประโยชน์ของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนเป็นการพัฒนาที่ปกป้องสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นและในระดับโลกโดยรวมเพื่อชนรุ่นหลัง และเป็นการพัฒนาที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างแท้จริง (เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2538) แนวคิดดังกล่าวเป็นการจุดประกายแห่งการรักษามรดกทางทรัพยากรทางธรรมชาติ การทำให้คุณภาพของชีวิตมนุษย์ดีขึ้น ในลักษณะเศรษฐกิจแบบยั่งยืนเป็นเศรษฐกิจที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ได้ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพในระบบของเศรษฐกิจในภาวะที่มีดุลยภาพทางระบบนิเวศวิทยา ประเด็นนี้จะพิจารณาว่า ความยั่งยืนนั้นอยู่ที่ระดับ (Level) ของการนำเอาทรัพยากรทางธรรมชาติไปใช้ ยิ่งในสภาวะปัจจุบันที่การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่เน้นในเรื่องคุณภาพจึงเป็นปัญหาว่าเท่าที่ทรัพยากรมีอยู่ ณ ปัจจุบัน และการนำไปใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์นั้นทำอย่างไรจึงจะเกิดการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด จากประเด็นนี้จะนำไปสู่ประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

Sjaatand, Larry (1992) ได้เสนอว่า ตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เชื่อว่าเป็นเพราะประชาชนเห็นว่าเป็นช่องทางในการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าพื้นที่เดิมทั้งทางรายได้ อาชีพ การศึกษา การได้รับสาธารณสุขที่ดีกว่า เหล่านี้เป็นสิ่งคาดหวังในการย้ายถิ่น ดังนั้น ความแตกต่างกันในระดับการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างเมืองและชนบทจึงเป็นสิ่งที่รัฐควรใส่ใจมากเป็นพิเศษ ถ้าต้องการลดการลดการย้ายถิ่นและเห็นการย้ายถิ่นเป็นเหตุของปัญหาบางอย่างในชุมชนเมือง และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ซึ่งเห็นได้จากกรย้ายถิ่นของประชาชนส่วนใหญ่เกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยมหานครเป็นแหล่งรวมการพัฒนาและ

กลายเป็นแรงดึงดูดการย้ายถิ่นจากชนบทกลายเป็นการพัฒนาแบบกระจุกตัวในเมือง ผลดังกล่าวได้ก่อให้เกิดภาวะการว่างงานหรือการมีงานทำในระดับต่ำของกลุ่มผู้ย้ายถิ่น

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2540) ได้เสนอข้อมูลว่าต้องสูญเสียอะไรไปบ้างในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ GNP เป็นเครื่องชี้ที่มีไว้เพื่อกระตุ้นให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ คือเป็นตัวเร่งการผลิต กระตุ้นการบริโภคการลงทุนเพื่อตอบสนองการบริโภค เป็นการเน้นในเชิงปริมาณ เพราะตามความเป็นจริงแล้ว GNP จะสูงขึ้นสัมพันธ์กับมลภาวะ ขยะของเสียอยู่เสมอ แต่เรามักชื่นชมกับการเพิ่ม GNP (Gross National Product) ที่สูงขึ้น เพราะเป็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ดูเหมือนว่าเป็นการลุ่มหลงในวัตถุนิยม ดูเหมือนว่าเป็นทางตันของการพัฒนา

ขวัญกมล ดอนขวา (2556) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการธุรกิจชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา (1) เพื่อวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบของการจัดการธุรกิจชุมชน และองค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2) วิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีผลต่อการจัดการธุรกิจชุมชน และ (3) เพื่อศึกษาคูณลักษณะของกลุ่มอาชีพได้แก่ รายได้ของกลุ่มอาชีพเฉลี่ยต่อเดือน ระยะเวลาการดำเนินธุรกิจของกลุ่มอาชีพ และการได้รับการอบรมการจัดการธุรกิจชุมชนของสมาชิกกลุ่มอาชีพมีผลต่อการจัดการธุรกิจชุมชน โดยเน้นศึกษากลุ่มอาชีพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น สุรินทร์ อุตรธานี และชัยภูมิ

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการด้านการผลิต การจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ การจัดการด้านการตลาด และการจัดการการเงินและบัญชี เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการธุรกิจชุมชน ส่วนความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ความรู้ และคุณธรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีค่ามีค่า KMO ค่า Bartlett's Test of Sphericity มีการแจกแจงโดยประมาณแบบ Chi-Square ผ่านเกณฑ์การทดสอบทางสถิติ นอกจากนี้ยังมีค่า Total Initial Eigenvalues มากกว่า 1 และสามารถอธิบายความแปรปรวนของข้อมูลได้มากที่สุดถึง 75% โดยองค์ประกอบทุกตัวมีค่า Factor Loading เข้าใกล้ 1 ในด้านการประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีและความมีเหตุผล มีผลกระทบทางตรงต่อการจัดการธุรกิจชุมชนด้านการผลิตมากที่สุด โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.490 และ 0.315 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มอาชีพใช้เงื่อนไขความรู้มาเป็นหลักในการพิจารณาการจัดการธุรกิจชุมชนด้านการผลิต มากกว่าเงื่อนไขคุณธรรม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.518 และ 0.289 ตามลำดับ กลุ่มอาชีพมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในระดับสูงมากเพียงใด มีระยะเวลาดำเนินการมายาวนานและการได้รับการอบรมของสมาชิกในแต่ละกลุ่มอาชีพเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจชุมชนจะทำให้สามารถประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจของกลุ่มอาชีพเพิ่มขึ้น

ทับทิม วงศ์ประยูร. (2542) ได้เสนอข้อมูลในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและค่อนข้างพัฒนา เช่น ยุโรป อเมริกาเหนือและญี่ปุ่น ซึ่งมีประชากรน้อยกว่า 1 ใน 3 ของประชากรโลก แต่มีระดับการบริโภคค่อนข้างสูง โดยเปรียบเทียบแล้วแต่เป็นตัวก่ออันตรายต่อสภาวะแวดล้อมของโลก ใช้ทรัพยากรของโลกมากกว่า 5 ใน 6 ส่วน และปล่อยของเสียในรูปแบบต่าง ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่มีความเจริญเติบโตของประชากรสูง ได้ก่อปัญหาในด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาทางการเมือง รวมทั้งคุณภาพชีวิตเท่านั้น แต่กลับไม่เป็นตัวก่อปัญหาสิ่งแวดล้อมมากนัก

4.2 ปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุ ภาครัฐ พ.ศ. 2560

กรกช อ่อนน่วม และฉาน เรืองธรรมสิงห์ (2562) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคในการจัดซื้อจัดจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิธีการและขั้นตอนในการจัดซื้อจัดจ้าง และ 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาอุปสรรคที่พบในการจัดซื้อจัดจ้างสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ด้าน กล่าวคือ 1) ปัญหาด้านการจัดหา พบว่าบุคลากรภายในองค์กรไม่ให้ความสำคัญกับวางแผนการใช้พัสดุ หรือไม่ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ บางครั้งมีความต้องการพัสดุที่เกินความเป็นจริงหรือเลือกใช้พัสดุไม่ถูกประเภท ทำให้ได้พัสดุที่ไม่ต้องกับงานที่ต้องดำเนินการ 2) ด้านบุคลากร พบว่า นอกจากหน่วยงานจะมีเจ้าหน้าที่พัสดุไม่เพียงพอต่อปริมาณงานภายในองค์กรแล้วนั้น ยังพบว่าเจ้าหน้าที่ในฝ่ายงานอื่นแม้ไม่ได้ทำหน้าที่พัสดุโดยตรง แต่ก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานพัสดุ เช่น การได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการ แต่ไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในงานพัสดุเลย รวมถึงไม่ทราบขั้นตอนวิธีการเบื้องต้นของการจัดซื้อจัดจ้างที่กฎหมายกำหนด ทำให้เป็นการทำงานแบบทำตามเสียงส่วนใหญ่ 3) ด้านการควบคุม พบว่า สถานที่ในการจัดเก็บพัสดุไม่เพียงพอ ทำให้ยากต่อการตรวจสอบ ควบคุมและค้นหาเพื่อมานำไปใช้งาน ไม่มีการจัดบันทึกการเบิกจ่ายระหว่างฝ่ายงาน มีการเคลื่อนย้ายครุภัณฑ์ไปใช้งานในกองอื่นโดยไม่แจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบทราบ ไม่มีการทำใบเบิกพัสดุไว้เป็นหลักฐาน จนบ่อยครั้งที่พัสดุครุภัณฑ์สูญหาย เป็นการเพิ่มภาระหน้าที่ให้กับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ 4) ด้านการบริหารสัญญา พบว่าที่เป็นปัญหามาก โดยเป็นเรื่องการบริหารสัญญาเรื่องแบบที่งานก่อสร้าง สร้างออกมาไม่ตรงตามแบบที่ระบุไว้ในสัญญา หรือไม่ได้มาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนด รวมถึงผู้รับจ้างไม่ปฏิบัติตามแบบที่ได้ตกลงกับหน่วยงานไว้ เมื่อถูกตรวจสอบและพบข้อผิดพลาดองค์กรก็จะได้รับความเสียหาย 5) ด้านการบำรุงรักษา พบว่าเจ้าหน้าที่ยังขาดความรับผิดชอบในการใช้พัสดุ ขาดการเอาใจใส่ในการบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพที่ดี เนื่องจากผู้ใช้พัสดุมองว่าไม่ใช่หน้าที่ของตน จึงไม่ทำการบำรุงรักษา นอกจากนี้ยังไม่มีการวางแผนในการบำรุงรักษาพัสดุว่าพัสดุใดควรได้รับการบำรุงรักษาหรือซ่อมแซม จนสุดท้ายแล้วพัสดุก็เสียหายจนไม่สามารถนำกลับมาใช้งานได้ เป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณในการจัดหาพัสดุ

โดยการศึกษาดังกล่าวได้มีแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละด้าน ดังนี้ 1) ปัญหาด้านการจัดหา ควรดำเนินการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรเกี่ยวกับเรื่องความสำคัญและประโยชน์ของการจัดทำแผนจัดซื้อจัดจ้าง รวมทั้งชี้แจงระยะเวลาขอบเขตในการดำเนินงานต่าง ๆ ตามขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้างที่กฎหมายกำหนดเพื่อให้ทำงานภายใต้กรอบเวลา 2) ปัญหาด้านบุคลากร ควรมีการเสริมสร้างความรู้การจัดซื้อจัดจ้างขึ้นภายในองค์กรของตนเอง อาจด้วยวิธีการอบรม แลกเปลี่ยนมุมมอง ความคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน นำไปสู่การปฏิบัติและเกิดความผิดพลาดในการทำงาน 3) ปัญหาด้านการควบคุม ในการควบคุมพัสดุควรจะต้องให้ความสำคัญมากยิ่งขึ้น หากมีการเคลื่อนย้ายครุภัณฑ์ไปใช้งานอื่นจะต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ มีการกำหนดวันในการคืนให้ชัดเจน มีการจัดบันทึกรายงานการยืมใช้พัสดุมิรายละเอียดยุทธศาสตร์ระยะเวลาในการยืมและคืน รวมถึงการจัดสถานที่จัดเก็บพัสดุให้มีความเหมาะสม 4) ปัญหาด้านการบริหารพัสดุ คณะกรรมการตรวจรับพัสดุควรมีมาตรการในส่วนของตนในการเร่งรัด ติดตามผลการดำเนินงานของผู้รับจ้าง ตลอดจนตรวจสอบพัสดุก่อนรับมอบอย่างละเอียด

ใช้ผู้เชี่ยวชาญร่วมกันปรึกษาหาความเห็น เพื่อไม่ได้เกิดปัญหา และได้รับงานที่มีประสิทธิภาพตรง และ 5) ปัญหาด้านการบำรุงรักษา ควรมีการบำรุงรักษาพัสดุ ครุภัณฑ์ให้อยู่ในสภาพดี สามารถใช้งาน ได้ตลอด จัดการประชุมหรืออบรมสร้างจิตสำนึกแก่เจ้าหน้าที่ ให้ความรู้รับผิดชอบในการดูแลรักษา

สุวรรณกมล อมฤตวารี (ม.ป.ป.) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “กระบวนการจัดซื้อจัดจ้างตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2560 ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษากระบวนการจัดซื้อจัดจ้างตามพระราชบัญญัติการซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ซึ่งผลการศึกษาพบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้าง ได้แก่ 1) ปัญหาเรื่องคณะกรรมการตรวจรับพัสดุ ขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง รวมถึงไม่ให้ความร่วมมือในการเซ็นตรวจรับ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ไม่เข้าใจในกระบวนการทำงาน จึงเกิดความกลัว 2) ปัญหาด้านการเข้าใช้งานระบบ e-GP ซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับการไม่เสถียรของระบบ ระบบหลุดง่าย ทำให้ต้องเข้าทำงานใหม่ และกรอกข้อมูลใหม่ทั้งหมด จึงเกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน และ 3) ปัญหาด้านความเสี่ยงในการทำงานด้านการจัดซื้อจัดจ้าง เกิดจากผู้ปฏิบัติงานด้านการจัดซื้อจัดจ้างไม่ได้เป็นเจ้าหน้าที่พัสดุ โดยตำแหน่ง ทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจในระบบ ในระเบียบ และไม่เกิดความเชี่ยวชาญ ดังนั้นจึงควรมีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการจัดฝึกอบรมให้กับผู้ปฏิบัติงานด้านการจัดซื้อจัดจ้างอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงควรมีการเพิ่มอัตรากำลังให้กับตำแหน่งเจ้าหน้าที่พัสดุโดยตรง เพื่อให้การปฏิบัติงานด้านการจัดซื้อจัดจ้างมีประสิทธิภาพ และเกิดความชำนาญในการปฏิบัติงานมากกว่า ซึ่งเป็นการลดข้อผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นได้

จิรายุทธ สันทนาคณิต (2562) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการใช้พระราชบัญญัติการซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายโยธา สังกัดกรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายโยธาในแต่ละกลุ่มพื้นที่กรุงเทพมหานคร อันเกิดจากพระราชบัญญัติการซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 และ 2) เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุง พัฒนา ในการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้กระบวนการจัดซื้อจัดจ้างของรัฐ เกิดความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากที่สุด ผลการศึกษาพบว่า ในการจัดซื้อจัดจ้างของเจ้าหน้าที่ฝ่ายโยธา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบปัญหาอุปสรรคหลายประการ ได้แก่ 1) ปัญหาด้านราคา ซึ่งในภาพรวมเป็นปัญหาในระดับปานกลาง โดยพบปัญหาทั้งกรณีราคาที่ตั้งเป็นราคาสำหรับวัสดุเท่านั้น (ไม่รวมค่าขนส่ง) การประมาณราคาต่ำกว่าราคาตลาด ราคากลางไม่ปรับเปลี่ยนตามราคาตลาด และการห้ามจัดซื้อจัดจ้างเกินราคากลางของสองปีงบประมาณที่ผ่านมา 2) ปัญหาเกี่ยวกับขั้นตอนการทำงานซึ่งในภาพรวมเป็นปัญหาในระดับมาก โดยพบปัญหาที่เกิดขึ้นคือ แบบฟอร์มสำเร็จรูปในระบบไม่ครอบคลุม ปัญหาข้อมูลในระบบกลางกับกรุงเทพมหานครไม่เชื่อมต่อกัน ปัญหาเกี่ยวกับการเพิ่มขึ้นขั้นตอนในการทำงานของเจ้าหน้าที่ และปัญหาขั้นตอนในการทำงานไม่มีมาตรฐาน แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น 3) ปัญหาด้านเทคโนโลยีการใช้ระบบ e-GP ในการทำงาน ซึ่งในภาพรวมเป็นปัญหาในระดับมาก โดยพบปัญหาที่เกิดขึ้น คือ การขาดที่ปรึกษาที่ชัดเจน เมื่อเกิดปัญหาด้านระบบ ปัญหาเกี่ยวกับพัสดุบางประเภทหารหัส GPSC ยากเกินไป และทำให้เกิดการทำงานล่าช้า การจัดทำเอกสารในระบบไม่ได้ ระบบมีความซับซ้อน เข้าใจยาก และปัญหาในการเชื่อมต่อในระบบที่ช้าและหลุดบ่อย และ 4) ปัญหาด้านบุคลากรในการทำงาน ซึ่งในภาพรวมเป็นปัญหาในระดับมาก โดยพบปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ปัญหาการอบรมก่อนเริ่มงานไม่ละเอียดและไม่ครอบคลุมเหมือนตอนทำงานจริง ปัญหาความ

เข้าใจที่ไม่ตรงกันระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายคลังกับโยธา (คนตรวจไม่ได้ทำ) และปัญหาเกี่ยวกับการที่คนตรวจไม่รู้ว่าจะต้องเริ่มตรวจจากตรงไหน เพราะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

การศึกษาดังกล่าวได้มีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ควรมีการจัดการอบรมแก่เจ้าหน้าที่ รวมถึงกำหนดเนื้อหาในการอบรมให้ตอบโจทย์ความต้องการของเจ้าหน้าที่ 2) ปัญหาในส่วนของราคากลางในระบบ ควรมีการปรับปรุงบ่อยขึ้น เพื่อให้ราคาให้เป็นไปตามราคาตลาด 3) ควรมีคณะที่ปรึกษาเพื่อคอยให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ และสามารถติดต่อได้หลากหลายช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นการโทรศัพท์สอบถาม อีเมลสอบถามและไลน์บอทในการตอบคำถามที่พบบ่อย 4) เจ้าหน้าที่ผู้ทำการจัดซื้อจัดจ้างและเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจสอบการจัดซื้อจัดจ้าง ใช้ระบบและวิธีต่างกัน ทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนระหว่างกันในการทำงาน จึงควรมีการจัดการอบรมเกี่ยวกับระบบและวิธีการทำงานที่ต่างกันของทั้งสองฝ่าย เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและให้งานที่ได้รับมีประสิทธิภาพมากขึ้น และ 5) ควรมีการปรับปรุงระบบ e-GP ให้มีการใช้งานที่ง่ายขึ้น

กิตติมา ศรีสิงห์ (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานพัสดุของหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติการด้านการจัดซื้อจัดจ้างของผู้รับผิดชอบระดับคณะ/วิทยาลัย และ 2) พัฒนารูปแบบการปฏิบัติการทางด้านการจัดซื้อจัดจ้างที่เหมาะสมและง่ายต่อการปฏิบัติงานจัดซื้อจัดจ้าง ผลการศึกษาพบว่า ในการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีมีปัญหาอุปสรรค ดังนี้

1) ด้านบุคลากรผู้ปฏิบัติงานพัสดุ ซึ่งในภาพรวมเป็นปัญหาในระดับมาก โดยมีปัญหาที่พบมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ การขาดการวางแผนงานการจัดหาพัสดุโดยกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน รองลงมาเป็นปัญหาการขาดความเข้าใจ ความชำนาญในการบันทึกข้อมูลผ่านระบบ e-GP ทำให้มีการบันทึกข้อมูลผิดพลาด มีการแก้ไขบ่อยครั้งจึงทำให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน และการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างตามระเบียบ ทำให้มีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน

2) ด้านระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-GP) ซึ่งในภาพรวมเป็นปัญหาในระดับมาก โดยมีปัญหาที่พบมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ การที่เว็บไซต์ระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (e-GP) มีปัญหาในการเชื่อมต่อ ระบบช้าและหลุดบ่อย ทำให้ปฏิบัติงานกรอกข้อมูลล่าช้า รองลงมาเป็นปัญหาเกี่ยวกับตัวระบบ e-GP ที่ไม่ได้ช่วยให้ประหยัดเวลา และไม่ลดขั้นตอนการทำงานพัสดุ โดยต้องใช้เวลาในการกรอกข้อมูลนาน) และปัญหาเกี่ยวกับตัวระบบ e-GP ที่มีขั้นตอนในการทำงานที่ซับซ้อน เข้าใจยาก

3) ด้านเอกสาร กฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้องในระบบจัดซื้อจัดจ้าง ซึ่งในภาพรวมเป็นปัญหาในระดับมาก โดยมีปัญหาที่พบมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ การที่หลักฐานประกอบการเบิกจ่าย เช่น เอกสารใบรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะของพัสดุที่จะซื้อ/จ้าง ตารางแสดงวงเงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรร และรายละเอียดค่าใช้จ่าย เป็นต้น มีการระบุไม่ชัดเจนและไม่ถูกต้อง รองลงมาเป็นปัญหาเกี่ยวกับบันทึกขออนุมัติจัดซื้อจัดจ้างที่ระบุเหตุผลและความจำเป็นที่จะซื้อ/จ้างไม่ชัดเจน และปัญหาเกี่ยวกับเอกสารการกำหนดรายละเอียดคุณสมบัติของครุภัณฑ์ (spec) ไม่ชัดเจนหรือพิมพ์ผิด

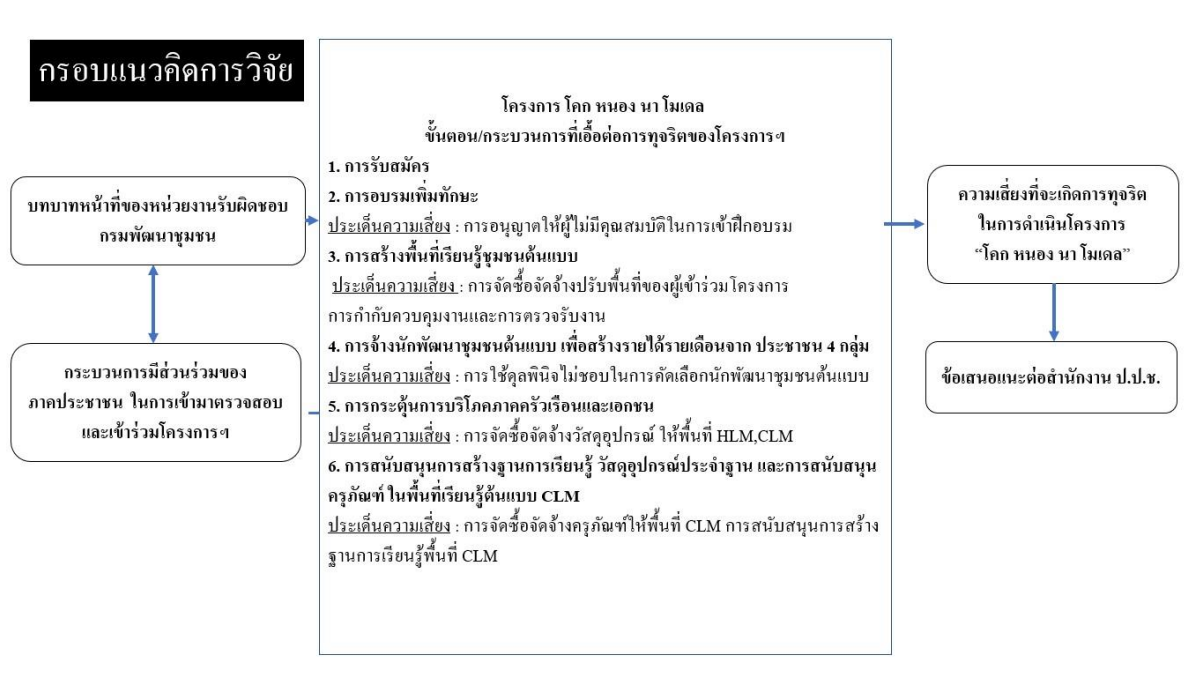
โดยการศึกษาดังกล่าวได้มีข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาในการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้าง ดังนี้ 1) ควรทำหนังสือแจ้งให้กรมบัญชีกลางในงานพัสดุช่วยประชาสัมพันธ์ หากมีการเปลี่ยนแปลงในระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-GP) ให้มากขึ้น และควรลดขั้นตอนให้สั้นและกระชับ เพื่อประหยัดเวลาในการกรอกข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างในระบบ 2) ควรมีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการและกำหนดวิธีการปฏิบัติงานให้เป็นแนวทางเดียวกันทุกหน่วยงาน โดยเน้นประเด็นที่เกิดปัญหาต่าง ๆ และมีการอบรมสัมมนาในงานพัสดุอย่างต่อเนื่องทุกปี 3) เอกสารที่พิมพ์โดยเจ้าหน้าที่ควรมีรูปแบบที่ถูกต้องตามกฎหมาย และระเบียบกำหนด มีรายละเอียดถูกต้องครบถ้วน เช่น รายงานขออนุมัติจัดซื้อจัดจ้าง ใบรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะ ใบสั่งจ้าง ใบตรวจรับ เป็นต้น และ 4) ควรจัดให้มีการจัดการความรู้ (KM) หรือประชุมเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ให้ผู้บริหารหน่วยงาน หัวหน้าเจ้าหน้าที่ และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพัสดุ

จากการทบทวนงานวิจัยข้างต้น จะเห็นได้ว่า ในการจัดซื้อจัดจ้างตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 พบปัญหาอุปสรรคหลายประการที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน เช่น จำนวนเจ้าหน้าที่พัสดุไม่เพียงพอต่อปริมาณงาน การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างตามระเบียบของผู้ปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ หรือเจ้าหน้าที่ในฝ่ายอื่นที่ไม่ได้เป็นเจ้าหน้าที่พัสดุโดยตำแหน่ง ทำให้มีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน เป็นต้น ปัญหาด้านเทคโนโลยีการใช้ระบบ e-GP ในการทำงาน เช่น การขาดที่ปรึกษาที่ชัดเจน เมื่อเกิดปัญหาด้านระบบ การที่เว็บไซต์ระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (e-GP) มีปัญหาในการเชื่อมต่อ ระบบช้า และหลุดบ่อย การที่ระบบ e-GP ที่ไม่ได้ช่วยให้ประหยัดเวลา และไม่ลดขั้นตอนการทำงานพัสดุ (โดยต้องใช้เวลาในการกรอกข้อมูลนาน) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านการบริหารสัญญา ที่พบว่ามีการสร้างไม่ตรงตามแบบที่ระบุไว้ในสัญญา หรือไม่ได้มาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนด รวมถึงปัญหาด้านราคาที่พบว่ามีกำไรประมาณราคาต่ำกว่าราคาตลาด หรือราคากลางไม่ปรับเปลี่ยนตามราคาตลาด

สำหรับแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 เช่น การจัดฝึกอบรมให้กับบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการจัดซื้อจัดจ้างอย่างสม่ำเสมอ การเพิ่มอัตรากำลังให้กับตำแหน่งเจ้าหน้าที่พัสดุโดยตรง เพื่อให้การปฏิบัติงานด้านการจัดซื้อจัดจ้างมีประสิทธิภาพและเกิดความชำนาญในการปฏิบัติงานมากกว่า การปรับปรุงราคากลางในระบบให้บ่อยขึ้น เพื่อให้ราคาเป็นไปตามราคาตลาด การมีคณะที่ปรึกษาเพื่อคอยให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ และสามารถติดต่อได้หลากหลายช่องทาง หรือการปรับปรุงระบบ e-GP ให้มีการใช้งานที่ง่ายขึ้น เป็นต้น

2.7 กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 2.3 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาจากข้อมูลเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” รวมถึงข้อมูลผลการดำเนินโครงการ และการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการดำเนินโครงการ ปัญหาอุปสรรค ความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริตในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริตในการดำเนินโครงการดังกล่าว โดยมีรายละเอียดระเบียบวิธีวิจัย ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. พื้นที่วิจัย

ในการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่จะศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วย 1) จังหวัดหนึ่งในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) จังหวัดหนึ่งในพื้นที่ภาคกลาง เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นลำดับต้น ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง

3. ระเบียบวิธีวิจัย

3.1. แหล่งข้อมูลวิจัย

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีหนังสือขอความอนุเคราะห์จากพัฒนาการจังหวัดในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการดำเนินโครงการ และขอความอนุเคราะห์สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดในการประสานสัมภาษณ์ประชาชนที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการในพื้นที่ มีรายละเอียด (ตารางที่ 3.1) ดังนี้

(1) เจ้าหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอที่รับผิดชอบโครงการพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในจังหวัดพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและจังหวัดในพื้นที่ภาคกลาง จังหวัดละ 3 คน รวมทั้งสิ้น 6 คน ได้แก่ พัฒนาการอำเภอ และเจ้าหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ

(2) ประชาชนที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในจังหวัดพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและจังหวัดในพื้นที่ภาคกลาง จังหวัดละ 7 คน รวมทั้งสิ้น 14 คน ได้แก่ ประชาชนที่ได้รับการคัดเลือกและไม่ได้รับคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการ และประชาชนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ

ตารางที่ 3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก

พื้นที่ที่สัมภาษณ์	กลุ่ม	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	จำนวน
จังหวัดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอที่รับผิดชอบโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”	(1) พัฒนาการอำเภอ (2) เจ้าหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอที่รับผิดชอบโครงการ	2 คน 1 คน
	กลุ่มที่ 2 ประชาชนที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”	(1) ประชาชนที่ได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการ (2) ประชาชนที่ไม่ได้รับคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการ (3) ประชาชนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ	3 คน 2 คน 2 คน
จังหวัดในพื้นที่ภาคกลาง	กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอที่รับผิดชอบโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”	(1) พัฒนาการอำเภอ (2) เจ้าหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอที่รับผิดชอบโครงการ	2 คน 1 คน
	กลุ่มที่ 2 ประชาชนที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”	(1) ประชาชนที่ได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการ (2) ประชาชนที่ไม่ได้รับคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการ (3) ประชาชนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ	3 คน 2 คน 2 คน
รวม			20 คน

3.2 เครื่องมือเก็บข้อมูลวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 4 คน โดยคณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินโครงการของแต่ละจังหวัดเป็นการเบื้องต้น และร่วมกันกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ รวมถึงการทำความเข้าใจประเด็นข้อคำถามก่อนลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยทำการสัมภาษณ์ ณ สำนักงาน และพื้นที่ดำเนินโครงการ เพื่อสังเกตพฤติกรรมและปรากฏการณ์ร่วมด้วย เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย รายละเอียดประเด็นข้อคำถาม ดังนี้

- (1) ประเด็นคำถามสำหรับเจ้าหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ประกอบด้วย

1) กระบวนการการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

2) ผลการดำเนินงานในโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

3) ปัญหาอุปสรรคที่พบจากการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในมุมมองของเจ้าหน้าที่

4) ความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริตในโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในมุมมองของเจ้าหน้าที่

5) ข้อเสนอแนะในการพัฒนาปรับปรุงโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

(2) ประเด็นคำถามสำหรับประชาชนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ทั้งประชาชนที่ได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วมและไม่ได้รับคัดเลือก ประกอบด้วย

1) ความคาดหวังในการเข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

2) การเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

3) ปัญหาอุปสรรคที่พบจากการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในมุมมองของประชาชน

4) ความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริตในโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

5) ข้อเสนอแนะในการพัฒนาปรับปรุงโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

(3) ประเด็นคำถามสำหรับประชาชนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ประกอบด้วย

1) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

2) ความคิดเห็นที่มีต่อโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

3) เหตุผลที่ไม่เข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

4) การเข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในระยะต่อไป

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บข้อมูลวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

(1) การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) ทำการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากตำรา เอกสารวิชาการ บทความ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” และผลการดำเนินโครงการ

(2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จะทำการสัมภาษณ์เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก 3 กลุ่ม คือ เจ้าหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอที่รับผิดชอบโครงการ ประชาชนผู้สมัครเข้าร่วมโครงการ และประชาชนที่ไม่เข้าร่วมโครงการ โดยจัดเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพใช้แนวทางการสัมภาษณ์รายบุคคลและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

(1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

(2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้ เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพ

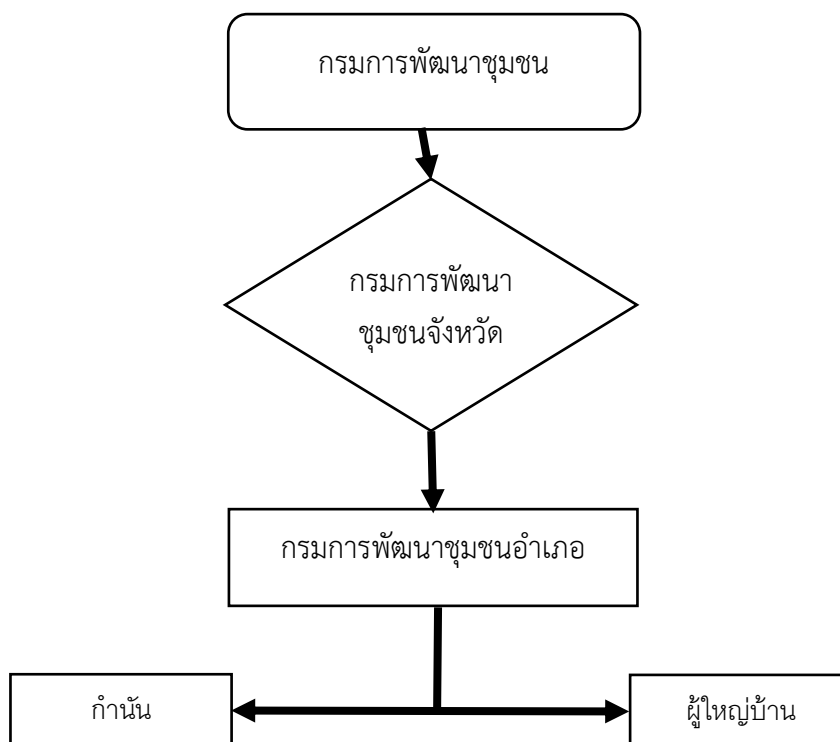
บทที่ 4 ผลการศึกษา

ในบทที่ 4 เป็นการนำเสนอผลการศึกษารายงานการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยจะนำเสนอขั้นตอนการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” (ต่อไปจะขอเรียกว่าโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล”) ซึ่งจะเป็นการสรุปการดำเนินโครงการรายกิจกรรมเพื่อให้เห็นภาพการดำเนินกิจกรรมในแต่ละกิจกรรมและทำความเข้าใจกับกิจกรรมย่อยในโครงการดังกล่าว และคณะผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลของโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ของพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดสุโขทัย ที่คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่พัฒนาการการอำเภอ พัฒนาการจังหวัด และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุม กำกับ ติดตาม โครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ภายในจังหวัด รวมถึงผู้เข้าร่วมโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ทั้งในระดับครัวเรือนต้นแบบ (HLM) และครัวเรือนพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ (CLM) และผู้ที่สนใจเข้าร่วมโครงการแต่ไม่สามารถเข้าร่วมโครงการได้ แล้วจะนำเสนอความเสี่ยงในการทุจริตในกิจกรรมต่าง ๆ ภายในโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยวิเคราะห์จากกรอบการดำเนินการของกฎหมายและการลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์ประชาชนและเจ้าหน้าที่

1. การบริหารจัดการโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล”

การบริหารจัดการโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เมื่อได้รับจัดสรรงบประมาณแล้ว กรมการพัฒนาชุมชนจังหวัดจะเป็นแม่งานหลักในการขับเคลื่อนโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยกรมการพัฒนาชุมชนจังหวัด จะถ่ายทอดคำสั่งหรือข่าวสารที่ได้รับมาจากส่วนกลางไปยังกรมการพัฒนาชุมชนระดับอำเภอ เพื่อให้กรมการพัฒนาชุมชนระดับอำเภอ ประสานไปยังกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แล้วคำสั่งหรือข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ก็จะไปถึงประชาชน ดังแผนภาพที่ 4.1

แผนภาพที่ 4.1 การบริหารจัดการข้อมูลข่าวสารของกรมการพัฒนาชุมชน

โดยกรมการพัฒนาชุมชน ได้มอบอำนาจในการจ้างเหมาบริการ ในโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” จากส่วนกลางไปยังกรมการพัฒนาชุมชน ประจำจังหวัด ดังนี้

1. มอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน ดังนี้

1.1 การอนุมัติ ให้ความเห็นชอบ สั่งการ และดำเนินการเกี่ยวกับการคัดเลือกและการจ้างลูกจ้างเหมาบริการ ปฏิบัติภารกิจตามโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ตามหลักเกณฑ์และแนวทางการปฏิบัติงานที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนด ทั้งการแต่งตั้งคณะกรรมการคัดเลือก การดำเนินการคัดเลือกผู้รับจ้าง การลงนามในบันทึกข้อตกลงการจ้าง การสั่งให้ออกจากการปฏิบัติงาน การบอกเลิกบันทึกข้อตกลงการจ้าง การเรียกค่าปรับ การเรียกตัวผู้ผ่านการคัดเลือกจากบัญชีลูกจ้างเหมาบริการเพื่อจ้างทดแทน การพิจารณาใช้บัญชีลูกจ้างเหมาบริการจากอำเภออื่นในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อจ้างทดแทนในกรณีที่ได้ใช้บัญชีลูกจ้างเหมาบริการของอำเภอนั้นไปจนหมดบัญชีแล้ว รวมทั้งการดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจ้าง

1.2 การอนุญาตให้ลูกจ้างเหมาบริการ ลาออกในระหว่างปฏิบัติงาน

1.3 การแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลการปฏิบัติงานของลูกจ้างเหมาบริการ

1.4 การอนุมัติ สั่งการ และให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานและการดำเนินการโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ของลูกจ้างเหมาบริการเพื่อให้บรรลุผลตามโครงการ รวมทั้งการอนุมัติให้เบิกค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ มติคณะรัฐมนตรี และหนังสือสั่งการ เกี่ยวข้องกับการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ ตามบันทึกข้อตกลงการจ้างลูกจ้างเหมาบริการ

1.5 การออกคำสั่งมอบหมายให้ลูกจ้างเหมาบริการ ปฏิบัติงานในท้องที่อำเภอ ตำบล รวมทั้งการเกลี่ยอัตรากำลังและย้ายสับเปลี่ยนลูกจ้างเหมาบริการ ให้เกิดความเหมาะสม

2. มอบอำนาจให้นายอำเภอปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชนในการสั่งการ อนุญาต อนุมัติเกี่ยวกับการเดินทางไปราชการและการเข้าร่วมประชุม/อบรม/สัมมนา หรืออื่น ๆ ในลักษณะเดียวกันเพื่อพัฒนา “ทักษะความรู้ เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลการทำงาน หรือเพื่อประโยชน์อื่นใดในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามโครงการ รวมทั้งการอนุมัติให้เบิกค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการเดินทางไปราชการและการเข้าร่วมประชุม/อบรม/สัมมนา หรืออื่น ๆ ดังกล่าว ทั้งนี้ ตามข้อตกลงการจ้างลูกจ้างเหมาบริการ (เนื่องจากกรณีนี้ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุมัติให้เดินทางในราชการ และการจัดประชุมของทางราชการ พ.ศ. 2524 และระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการเบิกค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปราชการ พ.ศ. 2550 กำหนดให้ผู้มีอำนาจอนุมัติสามารถมอบหมายหรือมอบอำนาจให้ผู้ดำรงตำแหน่งใด ๆ เป็นผู้อนุมัติแทนก็ได้ ซึ่งคณะอนุกรรมการพัฒนาระบบราชการเกี่ยวกับการตีความและวินิจฉัยปัญหากฎหมายในการบริหารราชการแผ่นดิน ได้มีคำวินิจฉัยว่า การณดังกล่าวได้กำหนดเรื่องการมอบอำนาจไว้เป็นการอย่างอื่นแล้ว จึงไม่อยู่ภายใต้ข้อบังคับของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการมอบอำนาจ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม จึงไม่ต้องมอบอำนาจผ่านผู้ว่าราชการจังหวัด)

3. อธิปไตยกรรมการพัฒนาชุมชนให้ความเห็นชอบในกรณีที่ผู้ว่าราชการจังหวัดจะมอบอำนาจการปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรรมการพัฒนาชุมชนตามข้อ 1.1-1.6 มอบต่อให้กับพัฒนาการจังหวัดและนายอำเภอ ดังนี้

3.1 มอบอำนาจต่อให้กับพัฒนาการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนตามข้อ 1.1-1.3

3.2 มอบอำนาจต่อให้กับนายอำเภอปฏิบัติราชการแทนตามข้อ 1.4

3.3 มอบอำนาจต่อให้กับพัฒนาการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนตามข้อ 1.5 เฉพาะกรณีการออกคำสั่งมอบหมายให้ลูกจ้างเหมาบริการ ปฏิบัติงานในท้องที่อำเภอ รวมทั้งการเกลี่ยอัตรากำลังและย้ายสับเปลี่ยนลูกจ้างเหมาบริการระหว่างอำเภอให้เกิดความเหมาะสม

3.4 มอบอำนาจต่อให้กับนายอำเภอปฏิบัติราชการแทนตามข้อ 1.5 เฉพาะกรณีการออกคำสั่งมอบหมายให้ลูกจ้างเหมาบริการ ปฏิบัติงานในท้องที่ตำบล รวมทั้งการเกลี่ยอัตรากำลังและย้ายสับเปลี่ยนลูกจ้างเหมาบริการระหว่างตำบลให้เกิดความเหมาะสม

ทั้งนี้ การมอบอำนาจต่อให้กับพัฒนาการจังหวัดและนายอำเภอตามข้อ 3.1-3.4 และการใช้อำนาจของผู้ได้รับมอบอำนาจต่อดังกล่าว ให้เป็นไปตามระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีการมอบอำนาจหรือตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการใช้อำนาจในเรื่องนั้นได้กำหนดไว้

4. กรณีไม่มีหลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติที่กรรมการพัฒนาชุมชนกำหนดไว้ในเรื่องใด ให้นำกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ มติคณะรัฐมนตรี หนังสือสั่งการที่เกี่ยวข้อง มาใช้บังคับโดยอนุโลม¹

เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดได้รับมอบอำนาจจากอธิบดีกรรมการพัฒนาชุมชนดังกล่าว ผู้ว่าราชการจังหวัดก็มอบอำนาจให้กับพัฒนาการจังหวัด มีอำนาจดำเนินการตามข้ออธิบีมอบข้อ 1.1-1.4 และมอบให้นายอำเภอมีอำนาจปฏิบัติราชการแทนตามข้อ 2.1-2.2 กล่าวคือ ในการดำเนินการ ผู้ที่มีอำนาจในการจ้างเหมาบริการ คือพัฒนาการจังหวัด และในการอนุญาต ควบคุม ลูกจ้างเหมาบริการ ให้นายอำเภอปฏิบัติราชการแทน

2. การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ภาคปฏิบัติ

ในหัวข้อนี้ คณะผู้วิจัย จะนำเสนอการดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยเริ่มจากการเข้าร่วมโครงการของประชาชน การดำเนินกิจกรรมของสำนักงานพัฒนาชุมชนต่อผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ซึ่งการนำเสนอในหัวข้อนี้ จะเป็นการนำเสนอวิธีการปฏิบัติจริงตามที่คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์และศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการลงพื้นที่ มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 การเข้าร่วมโครงการ

การคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” นั้น เริ่มต้นจากกรมพัฒนาชุมชนจะมีหนังสือสั่งการมายังสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเพื่อให้หาผู้เข้าร่วมโครงการและข้อมูลแปลงในพื้นที่

¹ คำสั่งกรมการพัฒนารัฐบาลที่ 1425/2563 เรื่อง การมอบหมายและมอบอำนาจให้ดำเนินการเกี่ยวกับลูกจ้างเหมาบริการ ปฏิบัติตามโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ลงวันที่ 6 พฤศจิกายน 2563

สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการของบประมาณโครงการ ซึ่งสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดจะแจ้งไปยังพัฒนาการอำเภอผ่านทางไลน์ ก่อนที่จะมีหนังสือแจ้งเป็นทางการเพื่อให้หาผู้สนใจเข้าร่วมโครงการ นอกจากนี้ในการประชุมข้าราชการในจังหวัดจะมีการนำเรื่องการดำเนินโครงการดังกล่าวไปแจ้งในที่ประชุม เพื่อชี้แจงรายละเอียดและเงื่อนไขของโครงการ จากนั้นนายอำเภอได้มีการประชุมข้าราชการในอำเภอเพื่อชี้แจงรายละเอียดโครงการ พร้อมทั้งแจกเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ เพื่อให้ผู้นำชุมชน กำนันผู้ใหญ่บ้านไปประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกลูกบ้านได้รับทราบ ซึ่งในการประชาสัมพันธ์ดังกล่าวได้ดำเนินการผ่านทางหอกระจายข่าวและการประชุมหมู่บ้าน นอกจากนี้พัฒนาการอำเภอยังได้ประชาสัมพันธ์การรับสมัครเพื่อลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการผ่านช่องทางเพจ เฟสบุ๊คอำเภอ/ตำบล กลุ่มไลน์อำเภอ/ตำบล เพื่อให้ได้รายชื่อและข้อมูลแปลงสำหรับส่งเสนอของบได้ทันตามกำหนด ในส่วนของรายละเอียดที่มีการประชาสัมพันธ์ประกอบด้วย รายละเอียดโครงการและคุณสมบัติของผู้สมัครเข้าร่วมโครงการ ดังนี้

1. มีความสนใจและความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการ
2. ยินยอมให้ดำเนินการขุด ปรับสภาพที่ดินตามแบบที่กำหนด (แบบแปลนโคกหนองนาที่จะได้พิจารณาอีกครั้ง)
3. อนุญาตให้บุคคลภายนอก/หน่วยงานราชการเข้าศึกษาดูงานและใช้ที่ดินดังกล่าวเป็นระยะเวลา 5 ปี
4. มีที่ดินที่มีเอกสารกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง
5. ต้องมีที่ดินอยู่ในความรับผิดชอบของกรมการพัฒนาชุมชน 3,246 ตำบล (ตามมติ ครม.)

โดยผู้ที่สนใจสามารถยื่นใบสมัครเพื่อลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการได้ที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหรือยื่นต่อพัฒนาการที่ลงพื้นที่รับสมัครยังหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งมีเอกสารและหลักฐานประกอบการสมัครดังนี้

1. ใบสมัคร 1 ใบ
2. หนังสือยินยอม พร้อมหลักฐานเอกสาร “โคก หนอง นา โมเดล” จำนวน 3 ชุด ประกอบด้วย
 - 2.1 สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนผู้สมัคร
 - 2.2 สำเนาทะเบียนบ้านผู้สมัคร

2.3 สำเนาเอกสารสิทธิ์ที่ดินของผู้สมัคร (โฉนด, นส.3ก, นส.3 และ สปก.) ทั้งนี้ในกรณีที่ดินที่เข้าร่วมโครงการไม่ใช่กรรมสิทธิ์ของตนเอง ต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของกรรมสิทธิ์ และแนบเอกสารเพิ่มเติม ได้แก่ สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดิน และสำเนาทะเบียนบ้านเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดิน ผู้ที่กรอกข้อความในหนังสือยินยอมต้องเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินที่เข้าร่วมโครงการ

เมื่อมีผู้สมัครเข้าร่วมโครงการ พัฒนาการอำเภอก็จะส่งรายชื่อและข้อมูลแปลงไปยังจังหวัด ๆ ก็จะรวบรวมข้อมูลส่งกรมการพัฒนาชุมชนเพื่อเสนอขออนุมัติงบประมาณ เมื่อได้รับการจัดสรรงบประมาณ กรมการพัฒนาชุมชนจะแจ้งไปยังสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดให้ทราบว่า ในพื้นที่อำเภอและตำบลได้จัดสรรงบประมาณจำนวนกี่แปลง และเป็นแปลงขนาดใดบ้าง ซึ่งจะได้รับการพิจารณาจัดสรรงบประมาณทั้งหมดตามจำนวนแปลงที่เสนอ

หลังจากที่ทราบว่าในพื้นที่ได้รับจัดสรรงบประมาณจำนวนกี่แปลงแล้ว พัฒนาการอำเภอก็จะเชิญผู้ที่ได้รับเลือกให้เข้าร่วมโครงการมาประชุมชี้แจงรายละเอียดการเข้าร่วมโครงการ โดยพัฒนากร ผู้นำชุมชน และเจ้าของแปลงจะลงพื้นที่จริงเพื่อทำการบันทึกพิกัดและสำรวจความพร้อมของแปลงว่า เป็นแปลงที่

อยู่พื้นที่ดำเนินการและสามารถนำแบบแปลนมาตรฐานไปทาบได้หรือไม่ ก่อนที่จะให้ผู้สมัครเข้าร่วมโครงการ เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งเงื่อนไขที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ผู้ที่สมัครเข้าร่วมโครงการต้องสามารถเข้ารับการฝึกอบรม เพื่อเพิ่มทักษะความรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ และสร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในพื้นที่ของตน 5 วัน 4 คืน หากไม่สามารถเข้ารับการฝึกอบรมดังกล่าวก็ต้องสละสิทธิ์ โดยจัดทำเป็นเอกสารเพื่อขอยกเลิกการเข้าร่วมโครงการ กรณีที่มีผู้ไม่พร้อมและขอสละสิทธิ์ พัฒนาการอำเภอก็จะพิจารณาเลื่อนลำดับผู้สมัครถัดไปมาทดแทน

ทั้งนี้ การแจ้งผลการพิจารณาคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการ นอกจากจะมีหนังสือแจ้งถึงผู้สมัคร ที่ได้รับการคัดเลือกโดยตรงแล้ว ได้มีการแจ้งผ่านการประชุมประจำเดือนของอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และไลน์ กลุ่ม เนื่องจากการทำงานกับชุมชนต้องอาศัยเครือข่ายผู้นำในพื้นที่ เพื่อจะได้เตรียมพร้อมสำหรับการเข้าการ ฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะความรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ และสร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในพื้นที่ของตน และลง พื้นที่ไปทำความเข้าใจ กรณีแปลงที่มีปัญหา

2.2 การพัฒนาความพร้อมผู้เข้าร่วมโครงการ

การพัฒนาความพร้อมให้กับผู้เข้าร่วมโครงการถูกกำหนดไว้ในกิจกรรมที่ 1 การฝึกอบรมเพิ่ม ทักษะระยะสั้นการพัฒนากสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ ทักษะ ทักษะ ความเข้าใจ ในการนำเศรษฐกิจพอเพียงไป ประยุกต์ใช้ลงสู่การปฏิบัติแบบเป็นขั้นเป็นตอน โดยเริ่มต้นด้วยการพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินใน รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” สามารถออกแบบและพัฒนาพื้นที่เชิงภูมิสังคมตามหลักการพัฒนามิสังคม อย่างยั่งยืน และเกิดเครือข่ายการขับเคลื่อนในรูปแบบจิตอาสาพัฒนาในทุกพื้นที่ดำเนินโครงการ ซึ่งจาก การศึกษาข้อมูลเอกสารโครงการ² และการสัมภาษณ์ มีผลการศึกษา ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่

จากการศึกษาข้อมูลเอกสารโครงการพบว่า กรมการพัฒนาชุมชนได้เตรียมความพร้อมใน การดำเนินกิจกรรมที่ 1 การฝึกอบรมเพิ่มทักษะระยะสั้นการพัฒนากสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยมีการออกแบบและกำหนดเนื้อหาการอบรมหลักสูตรการพัฒนากสิกรรมสู่ระบบ เศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” จำนวน 5 วัน เพื่อใช้ในการฝึกอบรมให้กับ กลุ่มเป้าหมาย ในส่วนเจ้าหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการอบรมนั้น ก่อนที่จะดำเนินการ จัดฝึกอบรมนั้น เจ้าหน้าที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมทั้งในส่วนของการจัดหาวิทยากร จัดเตรียมสถานที่ สำหรับการฝึกอบรม อาหารกลางวัน อาหารว่างและเครื่องดื่ม เอกสารประกอบการอบรม ตลอดจนวัสดุอบรม และวัสดุสนับสนุนกิจกรรมฝึกสาธิต

2. คุณสมบัติของผู้ที่สามารถเข้ารับการฝึกอบรม

จากการศึกษาข้อมูลเอกสารโครงการพบว่า กิจกรรมการฝึกอบรมเพิ่มทักษะระยะสั้นการ พัฒนากสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายของการ ฝึกอบรมในกิจกรรมดังกล่าวไว้ รวมทั้งสิ้น 35,009 คน ประกอบด้วย 1) ประชาชนพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล จำนวน 337 คราวเรือน ๆ ละ 1 คน 2) คราวเรือนต้นแบบการพัฒนา คุณภาพชีวิตระดับครัวเรือน จำนวน 24,842 คราวเรือน ๆ ละ 1 คน 3) ผู้เข้าร่วมโครงการจ้างงานสร้างรายได้ (กิจกรรมที่ 3) จำนวน 9,188 คน 4) เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจังหวัด จังหวัดละ 1 คน จำนวน 73 จังหวัด รวม

² กรมการพัฒนาชุมชน, แนวทางการดำเนินงานโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://chiangrai.cdd.go.th> [23 กันยายน 2565]

73 คน และ 5) เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ อำเภอละ 1 คน จำนวน 575 อำเภอ รวม 575 คน เห็นได้ว่ากลุ่มเป้าหมายหลักของกิจกรรมการฝึกอบรมดังกล่าวเน้นไปที่ผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มพื้นที่เรียนรู้ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับครัวเรือน (Household Lab Model for quality of life: HLM) หรือกลุ่มพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (Community Lab Model for Quality of life: CLM) ตลอดจนผู้เข้าร่วมโครงการจ้างงานสร้างรายได้ (กิจกรรมที่ 3) ซึ่งจะมาเป็นนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบที่มีส่วนสำคัญในการเป็นแกนนำ (ครูพาทำ ครูกระบวนการ ครูฐานเรียนรู้พึ่งตน) และเป็นผู้นำเข้าข้อมูลผลการดำเนินงานในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” ทั้งนี้ การฝึกอบรมดังกล่าวเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้เข้าร่วมโครงการทั้งองค์ความรู้และการฝึกปฏิบัติที่เกี่ยวข้องการดำเนินการในโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยมีครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด จำนวน 25,179 ครัวเรือน รายละเอียดดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 สรุปจำนวนครัวเรือนเข้าร่วมโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

ลำดับ	รูปแบบการพัฒนา	ขนาดพื้นที่เข้าร่วม (ไร่)	จำนวน (ครัวเรือน)	หมายเหตุ
1	Household Lab Model for quality of life : HLM	1	9,925	
		3	14,917	
2	Community Lab Model for quality of life : CLM	10	23	
		15	314	
รวม			25,179	

ซึ่งผลการสัมภาษณ์มีความสอดคล้องกับการศึกษาข้อมูลเอกสารโครงการที่ว่ากลุ่มเป้าหมายในการฝึกอบรมดังกล่าว ได้แก่ ผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มพื้นที่เรียนรู้ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับครัวเรือน (HLM) หรือกลุ่มพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) และนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ

“ผู้เข้าร่วมการอบรมมีเจ้าของที่ดิน โดยอาจจะเป็นเจ้าของที่ดินเอง หรือไม่ใช่เจ้าของที่ดิน แต่เป็นลูกหลานก็ได้ และนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ” (เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนแห่งหนึ่ง)

3.หลักสูตรการฝึกอบรม

จากการศึกษาข้อมูลเอกสารโครงการพบว่า กรมการพัฒนาชุมชนได้มีการกำหนดเนื้อหาการอบรมในหลักสูตรการพัฒนากสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” เพื่อเพิ่มทักษะทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติให้แก่กลุ่มเป้าหมายที่จะเข้ารับการอบรม โดยมีเนื้อหาการอบรมจำนวน 5 วัน ประกอบด้วย วันที่ 1 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าฝึกอบรมและเสริมสร้างทักษะความรู้เบื้องต้น วันที่ 2 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างความรู้ ความเข้าใจหลักกสิกรรมธรรมชาติ และฝึกปฏิบัติฐานเรียนรู้ให้เข้าใจการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน วันที่ 3 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้เข้าใจการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ สร้างทักษะการเป็นครูกระบวนการ ครูประจำฐานเรียนรู้ ครูพาทำ วันที่ 4 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างความตระหนักกับสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนการใช้

ชีวิตบนพื้นฐานของความเป็นไทย เรียนรู้การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในรูปแบบการแลกเปลี่ยนแรงงาน การเอา
มือสามัคคี และการดำรงตนในการภาวะวิกฤตในสาระสำคัญ และวันที่ 5 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนรู้การ
ออกแบบพื้นที่เชิงภูมิสังคม โคก หนอง นา โมเดล และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการออกแบบพื้นที่ “โคก
หนอง นา โมเดล” ของตนเองได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจากการศึกษาเนื้อหาในหลักสูตรการอบรมของผู้เข้าร่วม
โครงการในกลุ่มพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) กับหลักสูตรการอบรม
ของผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มพื้นที่เรียนรู้ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับครัวเรือน (HLM) และ
นักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ พบว่า ในภาพรวมมีเนื้อหาการอบรมที่คล้ายคลึงกัน มีเพียงบางวิชาที่มีความต่างกัน
เช่น หลักสูตรการอบรมของผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับ
ตำบล (CLM) มีการไปทัศนศึกษาตัวอย่างความสำเร็จของการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม
หลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ โคก หนอง นา โมเดล แต่หลักสูตรการอบรมของผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มพื้นที่
เรียนรู้ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับครัวเรือน (HLM) ไม่มีการไปทัศนศึกษาตัวอย่าง
ความสำเร็จของการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบฯ เป็นต้น ทั้งนี้ สามารถสรุปเนื้อหาการอบรมได้ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.2 เนื้อหาการอบรมระหว่างหลักสูตรของชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM) กับหลักสูตรของครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM) และ นักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ

วันที่/ช่วงเวลา	06.00-08.00 น.	08.00-09.00 น.	09.00-10.00 น.	10.00-11.00 น.	11.00-12.00 น.	13.00-15.00 น.	15.00-17.00 น.	19.00-21.00 น.	ข้อสังเกต
วันที่ 1									
หลักสูตรสำหรับชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM)	-	ลงทะเบียน/ปฐมนิเทศ	พิธีเปิดมอบนโยบาย	กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ แบ่งกลุ่มมอบภารกิจ	เรียนรู้ตำราบนดิน กิจกรรมเดินชมพื้นที่	โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ โคก หนอง นา โมเดล	มอบภารกิจเข้าที่ปัก	การแปลงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติแบบเป็นขั้นเป็นตอน (ผศ.พิเชฐ, รศ.วรวรรณ)	<u>ความเหมือน</u> - CLM และ HLM มีเนื้อหาการอบรมที่เหมือนกันเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ของผู้เข้าอบรม การเรียนรู้ตำราบนดิน การแปลงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงฯ
หลักสูตรสำหรับครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM และ ผู้รับจ้างงานในโครงการ (นพต.))	-	ลงทะเบียน/ปฐมนิเทศ	พิธีเปิดมอบนโยบายสื่อ (ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ฝึกอบรม)	กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ แบ่งกลุ่มมอบภารกิจ	เรียนรู้ตำราบนดิน กิจกรรมเดินชมพื้นที่	“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ศาสตร์ พระราชากับการพัฒนาที่ยั่งยืน” (สื่อ)	มอบภารกิจเข้าที่ปัก	การแปลงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติแบบเป็นขั้นเป็นตอน (ที่มหาวิทยาลัยพื้นที่)	<u>ความต่าง</u> - CLM เวลา 13.00 – 15.00 น. เป็นการอบรมเกี่ยวกับโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตฯ แต่ HLM เป็นการอบรมเกี่ยวกับความเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ศาสตร์ พระราชากับการพัฒนาที่ยั่งยืน
วันที่ 2									
หลักสูตรสำหรับชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM)	ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “ทฤษฎี บันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง” (เดินทางไปศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ)	- เคารพธงชาติ - มาร์ชพัฒนาชุมชน	“หลักกสิกรรมธรรมชาติ” (อ.ปัญญา)	ทัศนศึกษาตัวอย่างความสำเร็จของการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ โคก หนอง นา โมเดล (ที่มหาวิทยาลัย ศูนย์ภูมิรักษ์ ธรรมชาติ)	แบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติ “ฐานคนรักแม่โพสพ ฐานหัวคันทองคำ”	แบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติ “ฐานคนรักแม่โพสพ ฐานหัวคันทองคำ”	มอบหมายเรียนผ่านสื่อ “วิถีภูมิปัญญาไทยกับการพึ่งตนเองในภาวะวิกฤต” (ที่มหาวิทยาลัย ศพช. นครนายก)	มอบหมายเรียนผ่านสื่อ “วิถีภูมิปัญญาไทยกับการพึ่งตนเองในภาวะวิกฤต”	<u>ความเหมือน</u> - CLM และ HLM มีเนื้อหาการอบรมที่เหมือนกันเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงฯ หลักกสิกรรมธรรมชาติ การแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติ 9 ฐาน และการมอบหมายเรียนผ่านสื่อ “วิถีภูมิปัญญาไทยกับการพึ่งตนเองในภาวะวิกฤต”
หลักสูตรสำหรับครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM และ ผู้รับจ้างงานในโครงการ (นพต.))	ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “ทฤษฎี บันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง”	- เคารพธงชาติ - มาร์ชพัฒนาชุมชน	“หลักกสิกรรมธรรมชาติ”	แบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติ “ฐานคนรักข้าว ฐานคนรักแม่ธรมณี ฐานคนรักดิน ฐานคนรักขน้า”	แบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติ “ฐานคนรักแม่โพสพ ฐานหัวคันทองคำ”	แบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติ “ฐานคนรักสุขภาพ ฐานคนมีน้ำยา ฐานปุ๋ยชีวภาพ”	มอบหมายเรียนผ่านสื่อ “วิถีภูมิปัญญาไทยกับการพึ่งตนเองในภาวะวิกฤต”	มอบหมายเรียนผ่านสื่อ “วิถีภูมิปัญญาไทยกับการพึ่งตนเองในภาวะวิกฤต”	<u>ความต่าง</u> - CLM มีการไปทัศนศึกษาตัวอย่างความสำเร็จของการพัฒนาพื้นที่

วันที่/ช่วงเวลา	06.00-08.00 น.	08.00-09.00 น.	09.00-10.00 น.	10.00-11.00 น.	11.00-12.00 น.	13.00-15.00 น.	15.00-17.00 น.	19.00-21.00 น.	ข้อสังเกต
ผู้รับจ้างงานในโครงการ (นพต.)	(สื่อ)							(ทีมวิทยากรในพื้นที่)	ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตฯ แต่ HLM ไม่มีเนื้อหาวิชานี้ - HLM มีการฝึกปฏิบัติ 9 ฐาน ใช้เวลา 6 ชั่วโมง แต่ CLM ใช้เวลาอบรม 4 ชั่วโมง
วันที่ 3									
หลักสูตรสำหรับชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM)	“สุขภาพพึ่งตนพัฒนา 3 ชุมพลัง” พลังกาย พลังใจ พลังปัญญา (ทีมวิทยากร ศพช. นครนายก)	- เคารพธงชาติ - มาร์ชพัฒนาชุมชน	ฝึกปฏิบัติ “จิตอาสาพัฒนาชุมชน เอามื้อสามัคคี พัฒนาพื้นที่ตามหลักทฤษฎีใหม่” (ทีมวิทยากร ศพช. นครนายก)	ฝึกปฏิบัติ/สรุปผล/ถอดบทเรียน “จิตอาสาพัฒนาชุมชน เอามื้อสามัคคีพัฒนาพื้นที่ตามหลักทฤษฎีใหม่” (ทีมวิทยากร ศพช. นครนายก)			การออกแบบเชิงภูมิสังคมไทยตามหลักการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองและรองรับภัยพิบัติ (ผศ.พิเชษฐ, รศ.วรวรรณา)	ความเหมือน - CLM และ HLM มีเนื้อหาการอบรมที่เหมือนกันเกี่ยวกับสุขภาพพึ่งตนพัฒนา 3 ชุมพลัง การฝึกปฏิบัติ “จิตอาสาพัฒนาชุมชน เอามื้อสามัคคี” ความต่าง - CLM เวลา 19.00-21.00 น. เป็นการอบรมเกี่ยวกับการออกแบบเชิงภูมิสังคมไทยตามหลักการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืนเพื่อการพึ่งพาตนเองและรองรับภัยพิบัติ แต่ HLM จะมีการอบรมในวิชานี้ในวันที่ 4 เวลา 06.00 – 08.00 น.	
หลักสูตรสำหรับครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM และผู้รับจ้างงานในโครงการ (นพต.))	“สุขภาพพึ่งตนพัฒนา 3 ชุมพลัง” พลังกาย พลังใจ พลังปัญญา	- เคารพธงชาติ - มาร์ชพัฒนาชุมชน	ฝึกปฏิบัติ “จิตอาสาพัฒนาชุมชน เอามื้อสามัคคี พัฒนาพื้นที่ตามหลักทฤษฎีใหม่”	ฝึกปฏิบัติ “จิตอาสาพัฒนาชุมชน เอามื้อสามัคคี พัฒนาพื้นที่ตามหลักทฤษฎีใหม่”			สรุปทเรียน “จิตอาสาพัฒนาชุมชน เอามื้อสามัคคี พัฒนาพื้นที่ตามหลักทฤษฎีใหม่”		
วันที่ 4									
หลักสูตรสำหรับชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM)	พื้นฐานการออกแบบเพื่อการจัดการพื้นที่ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่โคก หนอง นา โมเดล	- เคารพธงชาติ - มาร์ชพัฒนาชุมชน	ฝึกปฏิบัติการสร้างหุ่นจำลอง (กระบะทราย) การจัดการพื้นที่ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ โคก หนอง นา โมเดล (ผศ.พิเชษฐ, รศ.วรวรรณา ฯลฯ)	นำเสนองาน สร้างหุ่นจำลอง การจัดการพื้นที่ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ โคก หนอง นา โมเดล	นำเสนองาน สร้างหุ่นจำลอง การจัดการพื้นที่ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ โคก หนอง นา โมเดล	Team Building ฝึกปฏิบัติการบริหารจัดการในภาวะวิกฤต ให้อู่ หากิน (ทีมวิทยากร ศพช.)	สรุปทเรียน ฝึกปฏิบัติการบริหารจัดการในภาวะวิกฤต ให้อู่ หากิน (ทีมวิทยากร ศพช. นครนายก)	ความเหมือน - CLM และ HLM มีเนื้อหาการอบรมที่เหมือนกันเกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติการสร้างหุ่นจำลอง การจัดการพื้นที่ตามหลักทฤษฎีใหม่ การนำเสนองานสร้างหุ่นจำลอง Team Building ฝึกปฏิบัติการ	

วันที่/ช่วงเวลา	06.00-08.00 น.	08.00-09.00 น.	09.00-10.00 น.	10.00-11.00 น.	11.00-12.00 น.	13.00-15.00 น.	15.00-17.00 น.	19.00-21.00 น.	ข้อสังเกต
หลักสูตรสำหรับ ครัวเรือนต้นแบบ การพัฒนาคุณภาพ ชีวิต (HLM และ ผู้รับจ้างงานใน โครงการ (นพต.))	การออกแบบเชิง ภูมิสังคมไทย ตามหลักการ พัฒนาภูมิสังคม อย่างยั่งยืนเพื่อ การพึ่งพาตนเอง และรองรับภัย พิบัติ (สื่อ)	- เคารพธงชาติ - มาร์ชพัฒนา ชุมชน	ฝึกปฏิบัติการ การสร้างหุ่นจำลอง การจัดการพื้นที่ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ โคก หนอง นา โมเดล			นำเสนองาน การสร้าง หุ่นจำลอง การจัดการ พื้นที่ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ โคก หนอง นา โมเดล	Team Building ฝึกปฏิบัติการ บริหารจัดการใน ภาวะวิกฤต ให้อยู่ หากิน	สรุปทเรียน ฝึกปฏิบัติการ บริหารจัดการใน ภาวะวิกฤต ให้อยู่ หากิน	บริหารจัดการในภาวะวิกฤต ให้อยู่ หากิน และสรุปทเรียน
วันที่ 5									
หลักสูตรสำหรับ ชุมชนต้นแบบการ พัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM)	กตัญญูต่อสถานที่ พัฒนาจิตใจ ทำบุญตักบาตร (ที่ มหาวิทยาลัย ศพช. นครนายก)	- เคารพธงชาติ - มาร์ชพัฒนา ชุมชน	การขับเคลื่อน สืบสานศาสตร์ พระราชา กลไก 3 5 7 (สื่อ ผศ.พิเชฐ)	จัดทำแผนปฏิบัติการ “ยุทธศาสตร์ การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงสู่การปฏิบัติ” (ที่มหาวิทยาลัย ศพช. นครนายก)		นำเสนอยุทธศาสตร์การ ขับเคลื่อนปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงสู่การ ปฏิบัติ (ที่ มหาวิทยาลัย ศพช. นครนายก)	- มอบภารกิจ - มอบวุฒิบัตร - ปิดการอบรม - เดินทางกลับ		<u>ความเหมือน</u> - วันที่ 5 ของการอบรม ทั้ง CLM และ HLM มีเนื้อหาการอบรมที่ เหมือนกัน
หลักสูตรสำหรับ ครัวเรือนต้นแบบ การพัฒนาคุณภาพ ชีวิต (HLM และ ผู้รับจ้างงานใน โครงการ (นพต.))	กตัญญูต่อสถานที่ พัฒนาจิตใจ ทำบุญตักบาตร	- เคารพธงชาติ - มาร์ชพัฒนา ชุมชน	การขับเคลื่อน สืบสานศาสตร์ พระราชา กลไก 3 5 7 (สื่อ ผศ.พิเชฐ)	จัดทำแผนปฏิบัติการ “ยุทธศาสตร์ การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงสู่การปฏิบัติ”		นำเสนอยุทธศาสตร์การ ขับเคลื่อนปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงสู่การ ปฏิบัติ	- มอบภารกิจ - มอบวุฒิบัตร - ปิดการอบรม - เดินทางกลับ		

ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์พบว่า การฝึกอบรมเพิ่มทักษะระยะสั้นการพัฒนากสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” ในกิจกรรมที่ 1 นั้น เป็นการอบรมที่ให้ความรู้แก่ผู้เข้ารับการอบรมครอบคลุมเนื้อหาทางวิชาการ โดยเฉพาะวิชาการในเชิงเกษตรตั้งแต่ดิน น้ำ อากาศ แสง ซึ่งเป็นไปตามหลักกสิกรรม รวมทั้งมีการให้ผู้เข้าร่วมการอบรมลงมือปฏิบัติ เช่น กิจกรรมเอามื้อสามัคคี เป็นต้น โดยการอบรมมีระยะเวลา 5 วัน

“คือโดยรวมแล้ว การให้ความรู้ก็เป็นทำให้เชิงของเนื้อหาหลักทางวิชาการ โดยเฉพาะวิชาการในเชิงเกษตร ตั้งแต่ดิน น้ำ อากาศ แสง อะไรอย่างนี้ ดูหมด ตามหลักกสิกรรม แล้วก็มีการให้ผู้เข้าอบรมลงมือปฏิบัติที่เรียกว่า “เอามื้อสามัคคี” คือให้ลงมือทำจริง เขาก็จะสอนไปด้วย บอกไปด้วยแล้วก็ลงมือปฏิบัติไปด้วย ในรอบของ 5 วัน 4 คืน” (เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนแห่งหนึ่ง)

“กลุ่มเป้าหมายก็คือผู้ที่สมัครเข้าร่วมโครงการที่ได้รับอนุมัติแล้ว แล้วก็จะมีเชิญมาอบรม 5 วัน 4 คืน ก็จะจัดกระเป๋ามา โดยวันแรก จะเป็นการปรับทัศนคติ จะพูดถึงเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และหลักกสิกรรมธรรมชาติทั้งวัน วันแรกก็จะเป็นการรายงานตัว ก็คือจะเข้าประมาณ 8.30 น. เราให้มาถึงประมาณตี 5 ส่วนวันที่ 2 ก็เข้าฐานเรียนรู้ ก็จะมีฐานเรียนรู้ตามหลักกสิกรรมธรรมชาติทั้งเช้า-บ่าย ตอนเย็นก็จะมาสรุป จะมีฐานคนรักสุขภาพ การปลูกป่า 5 ระดับ ทฤษฎีบันได 9 ชั้น ฐานคนรักน้ำ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ การขุดปรับพื้นที่ ทำอย่างไร ขุดแล้วจะรับน้ำจากฟ้าได้ 100% ในพื้นที่เรา แล้วก็ฐานคนรักพระแม่ธรณีก็จะสอนปลูกป่า ก็คือการห่มดิน ห่มฟาง แห้งขาม น้ำขาม แล้วก็ฐานคนมีไฟ ก็จะเรียนรู้เกี่ยวกับโซล่าเซลล์ การเผาถ่านไบโอชา การเผาถ่านต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นต่อแปลงโคก หนอง นา แล้วก็จะเป็นฐานทำน้ายาล้างจาน ซึ่งจำชื่อฐานไม่ได้ ก็จะมีประมาณนี้ 5-6 ฐาน อันนี้คือวันที่ 2 โดยทุกคนต้องเข้ามาถึงห้องเรียนตี 5 แล้วเลิกอีกทีคือ 3 ทุ่ม เพราะตีห้าเสร็จสวดมนต์ไหว้พระก็อบรมต่อเลย ก่อนไปทานอาหารเช้าก็ต้องเคารพธงชาติ ก่อนนอน 3 ทุ่มกลับมาตั้งสวดมนต์ไหว้พระ แล้วก็แยกย้ายกันไปนอน

สำหรับวันที่ 3 ก็จะเป็นกิจกรรมเอามื้อสามัคคี ก็คือประสานความร่วมมือ คือถ้าเราไปทำแปลงก็จะเรียกเครือข่าย เรียกผู้ที่สนใจมาปฏิบัติกิจกรรมเอามื้อสามัคคี ก็จะมีการห่อข้าว ห่อน้ำมากินกัน ร่วมเอามื้อเอาแรง จะขุดคลองไส้ไก่หรือจะปลูกต้นไม้ หรือจะทำคอกปศุสัตว์ หรือจะทำแซนวิชปลา อย่างนี้ ก็คือเขาจะเรียกกิจกรรมเอามื้อสามัคคี มี 15 คนขึ้นไป อันนี้ก็ฝึกปฏิบัติให้ทั้งวัน เช้า-บ่าย แล้วก็มีการประกวดผลงาน มีวิทยากรจากศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ ร่วมกับเจ้าหน้าที่ที่เป็นวิทยากร ตัดสินให้คะแนน แล้วก็มาสรุปงานกันทั้งวัน

ส่วนวันที่ 4 จะมีวิทยากรสอนเรื่องการออกแบบแปลงโคก หนอง นา ของตัวเองว่าควรจะออกแบบไปในทิศทางไหนลมเข้า ลมฝนเข้าด้านไหน ลมหนาวเข้าด้านไหน เสร็จแล้วจะมีการปั้นขึ้นรูปด้วยดินเหนียวเป็นหลักสูตร แล้วก็ช่วงบ่าย ๆ ก็จะจัดจำลองสภาวะวิกฤต ที่เรียกว่า “หาอยู่หากิน” เช่นในแปลงของศูนย์นั้นก็จะมีการปลูกผัก มีบ่อปลาให้ สมมุติเหตุการณ์ว่าท่านตกอยู่ในวิกฤตอย่าง “โควิด” ออกไปไหนไม่ได้ มีเงินก็หาซื้อไม่ได้แบบนี้ ท่านจะทำอย่างไรในการดำรงชีวิต สุดท้ายในวันที่ 5 จะเป็นการจัดทำแผนว่าหลังจากที่อบรมแล้ว 4 วัน ท่านได้นำความรู้ไปปรับใช้และมีการกำหนดแผนของตนเองอย่างไร” (นักวิชาการพัฒนาชุมชนอำเภอแห่งหนึ่ง ในจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

4. กระบวนการฝึกอบรม

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มพื้นที่เรียนรู้ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับครัวเรือน (HLM) และนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ จะได้รับการฝึกอบรมในแต่ละจังหวัด ซึ่งจะใช้วิทยากรการฝึกอบรมในพื้นที่แต่ละจังหวัด โดยจะต้องเข้ารับการอบรมเป็นเวลา 5 วัน 4 คืน และพักค้างคืนที่สถานที่ฝึกอบรม ส่วนผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล

(CLM) ทั่วประเทศ จำนวน 337 คน จะเข้ารับการฝึกอบรมที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน จังหวัดนครนายก จำนวน 5 วัน 4 คืน เช่นเดียวกับการฝึกอบรมของกลุ่ม HLM และนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ แต่เป็นการเข้ารับการอบรม ณ สถานที่เดียวกัน ทั้งนี้ มีข้อสังเกตจากการศึกษาข้อมูลเอกสารโครงการว่า กระบวนการในการฝึกอบรมในกรณีผู้เข้าร่วมการอบรมที่เป็นกลุ่มพื้นที่เรียนรู้ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับครัวเรือน (HLM) และนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ จะใช้วิทยากรฝึกอบรมในพื้นที่แต่ละจังหวัด ทำให้มีความหลากหลายขึ้นอยู่กับทักษะของวิทยากรในแต่ละพื้นที่ แต่กรณีผู้เข้าร่วมโครงการในกลุ่มพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) จะได้รับการอบรมและฝึกปฏิบัติผ่านวิทยากรชุดเดียวกัน

นอกจากนี้ ในส่วนของการนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปปรับใช้นั้น จากการสัมภาษณ์พบว่า จะมีการประเมินความรู้ความเข้าใจของผู้เข้ารับการอบรม ซึ่งส่วนมากการอบรมก็จะเป็นการแลกเปลี่ยน และผู้เข้าร่วมการอบรมบางคนมีพื้นฐานทางด้านเกษตรผสมผสานอยู่แล้ว

“จะมีการประเมินความรู้ ความเข้าใจ ส่วนมากการอบรมก็จะเป็นการแลกเปลี่ยน และเป็นความโชคดีด้วยที่ว่าผู้เข้าร่วมอบรมบางคนมีพื้นฐานทางด้านเกษตรผสมผสานอยู่แล้ว ที่เขาสนใจ เพราะเขารู้แล้วว่ามันจะดีอย่างไร เขาก็เลยมาสมัครแล้วก็เข้าร่วมอบรม ดังนั้นจึงเป็นการง่าย บางคนแทบจะเป็นครูได้เลย ซึ่งการที่ท่านมาเข้าร่วมโครงการถือว่าเป็นโอกาสที่ดี” (นักวิชาการพัฒนาชุมชนอำเภอแห่งหนึ่ง ในจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

สำหรับการนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปใช้ประโยชน์นั้น ผู้เข้ารับการอบรมจะมีการนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในพื้นที่ “โคก หนอง นา โมเดล” ของตนเอง ในช่วงหลังจากการชุดปรับพื้นที่ในกิจกรรมที่ 2 การสร้างพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งการนำความรู้จากการอบรมไปใช้ประโยชน์อาจมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความชอบของแต่ละคน รวมทั้งขึ้นอยู่กับภูมิสังคมและบริบทของผู้เข้าอบรมด้วย เช่น บางคนชอบเผาถ่านก็จะเผาถ่านเพื่อเป็นการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ หรือใครชอบเลี้ยงปลาก็เลี้ยงปลาจนได้ขาย ซึ่งยังไม่ถึงปีก็ได้ขายปลาไปหลายรุ่น หรือใครชอบปลูกกล้วยซึ่งเป็นพืชโตเร็ว ก็จะปลูกกล้วย เป็นต้น

“สำหรับหลังจากชุดปรับแล้วอันนั้นก็คือใช้เต็ม ๆ เลย แล้วแต่ความชอบของแต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับภูมิสังคมแล้วก็บริบทของตัวเองของเขาด้วย บางคนชอบเผาถ่านก็จะเผาถ่าน เผาถ่านเพื่อเป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ของเขา เป็นการใช้ในครัวเรือนแล้วแบ่งปัน หรือใครชอบเลี้ยงปลาก็เลี้ยงปลาจนได้ขาย ยังไม่ถึงปีก็ได้ขายหลายรุ่นแล้ว ใครปลูกกล้วย ขายกล้วย อันนี้เป็นพืชที่โตเร็ว อันนี้ที่เขานำไปปรับใช้ตอนนี้เพิ่งผ่านไปปีหนึ่ง ก็จะมีประมาณนี้” (นักวิชาการพัฒนาชุมชนอำเภอแห่งหนึ่ง ในจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

2.3 การสร้างพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การสร้างพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการปรับพื้นที่ของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ จากพื้นที่เดิมให้กลายเป็น โคก หนอง นา ตามแบบแปลนที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนด หรือการปรับตามแบบแปลนของประชาชนเจ้าของพื้นที่ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและภูมิสังคม เพื่อให้เป็นสถานที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ ถ่ายทอดและฝึกปฏิบัติฐานการเรียนรู้ตามหลักกิจกรรมธรรมชาติ เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการประกอบอาชีพด้านต่าง ๆ เช่น การปลูกพืชสวน พืชไร่ หรือการเลี้ยงสัตว์ หรือใช้ภูมิปัญญาในการสร้างรายได้ เช่น งานฝีมือ การแปรรูป การถนอมอาหาร ตลอดจนด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม วิธีการปรับปรุงดิน และการใช้พลังงานทดแทน เป็นต้น โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ 1) พื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of life : HLM) ระดับครัวเรือน

ประกอบด้วย แปลงขนาด 1 ไร่ และ 3 ไร่ และ 2) พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for life : CLM) ระดับตำบล ประกอบด้วย แปลงขนาด 10 ไร่ และ 15 ไร่

จากข้อมูลเอกสารโครงการและการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” การสร้างพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบฯ แบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้

1 การเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่

การเตรียมความพร้อมในส่วนนี้จังหวัดจะมีการประชุมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจกับทุกฝ่าย ทั้งตัวเจ้าหน้าที่ พัฒนาการอำเภอ มีการส่งพัฒนาการอำเภอ และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบไปอบรมหลักสูตรต่าง ๆ เช่น หลักสูตรการพัฒนาการสื่อสารระบบเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบ โคก หนอง นา โมเดล มีการเชิญเจ้าหน้าที่กองช่างของ อปท. ในพื้นที่ มาอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการคำนวณปริมาตรที่ดิน การอ่านแบบแปลน การกำหนดพิกัด เป็นต้น และยังได้ประสานหน่วยงานตรวจสอบ (สตง. คลังจังหวัด) เข้ามาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเบิกจ่ายงบประมาณ นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการจะศึกษาขั้นตอนการปฏิบัติงานของกิจกรรม/กระบวนการต่าง ๆ และรายละเอียดกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง โดยวิธีเฉพาะเจาะจงและวิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding) ตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องสอดคล้องกับวิธีการและแนวทางปฏิบัติงานที่ได้มีการกำหนดไว้ ซึ่งจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีปัญหาในเรื่องการขุดปรับพื้นที่ เนื่องจากสำนักงานพัฒนาชุมชนมีหน้าที่หลัก คือ การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้เป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน จึงไม่มีความรู้งานขุดปรับพื้นที่ ประกอบกับเป็นโครงการใหม่และเร่งด่วนจึงมีเวลาในการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการลงมือปฏิบัติ

“พัฒนาชุมชนเราถนัดโครงการประเภทอบรม เราไม่ถนัดงานขุด” (พัฒนาการอำเภอแห่งหนึ่งในจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

2. การสร้างพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบ

ขั้นตอนสำคัญในการดำเนินงานปรับพื้นที่ คือ

2.1) ขั้นตอนการออกแบบแปลงพื้นที่ โคก หนอง นา โมเดล (งานขุดสระ/ขุดลอกสระ) ซึ่งขั้นตอนนี้ เจ้าของแปลง ผู้รับจ้าง ช่างผู้ควบคุมงาน พัฒนาการผู้รับผิดชอบ และนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ (นพต.) ในพื้นที่ จะร่วมกันลงพื้นที่แปลงเพื่อสำรวจพื้นที่ กำหนดจุด แนวที่จะขุด ปักหมุดแนวเขต ปรับแบบรูปปรายการให้ตรงกับพื้นที่แปลงที่จะดำเนินการและจัดทำแบบราคากลางงานก่อสร้างชลประทาน โดยจะมีการถ่ายภาพประกอบทุกขั้นตอน

2.2) การดำเนินการจัดซื้อจัดจ้าง

การดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างเพื่อขุดปรับแต่งพื้นที่ดินในรูปแบบแปลน โคก หนอง และ นา ตามที่กรมพัฒนาชุมชนกำหนด ให้เป็นพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM) ซึ่งมีจำนวน 24,842 ครัวเรือน/แปลง (พื้นที่ 1 ไร่ 9,925 ครัวเรือน/แปลง 3 ไร่ 14,917 ครัวเรือน/แปลง) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด/อำเภอ เป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ส่วนพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM) มี 337 ครัวเรือน/แปลง มีหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการ 2 หน่วยงาน คือ 1) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด/อำเภอ และ 2) กรมกิจการพลเรือนทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย โดยจะใช้วิธีการเบิกจ่ายแทนกัน ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชนจะโอนงบประมาณให้กรมกิจการพลเรือนทหาร กองบัญชาการกองทัพไทยดำเนินการจัดจ้างและปรับพื้นที่ โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด/อำเภอ และเจ้าของแปลง จะมีส่วนร่วมในการชี้เป้าพื้นที่

ดำเนินการ อำนวยความสะดวกต่าง ๆ และส่งเจ้าหน้าที่ร่วมเป็นคณะกรรมการตรวจรับ จำนวน 1 คน โดยพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM) แบ่งการดำเนินการ ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 การสร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM)

หน่วยงาน/ขนาดพื้นที่	10 ไร่	15 ไร่
กรมกิจการพลเรือนทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย	12 ครั้วเรือน/แปลง	168 ครั้วเรือน/แปลง
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด/อำเภอ	11 ครั้วเรือน/แปลง	146 ครั้วเรือน/แปลง
รวม	23	314

ที่มา: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2565

การดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างเพื่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในส่วนของสำนักงานพัฒนาชุมชน ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชนได้มอบอำนาจให้จังหวัดและอำเภอดำเนินการ โดยการจัดซื้อจัดจ้างเพื่อสร้างพื้นที่และปรับพื้นที่ที่ต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 และระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ในการสร้างพื้นที่และปรับพื้นที่ดังกล่าว จะดำเนินการจัดซื้อจัดจ้าง 2 วิธี คือ วิธีเฉพาะเจาะจงสำหรับการซื้อหรือจ้างครั้งหนึ่งซึ่งมีวงเงินไม่เกิน 500,000 บาท และวิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding) สำหรับการซื้อหรือจ้างครั้งหนึ่งซึ่งมีวงเงินเกิน 500,000 บาท จากข้อมูลโครงการของกรมการพัฒนาชุมชน พื้นที่ครั้วเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM) ขนาดพื้นที่ 1 ไร่ และ 3 ไร่ ได้รับจัดสรรงบประมาณในการปรับพื้นที่ที่ต่อแปลง จำนวน 45,200 บาท และ 104,000 บาท ส่วนพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM) ขนาดพื้นที่ 10 ไร่ และ 15 ไร่ ได้รับจัดสรรงบประมาณในการปรับพื้นที่ที่ต่อแปลง จำนวน 693,000 บาท และ 1,040,000 บาท รายละเอียดงบประมาณที่ได้รับจัดสรรทั้งหมดปรากฏตามตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 งบประมาณที่ใช้ในการปรับพื้นที่ในโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล”

ลำดับ	ประเภทพื้นที่	ขนาดพื้นที่ (ไร่)	จำนวน (ครั้วเรือน)	งบประมาณ (ล้านบาท)
1	พื้นที่ครั้วเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM)	1	9,925	1,999,978,000
		3	14,917	
2	พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM)	10	23	359,349,000
		15	314	
รวม			25,179	2,359,327,000

ที่มา: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2565

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้อง พบว่า นอกจากการปิดประกาศแล้ว นายอำเภอยังใช้วิธีแจ้งในที่ประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้ทราบว่า มีงบประมาณสำหรับขุดปรับพื้นที่เป็นโคก หนอง นา ขนาดพื้นที่ 1 ไร่ 3 ไร่ 10 ไร่ และ 15 ไร่ เพื่อให้มีการนำข้อมูลดังกล่าวไปประชาสัมพันธ์ให้รับทราบอย่างทั่วถึง หากใครรู้จักกับผู้รับจ้างก็ให้แจ้งมาลงทะเบียนที่สำนักงานพัฒนาชุมชน โดยผู้รับจ้างต้องมีความรู้ ประสบการณ์ มีความเชี่ยวชาญ รวมถึงมีเครื่องจักรพร้อมที่จะดำเนินการ และเป็นผู้รับจ้างที่อยู่ในพื้นที่ เนื่องจากจะรู้จักสภาพพื้นที่ของดิน ซึ่งจะง่ายต่อการขุดปรับพื้นที่ และเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้รับจ้างได้มาประมูลหรือเสนอราคา ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการจ้างงานในพื้นที่และไม่ให้เกิดการผูกขาดจาก

ผู้ประกอบการรายเดียว ในการจัดซื้อจัดจ้างจะดำเนินการตามความพร้อมของแปลงเป็นรายแปลง ซึ่งเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบจะดำเนินการตามคู่มือการปฏิบัติงาน: กระบวนการจัดซื้อ/จัดจ้างโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ของกรมการพัฒนาชุมชน อาทิ ดำเนินการในส่วนของการแต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดราคากลาง คณะกรรมการจ้าง คณะกรรมการตรวจรับพัสดุ และแต่งตั้งผู้ควบคุมงาน จากการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างดังกล่าว พบว่าผู้รับจ้างไม่เพียงพอ เพราะในพื้นที่ที่มีจำนวนแปลงที่เข้าร่วมโครงการ ไม่ว่าจะเป็นแปลงระดับ HLM หรือ CLM จำนวนมาก อีกทั้งผู้รับจ้างในพื้นที่ไม่มีประสบการณ์การขุดสระรูปทรงอิสระ (รูปแบบเว้าแหว่ง) ตามแบบแปลนที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนด

2.3) ขั้นตอนการขุด การควบคุมงาน โคก หนอง นา โมเดล (งานขุดสระ/ขุดลอกสระ) ผู้รับจ้างขุดตามแนวหมุด โดยให้แนวหมุดเป็นตะปักแรก ระยะลาดเอียงประมาณ 45 องศา และให้นำดินจากการขุดวางกองหลังแนวหมุดอย่างน้อย 2 เมตร หากต้องการตะปักที่สอง หลังจากขุดลึกจากผิวดินเดิมแล้ว วัดแนวตั้งได้ประมาณ 2 เมตร ให้ปักหมุดแนวเขตเพื่อกำหนดเป็นตะปักที่สอง และขุดอีกครั้งให้มีความลาดเอียงประมาณ 45 องศา จนลึกได้ตามความต้องการ โดยให้มีการคำนวณปริมาณดินเป็นระยะ ๆ ผู้ควบคุมงานตรวจ ควบคุมงานที่ตกลงจ้างให้เป็นไปตามรูปแบบรายละเอียดและข้อกำหนดในสัญญา และรายงานผลแก่คณะกรรมการตรวจรับพัสดุ และผู้ตรวจรับพัสดุ โดยจะมีการถ่ายภาพประกอบทุกขั้นตอน ซึ่งในการขุดปรับพื้นที่แปลงระดับ HLM ขนาด 1 ไร่ และ 3 ไร่ ใช้ระยะเวลาในการปรับพื้นที่ประมาณ 2-4 วัน และ 7-14 วัน ส่วนแปลงระดับ CLM ขนาด 10 ไร่ และ 15 ไร่ ใช้ระยะเวลาในการปรับพื้นที่ ประมาณ 30-45 วัน และ 45-60 วัน

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้อง พบว่าปัจจัยหลักในเนื้อหาของงานของการปรับพื้นที่ คือ งานช่าง ซึ่งสำนักงานพัฒนาชุมชนไม่มีช่าง ต้องขอความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ไม่ว่าจะเป็น อบต. หรือเทศบาล หากพื้นที่ไหนได้รับความร่วมมือดี ก็จะดำเนินการได้เร็ว หากไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานดังกล่าว ก็ต้องไปอาศัยหน่วยอื่นซึ่งเป็นหน่วยระดับส่วนกลาง ส่วนจังหวัด เช่น โยธาธิการและผังเมืองจังหวัด ชลประทาน ซึ่งในส่วนนี้ก็จะมีความปัญหาที่ว่าช่างไม่กล้าที่จะเซ็นรับรองงานให้ นอกจากนี้ ผู้รับจ้างขุดปรับพื้นที่ไม่ได้ตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในเบื้องต้น เนื่องจากผู้รับจ้างไม่มีประสบการณ์การขุดสระรูปทรงอิสระ (รูปแบบเว้าแหว่ง) ประกอบกับสภาพดิน ที่ด้านบนเป็นดินทราย ด้านล่างเป็นดินทรายปนน้ำ ที่เรียกว่า “ดินสมองไหล” หรือขุดไปพบชั้นหิน ซึ่งขุดต่อไม่ได้เป็นเหตุสุดวิสัยจริง ๆ ช่างผู้ควบคุมงานก็จะยุติการขุด โดยให้เบิกจ่ายตามปริมาณคิวดินที่ขุดได้ และบางพื้นที่ดำเนินการในช่วงปลายเดือนกันยายนถึงต้นเดือนตุลาคม 64 เป็นช่วงฤดูฝน จึงประสบกับปัญหาเครื่องจักรเสียบ่อย น้ำท่วมขัง ซึ่งหลังจากน้ำลดก็ต้องเสียเวลาในการตากดินจนแห้ง เครื่องจักรจึงจะทำงานได้ ส่งผลให้การปรับพื้นที่เสร็จไม่ทันตามกำหนดต้องขอขยายเวลา การเบิกจ่ายก็ล่าช้าไปด้วย ปัญหาที่พบอีกประการหนึ่ง คือ เจ้าของแปลงบางรายเปลี่ยนใจไม่ใช้แบบแปลนมาตรฐานที่ทางกรมการพัฒนาชุมชนกำหนด ต้องการออกแบบใหม่ ซึ่งตามระเบียบแล้ว การออกแบบใหม่จะต้องมีวิศวกรรับรองแบบ กว่าที่จะออกแบบเสร็จ ก็ต้องรอวิศวกรไปตรวจสอบพื้นที่ดิน และบางรายเห็นแปลงคนอื่นที่ขุดเสร็จแล้วสวย ก็จะเจาะจงเลือกให้ผู้รับจ้างรายนั้น ทำให้การบริหารจัดการทอดระยะเวลาออกไป ส่วนการควบคุมงานในระหว่างที่ผู้รับจ้างดำเนินการขุดปรับพื้นที่จะมีช่างควบคุมงาน ช่างของผู้รับเหมา นพต. และเจ้าของแปลง ติดตามงานในพื้นที่ทุกวัน จะมีการจดบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ที่ดำเนินการและถ่ายภาพประกอบทุกขั้นตอน

“พช. ไม่มีช่างสักคน เราต้องขอความร่วมมือจากภาคีทั้งหมด โดยเฉพาะภาคีที่เป็นท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็น อบต. หรือเทศบาล ถ้าพื้นที่ไหนให้ความร่วมมือดีก็ราปริน เนื่องงานมีโอกาสไปได้เร็ว แต่ถ้าพื้นที่ไหนที่มีอุปสรรค เช่น ความไม่พอใจ ความอะไรทั้งหลายที่ทำให้ขัดข้อง ก็เป็นเรื่องของพื้นที่อำเภอนั้น ๆ ที่จะต้องหาวิธีการที่จะสื่อสารกับเขา สร้างความเข้าใจกับเขา ให้คำแนะนำให้เขามองให้เห็นประโยชน์ที่แท้จริงว่ามันอยู่ที่ประชาชน” (พัฒนาการอำเภอแห่งหนึ่ง ในจังหวัดหนึ่งของภาคเหนือ)

“ในการติดตามงานทุกวันก็จะดำเนินการดังนี้ หนึ่ง ไม่ให้เกินคิวดิน ซึ่งคิวดินก็คือเราก็คำนวณไว้แล้วว่าจะได้ประมาณกี่คิว เช่น พื้นที่ขนาด 1 ไร่ ได้ 1,500 คิว และพื้นที่ขนาด 3 ไร่ ได้ 4,500 คิว ซึ่งไม่เกินตามแบบมาตรฐาน” (พัฒนาการอำเภอแห่งหนึ่ง ในจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

3. การตรวจรับพัสดุงาน โคนง นา โมเดล

ผู้ควบคุมงาน เจ้าของแปลง คณะกรรมการตรวจรับพัสดุ และผู้รับจ้าง ต้องศึกษาแบบรูปรายการงานก่อสร้างและสัญญาให้เข้าใจถูกต้องตรงกันและดำเนินการร่วมกันในการลงพื้นที่แปลงที่จะขุด โดยร่วมกันกำหนดจุด แนววางดินจากการขุดเพื่อจะได้เห็นสภาพแปลงพื้นที่ก่อนการขุด และเมื่อใกล้สิ้นสุดการขุดปรับพื้นที่ที่จะต้องร่วมกันตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วน หากไม่ถูกต้องครบถ้วน ต้องแก้ไขให้ถูกต้องก่อนการเคลื่อนย้ายเครื่องจักรออกจากพื้นที่แปลง หลังจากผู้รับจ้างดำเนินการขุดปรับพื้นที่เสร็จสิ้นแล้ว ผู้ควบคุมงาน เจ้าของแปลง คณะกรรมการตรวจรับพัสดุ และผู้รับจ้าง ร่วมกันตรวจสอบพื้นที่แปลงที่ดำเนินการแล้วเสร็จว่าถูกต้อง ครบถ้วน ตรงตามสัญญาที่กำหนดหรือไม่ หากไม่ถูกต้องครบถ้วน ต้องแจ้งให้ผู้รับจ้างดำเนินการแก้ไข จากนั้นตรวจรับและทำรายงานผลการตรวจรับพัสดุและขออนุมัติเบิกจ่ายเงินเสนอหัวหน้าหน่วยงานให้ความเห็นชอบต่อไป

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้อง พบว่า คณะกรรมการตรวจรับแปลงที่แต่งตั้งมี 3 คน ประกอบด้วย 1) ปลัดอำเภอ/ปลัดตำบลที่รับผิดชอบ เป็นประธาน 2) พัฒนาการประจำตำบล และ 3) เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ เป็นกรรมการ ในการตรวจรับจะดำเนินการหลังจากที่ผู้รับจ้างดำเนินการขุดปรับพื้นที่เรียบร้อยแล้ว โดยคณะกรรมการตรวจรับ ช่างผู้ควบคุมงาน นพต. ช่างของผู้รับจ้าง และเจ้าของแปลง จะร่วมกันลงพื้นที่เพื่อตรวจวัดพื้นที่และปริมาณคิวดิน ประกอบกับข้อมูลรายงานการควบคุมงานซึ่งระหว่างการขุดปรับพื้นที่จะมีการจดบันทึกและการคำนวณปริมาณดินเป็นระยะ ๆ โดยการตรวจรับดังกล่าวจะตรวจรับตามแบบมาตรฐานว่าขุดได้ปริมาณดินเท่าไร ไม่เกินแบบมาตรฐาน และในการตรวจรับเจ้าของแปลงจะต้องได้เข้าร่วมประชุม คือ เจ้าของแปลงจะต้องให้ความเห็นชอบด้วย กรณีที่ขุดปรับพื้นที่ไม่ได้ตามแบบก็จะตรวจรับตามที่ทำได้จริง (ขุดได้เท่าไรเบิกเท่านั้น) ในการตรวจรับจะมีปัญหาเรื่องการตรวจรับล่าช้าเนื่องจากช่างผู้ควบคุมงานมีน้อย คือ มีตำบลละ 1 คน หรือบางตำบลไม่มีเลย โดยช่าง 1 คนต้องรับผิดชอบพื้นที่ถึง 2 ตำบล ซึ่งในตำบลหนึ่ง ๆ มีจำนวนแปลงที่เข้าร่วมโครงการหลายแปลง

“คณะกรรมการตรวจรับแปลงหนึ่งจะมี 3 ท่าน อย่างที่นี้ ประธานตรวจรับคือ ปลัดประจำตำบลที่รับผิดชอบ พัฒนาการอีก 2 คน ก็คือต้องมีพัฒนากรเจ้าของตำบลคนหนึ่งและน้องอีกคน ก็คือเวียนเพื่อให้มันครบ 3 คนสลับกันไป” (พัฒนาการอำเภอแห่งหนึ่ง ในจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

2.4 การจ้างนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ (นพต.)

การดำเนินกิจกรรมที่ 3 สร้างงานสร้างรายได้รายเดือนให้แก่ เกษตรกร บัณฑิตจบใหม่ กลุ่มแรงงานที่อพยพกลับท้องถิ่นและชุมชน กิจกรรมนี้ดำเนินการโดยการจ้างนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ (นพต.) ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายในการจ้างทั้งหมด 4 กลุ่ม คือ เกษตรกร บัณฑิตจบใหม่ ผู้ว่างงาน และแรงงานอพยพกลับ

ท้องถิ่นที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยแยกการจ้างงานออกเป็น 2 แบบคือ ตำบลใดมีพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of Life : CLM) ระดับตำบล จะจ้างนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ นพต. ได้ตำบลละ 10 คน และตำบลใดมีแต่พื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of Life : HLM) ระดับครัวเรือน จะจ้างนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ นพต. ได้ตำบลละ 2 คน โดยมีระยะเวลาการจ้าง 1 ปี (ตุลาคม 2563 - กันยายน 2564) ได้รับค่าจ้าง 9,000 บาท/เดือน ทำงานวันละ 8 ชั่วโมง ในการจ้างนักพัฒนาต้นแบบในโครงการ “โคกหนองนา โมเดล” มีสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดหรือสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเป็นหน่วยดำเนินการ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1 ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนการประกาศรับสมัคร

สำหรับการเตรียมความพร้อมนั้นสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดหรือสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ได้จัดประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมในการดำเนินการโครงการโคกหนองนาโมเดล สำหรับกิจกรรมที่ 3 สร้างงานสร้างรายได้รายเดือนให้แก่เกษตรกร บัณฑิตจบใหม่ กลุ่มแรงงานที่อพยพกลับท้องถิ่นและชุมชนนั้น ได้มีการมอบหมายผู้รับผิดชอบเพื่อกำหนดรายละเอียดและวางแผนการดำเนินการจ้างนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ (นพต.) ให้เป็นไปตามแนวทางปฏิบัติที่ทางกรมการพัฒนาชุมชนกำหนดไว้ ซึ่งการดำเนินการในขั้นตอนนี้ประกอบด้วย การกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัคร รายละเอียดลักษณะและขอบเขตของงาน เวลาในการปฏิบัติงาน การดำเนินการรับสมัคร โดยกำหนดวันประกาศรับสมัคร วันรับสมัคร ประกาศรายชื่อผู้สมัคร วัน เวลา และสถานที่สอบ หลักเกณฑ์และวิธีการคัดเลือก แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือก กำหนดวันประกาศผลสอบและขึ้นบัญชี และการจัดทำสัญญาจ้างและเงื่อนไขการจ้าง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 คุณสมบัติของผู้สมัคร

ผู้สมัครต้องมีสัญชาติไทย อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์นับถึงวันปิดรับสมัคร เป็นเกษตรกร บัณฑิตจบใหม่ ผู้ว่างงาน กลุ่มแรงงานที่อพยพกลับท้องถิ่นและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) ไม่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่สมัครและผู้สมัครเข้าร่วมโครงการ สามารถปฏิบัติงานในพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบได้ตามสัญญาจ้างเป็นเวลา 1 ปี ไม่เป็นคู่สมรส และทายาทโดยธรรม กับเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่สมัครและผู้สมัครเข้าร่วมโครงการฯ ในพื้นที่ตำบลนั้น เป็นผู้มิถูกล่าเนาในปัจจุบันอยู่ในตำบล อำเภอที่ตั้งของพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบตั้งอยู่ หรืออาศัยอยู่ในอำเภอใกล้เคียง และไม่มีลักษณะต้องห้ามหรือเป็นโรคตามที่กำหนดไว้ และไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กรรมการหรือเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง

1.2 รายละเอียดลักษณะงานและขอบเขตงานของนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ (นพต.)

งานที่นักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ (นพต.) ปฏิบัติแบ่งออกเป็น 2 กรณีตามลักษณะการจ้าง โดยมีรายละเอียดในการปฏิบัติงานดังนี้

1.2.1 กรณีเป็นผู้รับจ้างในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of Life : CLM) ระดับตำบล ปฏิบัติงาน ดังต่อไปนี้

ก. พัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบระดับตำบล โดยวางแผนปรับปรุงสภาพแวดล้อมทำงานตามหลักสิทธิมนุษยชนชาติ พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ จัดทำสื่อเรียนรู้ และเป็นวิทยากรประจำฐาน ส่งเสริมการเรียนรู้ พาทำ ปฏิบัติจริง สำรวจและจัดเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางด้านภูมิสังคมในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ประสานการดำเนินงานโครงการร่วมกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบระดับตำบล สื่อสารให้สังคมได้รับทราบถึงการดำเนินงานโครงการในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ประเภทต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ เป็นประจำทุกสัปดาห์

ข. สนับสนุนการดำเนินงานครัวเรือนต้นแบบ โดยหมุนเวียนไปร่วมเอามื้อสามัคคีกับครัวเรือนต้นแบบในตำบลในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบระดับตำบลตั้งอยู่ เรียนรู้การเป็นครูพาทำ สนับสนุนองค์ความรู้ แนะนำ ส่งเสริมครัวเรือนต้นแบบในการพัฒนาพื้นที่แปลงต้นแบบ และการเป็นวิทยากรฐานเรียนรู้ครูพาทำ สำรวจและจัดเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางด้านภูมิสังคมในพื้นที่เรียนรู้ครัวเรือนต้นแบบ ประสานงานการดำเนินโครงการร่วมกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่เรียนรู้ครัวเรือนต้นแบบ ระดับครัวเรือน

1.2.2 กรณีเป็นผู้รับจ้างในพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of Life: HLM) ระดับครัวเรือน ปฏิบัติงาน ดังต่อไปนี้

ก. พัฒนาพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบ โดยวางแผนปรับปรุงสภาพแวดล้อมพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบ ทำงานตามหลักกิจกรรมธรรมชาติ

ข. สนับสนุนองค์ความรู้แก่ครัวเรือนต้นแบบ ระดับครัวเรือน โดยหมุนเวียนไปร่วมเอามื้อสามัคคีกับครัวเรือนต้นแบบในพื้นที่ใกล้เคียง เรียนรู้การเป็นครูพาทำ สนับสนุนองค์ความรู้ แนะนำ ส่งเสริมครัวเรือนต้นแบบในการพัฒนาพื้นที่แปลงต้นแบบ สำรวจและจัดเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางด้านภูมิสังคมในพื้นที่เรียนรู้ครัวเรือนต้นแบบ ประสานงานการดำเนินโครงการร่วมกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่เรียนรู้ครัวเรือนต้นแบบ ระดับครัวเรือน

ค. สื่อสารและประชาสัมพันธ์การดำเนินงานโครงการให้กับผู้สนใจ

ง. รายงานผลการดำเนินงาน โดยจัดทำแผนการปฏิบัติงานรายเดือน และรายงานผลการดำเนินงานที่รับผิดชอบทุกสิ้นเดือน รายงานผลความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรค การดำเนินงานตามโครงการในพื้นที่ที่รับผิดชอบให้กรมการพัฒนาชุมชนทราบ เดือนละ 1 ครั้ง

จ. ปฏิบัติงานในหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

1.3 ระยะเวลาในการทำงาน

ผู้รับจ้างต้องปฏิบัติงานในวันและเวลาราชการ วันละไม่น้อยกว่า 8 ชั่วโมง เป็นเวลา 1 ปีตามสัญญาจ้าง ณ พื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือสถานที่อื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการ

2. ขั้นตอนการดำเนินการรับสมัคร

2.1 การประชาสัมพันธ์

การประกาศรับสมัคร จะประกาศเป็นการทั่วไปประมาณ 2 อาทิตย์ โดยประกาศทางเว็บไซต์สำนักงานพัฒนาชุมชน และติดประกาศ ณ สำนักงานพัฒนาชุมชน

2.2 การรับสมัคร

สำนักงานพัฒนาชุมชนเปิดรับสมัครผู้ที่สนใจสมัครเข้ารับคัดเลือกบุคคลเพื่อจัดจ้างเป็นนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ (นพต.) ตามวันและเวลาที่กำหนดไว้ในใบประกาศรับสมัคร ผู้ที่สนใจสมัครจะต้องมาสมัครด้วยตนเองเท่านั้น ในวันและเวลาตามที่ได้ประกาศไว้ และเตรียมเอกสารประกอบการสมัครให้พร้อม การรับสมัครจะมีผลสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อได้ยื่นใบสมัครที่สำนักงานพัฒนาชุมชน และเจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการตรวจสอบเรียบร้อยแล้วเท่านั้น

2.3 การประกาศรายชื่อผู้สมัคร วัน เวลา สถานที่สอบ และระเบียบเกี่ยวกับการสอบ

หลังจากดำเนินการรับสมัครเรียบร้อยแล้วก็นำรายชื่อผู้สมัครมาจัดทำบัญชีรายชื่อ โดยเรียงลำดับตามการมาสมัครก่อนหลัง สำนักงานพัฒนาชุมชนจะประกาศรายชื่อผู้สมัคร วัน เวลา สถานที่

สอบ และระเบียบเกี่ยวกับการสอบ ตามวันที่ประกาศไว้ในประกาศรับสมัคร โดยประกาศทางเว็บไซต์ สำนักงานพัฒนาชุมชน และติดประกาศ ณ สำนักงานพัฒนาชุมชน

3. การคัดเลือกนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ

การคัดเลือกนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ จะใช้วิธีการสอบสัมภาษณ์โดยมีคณะกรรมการเป็นผู้พิจารณาคัดเลือก ซึ่งกรรมการคัดเลือกของที่นี่จะมีชุดเดียวแต่ละพื้นที่อาจมีหลายคณะตามความเหมาะสม คณะกรรมการคัดเลือกมี 3 คน ประกอบด้วย ปลัดอาวุโสเป็นประธานกรรมการ ข้าราชการอำเภอ และเกษตรอำเภอเป็นกรรมการ และมีพัฒนากรอำเภอเป็นเลขานุการ โดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการคัดเลือก ตามแนวทางที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนดไว้คือ วิธีการคัดเลือกเป็นการสอบสัมภาษณ์ เพื่อวัดความเหมาะสมกับตำแหน่ง คะแนนเต็ม 100 คะแนน เกณฑ์การตัดสินผู้ที่ถือว่าผ่านการคัดเลือก จะต้องเป็นผู้ที่ได้คะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50

4. การประกาศบัญชีรายชื่อผู้ผ่านการคัดเลือกและการอุทธรณ์

สำนักงานพัฒนาชุมชนจะประกาศรายชื่อผู้ผ่านการคัดเลือกทางเว็บไซต์สำนักงานพัฒนาชุมชน และติดประกาศ ณ สำนักงานพัฒนาชุมชน การขึ้นบัญชีผู้ผ่านการคัดเลือกจะขึ้นบัญชีโดยเรียงลำดับจากผู้ที่ได้คะแนนสูงสุดลงมาตามลำดับ ในกรณีที่ได้คะแนนเท่ากันให้ผู้ที่มาสมัครก่อนเป็นผู้อยู่ในลำดับที่ดีกว่า และขึ้นบัญชีรายชื่อผู้ผ่านการคัดเลือกไม่เกินวันที่ 30 กันยายน 2564

5. การจัดทำสัญญาจ้างและเงื่อนไข

การจัดจ้างผู้ผ่านการคัดเลือกเป็นลูกจ้างเหมาบริการ (นักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ นพต.) ตามลำดับในบัญชี ผู้ผ่านการคัดเลือกต้องทำสัญญาจ้างตามแบบที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนด และได้รับการจัดจ้างในสังกัดหน่วยงานใด ให้ปฏิบัติงานในตำแหน่งและสังกัดหน่วยงานที่ได้รับการจัดจ้างเท่านั้น ไม่สามารถย้ายไปปฏิบัติงาน ในสังกัดอื่นได้ โดยเงื่อนไขดังนี้

5.1 สามารถเข้าร่วมอบรมในกิจกรรมที่ 1 ตามที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนด

5.2 ผู้รับจ้างต้องปฏิบัติงานในวันและเวลาราชการ วันละไม่น้อยกว่า 8 ชั่วโมง

5.3 กรณีที่ผู้รับจ้างไม่มาปฏิบัติงานอาจหาผู้อื่นมาแทน หรือบอกกล่าวล่วงหน้า

5.4 ถ้าผู้รับจ้างไม่มาปฏิบัติงานติดต่อกันในคราวเดียวกันเป็นเวลาตั้งแต่ 5 วันขึ้นไป โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ผู้ว่าจ้างมีสิทธิบอกเลิกการจ้างได้

5.5 ถ้าผู้รับจ้างต้องการบอกเลิกสัญญาจ้าง ต้องแจ้งผู้ว่าจ้างทราบล่วงหน้าอย่างน้อย 1 เดือน และต้องจ่ายค่าชดเชยการฝึกอบรมตามอัตราที่กำหนด

2.5 การกระตุ้นการบริโภคภาคครัวเรือนและเอกชน

กิจกรรมนี้เป็นการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่ไม่ใช่ครุภัณฑ์ สำหรับฝึกปฏิบัติแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในแปลงของครัวเรือน เช่น ปุ๋ย ฟางข้าว แกลบ จอบ เสียม พันธุ์ไม้ เป็นต้น โดยกรมการพัฒนาชุมชนจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในกิจกรรมนี้ แปลงละ 20,000 บาท

1. การเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่

ในการเตรียมความพร้อมเพื่อจัดหาวัสดุอุปกรณ์สนับสนุน สำหรับฝึกปฏิบัติแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในแปลงของครัวเรือน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอจะจัดประชุมเพื่อวางแผนในการดำเนินการจัดหาวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนโดยเริ่มจากการสำรวจวัสดุอุปกรณ์ในพื้นที่พร้อมทั้งราคาแล้วนำมาจัดทำแบบสำรวจความต้องการของเจ้าของแปลง การสำรวจและรวบรวมความต้องการของเจ้าของแปลง นำข้อมูลจากการ

สำรวจความต้องการมาประมวลผล การจัดหาวัสดุอุปกรณ์สนับสนุน การนำส่งวัสดุอุปกรณ์สนับสนุน การตรวจรับวัสดุอุปกรณ์สนับสนุน

2. การสำรวจและรวบรวมความต้องการของเจ้าของแปลง

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอจะนัดประชุมเจ้าของแปลงเพื่อสำรวจความต้องการวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนสำหรับฝึกปฏิบัติแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในแปลงของครัวเรือน โดยเจ้าของแปลงจะเลือกวัสดุอุปกรณ์ตามรายการที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกำหนดมาในแบบสำรวจ เช่น ปุ๋ย ฟางข้าว แกลบ จอบ เสียม พันธุ์ไม้ เป็นต้น และเลือกได้แปลงละ 20000 บาท หลังจากกรอกแบบสำรวจความต้องการแล้ว เจ้าหน้าที่จะตรวจสอบราคาวัสดุอุปกรณ์ที่เจ้าของแปลงเลือกเกิน 20000 หรือไม่ ถ้าไม่เกินเจ้าหน้าที่และเจ้าของแปลงจะลงลายมือชื่อในแบบสำรวจ เจ้าหน้าที่จะเก็บแบบสำรวจต้นฉบับไว้และให้สำเนาแบบสำรวจกับเจ้าของแปลงเก็บไว้ชุดหนึ่งเพื่อนำมายื่นในวันรับวัสดุอุปกรณ์

3. การจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อสนับสนุนครัวเรือนต้นแบบ

การจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อสนับสนุนครัวเรือนต้นแบบ หลังจากทำการสำรวจและรวบรวมความต้องการวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนของเจ้าของแปลงแล้ว จะนำผลการสำรวจมาประมวลผลสรุปยอดวัสดุอุปกรณ์ที่เจ้าของแปลงต้องการว่า มีอะไรบ้างและจำนวนเท่าไร เพื่อที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอจะจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อสนับสนุนครัวเรือนต้นแบบ สำหรับการจัดซื้อจัดจ้างใช้วิธีเฉพาะเจาะจง ถ้าเป็นอุปกรณ์ทำการเกษตร เช่น จอบ เสียม พลั่ว ถังน้ำ เป็นต้น จะซื้อจากร้านค้า หากเป็นวัสดุการเกษตร เช่น ฟางข้าว ปุ๋ยคอก พันธุ์ไม้ เป็นต้น จะซื้อจากร้านขายพันธุ์ไม้

4. การนำส่งวัสดุอุปกรณ์สนับสนุน

ในการนำส่งวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนให้กับเจ้าของแปลง สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอจะนัดให้เจ้าของแปลงมารับในคราวเดียวกันทั้งหมด โดยให้เจ้าของแปลงนำสำเนาสำรวจความต้องการมายื่นเพื่อรับวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนและตรวจสอบความถูกต้องทั้งชนิดและจำนวนตามที่ลงไว้ในแบบสำรวจ

5. การตรวจรับวัสดุอุปกรณ์สนับสนุน

ในการตรวจรับวัสดุอุปกรณ์สนับสนุน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอจะแต่งตั้งกรรมการตรวจรับจำนวน 3 คน เพื่อตรวจรับวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนทั้งชนิด จำนวน และขนาด เป็นไปตามที่จัดซื้อไปหรือไม่

2.6 การสนับสนุนการสร้างฐานการเรียนรู้ วัสดุอุปกรณ์ประจำฐาน และการสนับสนุนครุภัณฑ์ในพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบ CLM

1. การเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ จะแต่งตั้งคณะทำงานประสาน 7 ภาควิชาระดับตำบล ประกอบด้วย ภาครับ ภาคนอกชน ภาควิชาการ ภาคนักเรียน ภาคนักศึกษา ภาคนักศึกษา และภาคสื่อสารมวลชน เพื่อเป็นคณะทำงานสนับสนุน และประเมินความพร้อมของการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ โดยมีกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ครัวเรือนพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต แกนนานชุมชน หรือบุคคล กลุ่ม

องค์กรที่มีความสนใจในการนำแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ไปปฏิบัติ และรายงานหลักฐานการประเมินผลความพร้อมพื้นที่ต้นแบบและแผนการจัดการพื้นที่ต้นแบบให้จังหวัด เพื่อพิจารณาผลการประเมินความพร้อมพื้นที่ต้นแบบและแผนการจัดการพื้นที่ต้นแบบ และจังหวัดรายงานกรมการพัฒนาชุมชนทราบ แล้วกรมการพัฒนาชุมชน จะพิจารณาแผนการจัดการพื้นที่ต้นแบบ และจัดซื้อครุภัณฑ์สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในส่วนของการสร้างฐานการเรียนรู้ เมื่อกรมการพัฒนาชุมชนเห็นชอบแผนการจัดการพื้นที่ต้นแบบแล้ว สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ดำเนินการสนับสนุนให้ครัวเรือนพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ นักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ และแรงงานอาสาในชุมชน สร้างฐานการเรียนรู้ จำนวน 9 ฐานการเรียนรู้ ในครัวเรือน พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบระดับตำบล (CLM)

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ เตรียมดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างวัสดุ อุปกรณ์ตามหลักกิจกรรมธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น และจัดกิจกรรมฝึกอบรมโดยใช้แนวทางเอามื้อสามัคคี เพื่อสร้างฐานการเรียนรู้จำนวน 9 ฐาน และเชิญปราชญ์ชุมชนที่มีองค์ความรู้มาทำการสาธิตและฝึกปฏิบัติในฐานการเรียนรู้ดังกล่าว โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเตรียมความพร้อมในการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์สาธิต ประจำฐานการเรียนรู้ ดังนี้

1. ฐานการเรียนรู้กิจกรรมธรรมชาติ จัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ ที่เป็นเครื่องมือฝึกปฏิบัติการเอามื้อสามัคคี เช่น ถุงมือผ้า เชือกมัดฟาง ไม้ปัก ฟางข้าว บัวรดน้ำ ถังน้ำ จอบ เสียม บุงก็ โดยคำนึงถึงจำนวนที่เหมาะสมเพียงพอต่อการนำไปฝึกปฏิบัติจริงแล้วเกิดประสิทธิภาพ
2. ฐานการเรียนรู้คนหัวเห็ด จัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้สาธิตเพาะเห็ด เช่น อาหารเพาะ ขี้เลื่อย หัวเชื้อเห็ด ถุงพลาสติกทึบร้อน ฝ้าย หรือสำลี รำละเอียด ปูนขาว ดิเกลือ
3. ฐานการเรียนรู้คนเอาถ่าน จัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้สาธิตการเผาถ่านการทำน้ำส้มควันไม้ เช่น ถัง 200 ลิตร ดิน หรือดินเหนียว และทราย ขี้เถ้าหรือปูนซีเมนต์ ไม้ไผ่ เลื่อย
4. ฐานการเรียนรู้คนรักษแม่ธรณี จัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการสาธิตการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ เช่น สารอินทรีย์บำรุงพืช สมุนไพรป้องกันและกำจัดแมลง ศัตรูพืช ถังพลาสติกพร้อมฝาปิด ขนาด 120 ลิตร กระสอบ มูลสัตว์ น้ำตาลทรายแดง แกลบดิบ รำอ่อน
5. ฐานการเรียนรู้คนติดดิน จัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้สาธิตการทำก้อนดิน สำหรับสร้างที่อยู่อาศัย เช่น ดินเหนียว บล็อกสำหรับทำก้อนดิน แกลบดิบ กะบะผสมปูน
6. ฐานการเรียนรู้คนรักษน้ำ จัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้สาธิตที่ใช้ในการจัดการและอนุรักษ์น้ำ เช่น ไม้ไผ่ เชือกมัดฟาง แฝก กากน้ำตาล น้ำหมักชีวภาพ รำละเอียด ดินทราย
7. ฐานการเรียนรู้คนรักษแม่โพสพ จัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้สาธิตทำนาชีวภาพ เช่น พืชคลุมดิน พันธุ์ข้าว (พิจารณาพันธุ์ข้าวพื้นเมือง) สารอินทรีย์บำรุงพืช สมุนไพรป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืช

8. ฐานการเรียนรู้คนมีไฟ จัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้สาธิตการผลิตพลังงานชีวภาพ เช่น ถังสำหรับหมักก๊าซ เป็นถังพลาสติกขนาด 200 ลิตร ถังสำหรับเก็บแก๊ส (ถังทราย) เป็นถังขนาด 200 ลิตร ถังสำหรับเก็บแก๊ส (ถังคว่ำ) เป็นถังขนาด 120 ลิตร สายยาง ท่อ PVC มูลสัตว์

9. ฐานการเรียนรู้หัวคันทองคำ จัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้สาธิตการใช้พื้นที่หัวคันทองคำ เช่น สารอินทรีย์บำรุงพืช เมล็ดพันธุ์พืช ฟางข้าว

ในการเตรียมการเพื่อสนับสนุนครุภัณฑ์ เพื่อพัฒนาระดับการแปรรูปผลผลิตด้วยนวัตกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการพัฒนาเพื่อสร้างมาตรฐานให้ผลผลิตในพื้นที่ เชื่อมโยงพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) กับพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับครัวเรือน (HLM) ที่อยู่โดยรอบเพื่อเป็นฐานการเรียนรู้ ฐานการผลิตวัสดุพื้นฐานที่ต้องการใช้ในการพัฒนาพื้นที่

โดยสรุป สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ จะต้องเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ในการสร้างฐานการเรียนรู้ จำนวน 9 ฐาน และเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ที่จะใช้ในการสาธิตการดำเนินการประจำฐานการเรียนรู้ จำนวน 9 ฐาน ดังกล่าวด้วย ซึ่งการสร้างฐานการเรียนรู้ดังกล่าว จะสร้างให้กับพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ทุกระดับ ในกรณีของ พื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ชั้นก้าวหน้า จะได้รับการสนับสนุน

หลักเกณฑ์การสนับสนุน

การสนับสนุน วัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์ ของกรมการพัฒนาชุมชน โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ มีหลักเกณฑ์ คือ (1) การสนับสนุน วัสดุ อุปกรณ์ สำหรับการสร้างฐานการเรียนรู้ จำนวน 9 ฐาน จะสนับสนุนให้เฉพาะพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ทุกระดับ และ (2) การสนับสนุนครุภัณฑ์ เพื่อพัฒนาระดับการแปรรูปผลผลิตฯ จะสนับสนุนให้ในการสนับสนุนพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ระดับพื้นฐาน จำนวน 6 รายการ ดังนี้ (1) เครื่องผสมอาหารสัตว์ (2) เครื่องสับย่อยอาหารสัตว์และกิ่งไม้ (3) เครื่องสกัดน้ำมันจากพืช Bio diesel (4) เครื่องบรรจุกระป๋อง (5) เครื่องขึ้นรูปภาชนะจากวัสดุธรรมชาติ และ (6) เครื่องบำบัดน้ำเสียแบบเติมอากาศใช้พลังงาน หากเป็นพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ระดับก้าวหน้า จะได้รับการสนับสนุนเพิ่มอีก จำนวน 4 รายการ ดังนี้ (1) เครื่องคว่ำเนกประสงค์ (2) เครื่องกลั่นแอลกอฮอล์จากน้ำอ้อย (3) เครื่องหีบน้ำอ้อยไฟฟ้า และแบตเตอรี่ และ (4) ระบบ Solar off Grid Inverter ขนาด 10 KW

2. งบประมาณที่ใช้ในการสนับสนุน

ในกิจกรรมนี้ จะมีกิจกรรมย่อย 2 กิจกรรม คือการสร้างฐานการเรียนรู้ 9 ฐาน และสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์สาธิตสำหรับประจำฐานการเรียนรู้ ทั้งนี้ กรมการพัฒนาชุมชน โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์ มีรายละเอียด ดังนี้

กิจกรรมย่อยที่ 1 สนับสนุนการสร้างฐานการเรียนรู้ กรมการพัฒนาชุมชน สนับสนุนงบประมาณในการสร้างฐานการเรียนรู้ จำนวน 9 ฐานการเรียนรู้ โดยฐานการเรียนรู้ดังกล่าว จะสร้างเพื่อให้ผู้ที่สนใจเข้ามาเรียนรู้วิธีการในการพึ่งพาตนเองจากฐานการเรียนรู้ 9 ฐาน ประกอบด้วย ฐานกลีกรวมธรรมชาติ

ฐานคนหัวเห็ด ฐานคนเอาถ่าน ฐานคนรักษัแม่ธรณี ฐานคนติดดิน ฐานคนรักษัน้ำ ฐานคนรักษัแม่โพสพ ฐานคนมีไฟ และฐานหัวคันทาทองคำ ซึ่งในแต่ละฐานได้สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม ดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 การสนับสนุนงบประมาณในการสร้างฐานการเรียนรู้ 9 ฐาน

ลำดับ	สร้างฐานการเรียนรู้	งบประมาณ
1	กลีกรมธรรมชาติ	90,000
2	คนหัวเห็ด	85,000
3	คนเอาถ่าน	50,000
4	คนรักษัแม่ธรณี	80,000
5	คนติดดิน	80,000
6	คนรักษัน้ำ	80,000
7	คนรักษัแม่โพสพ	90,000
8	คนมีไฟ	100,000
9	หัวคันทาทองคำ	50,000
	รวม	705,000

กิจกรรมย่อยที่ 2 สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์สาธิต สำหรับฐานการเรียนรู้ จำนวน 9 ฐานเพื่อการสาธิตและเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมโครงการ

ในกิจกรรมนี้ จะเป็นการดำเนินการต่อเนื่องจากการสร้างฐานการเรียนรู้ 9 ฐาน จากกิจกรรมที่ 1 คือจะต้องมีการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์สาธิต ประจำฐานการเรียนรู้ในแต่ละฐาน ซึ่งโครงการได้กำหนดงบประมาณในการสนับสนุนฐานการเรียนรู้ในแปลง CLM ไร่ 20,000 บาทต่อฐานการเรียนรู้ โดยการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์สาธิต จะต้องดำเนินการจัดหาโดยกรมการพัฒนาชุมชนอำเภอในแต่ละอำเภอ

ตารางที่ 4.6 งบประมาณในการสนับสนุน วัสดุ อุปกรณ์สาธิตในฐานการเรียนรู้

ลำดับ	วัสดุอุปกรณ์ประจำฐานการเรียนรู้	งบประมาณ
1	กลีกรมธรรมชาติ	20,000
2	คนหัวเห็ด	20,000
3	คนเอาถ่าน	20,000
4	คนรักษัแม่ธรณี	20,000
5	คนติดดิน	20,000
6	คนรักษัน้ำ	20,000
7	คนรักษัแม่โพสพ	20,000
8	คนมีไฟ	20,000
9	หัวคันทาทองคำ	20,000
	รวม	180,000

จะเห็นได้ว่า กรมการพัฒนาชุมชน โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ จะใช้งบประมาณในการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ ในพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ในกรอบวงเงินจำนวน 885,000 บาท /แปลง รายละเอียดดูในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 สรุปงบประมาณสนับสนุนฐานการเรียนรู้ 9 ฐาน ในแปลง CLM

ลำดับ	ฐานการเรียนรู้	งบประมาณ (สร้างฐาน)	งบประมาณ (วัสดุประจำฐาน)	งบประมาณ (รวม)
1	กสิกรรมธรรมชาติ	90,000	20,000	110,000
2	คนหัวเห็ด	85,000	20,000	105,000
3	คนเอาถ่าน	50,000	20,000	70,000
4	คนรักแม่ธรณี	80,000	20,000	100,000
5	คนติดดิน	80,000	20,000	100,000
6	คนรักขี้เถ้า	80,000	20,000	100,000
7	คนรักแม่โพสพ	90,000	20,000	110,000
8	คนมีไฟ	100,000	20,000	120,000
9	หัวคันทองคำ	50,000	20,000	70,000
	รวม	705,000	180,000	885,000

ในการสนับสนุนครุภัณฑ์ กรมการพัฒนาชุมชน โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนครุภัณฑ์ เพื่อยกระดับการแปรรูปผลผลิตด้วยนวัตกรรม โดยแบ่งพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) เป็น 2 ประเภท คือ พื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ขึ้นพื้นฐาน จำนวน 321 แปลง และ พื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ขึ้นก้าวหน้า จำนวน 16 แปลง ซึ่งได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการสนับสนุนครุภัณฑ์ รายละเอียดดังตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 รายละเอียดการสนับสนุนครุภัณฑ์ พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต CLM

ลำดับ	ประเภท CLM	รายการครุภัณฑ์ที่สนับสนุน	งบประมาณ
	พื้นฐาน		
1		เครื่องผสมอาหารสัตว์ DC Motor 3HP	90,900
2		เครื่องสับย่อยอาหารสัตว์และกิ่งไม้	40,000
3		เครื่องสกัดน้ำมันจากพืช Bio diesel	179,000
4		เครื่องบรรจุกระป๋อง	87,800
5		เครื่องขึ้นรูปภาชนะจากวัสดุธรรมชาติ	180,000
6		เครื่องบำบัดน้ำเสียแบบเติมอากาศใช้พลังงาน	65,200

ลำดับ	ประเภท CLM	รายการครุภัณฑ์ที่สนับสนุน	งบประมาณ
		รวม (6 รายการ)	642,900
		ก้าวหน้า จำนวน 10 รายการ ดังนี้ (เพิ่มจากขั้นพื้นฐาน 4 รายการ)	
7		เครื่องคว่เนกประสงค์	550,000
8		เครื่องกลั่นแอลกอฮอล์จากน้ำอ้อย 40 ลิตร	120,000
9		เครื่องหีบน้ำอ้อยไฟฟ้า+แบตเตอรี่	88,000
10		ระบบ Solar off Grid Inverter ขนาด 10 KW	1,270,000
		รวม (10 รายการ)	2,670,900

พื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ขั้นพื้นฐานจะได้รับการสนับสนุนครุภัณฑ์แปลงละ 642,900 บาท โดย พื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ขั้นพื้นฐานมีจำนวน 321 แปลง ใช้งบประมาณในการสนับสนุนครุภัณฑ์ จำนวน 206,370,900 บาท และพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ขั้นก้าวหน้าได้รับการสนับสนุนครุภัณฑ์แปลงละ 2,670,900 บาท โดย พื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ขั้นก้าวหน้ามีจำนวน 16 แปลง ใช้งบประมาณในการสนับสนุนครุภัณฑ์ จำนวน 42,734,400 บาท

โดยสรุป การสนับสนุนงบประมาณเพื่อสร้างฐานการเรียนรู้และสนับสนุนงบประมาณเพื่อยกระดับการแปรรูปผลผลิต ได้วางกรอบงบประมาณไว้ ดังนี้ (1) พื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ขั้นพื้นฐาน จำนวน 1,527,900 บาท/แปลง ทั้งหมดจำนวน 321 แปลง วางงบประมาณไว้ที่ 490,455,900 บาท (2) พื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ขั้นก้าวหน้า จำนวน 3,555,900 บาท/แปลง ทั้งหมดจำนวน 16 แปลง กรอบงบประมาณไว้ที่ 56,894,400 บาท รวม 547,350,300 บาท ดังตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 สรุปงบประมาณที่ใช้สนับสนุนพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ในการสร้างฐานการเรียนรู้และยกระดับการแปรรูปผลผลิต

ประเภท CLM	จำนวน	งบประมาณ (สร้างฐาน)	งบประมาณ (ประจำฐาน)	งบประมาณ (ครุภัณฑ์)	งบประมาณ/แปลง	งบประมาณ (รวม)
ขั้นพื้นฐาน	321	705,000	180,000	642,900	1,527,900	490,455,900
ขั้นก้าวหน้า	16	705,000	180,000	2,670,900	3,555,900	56,894,400

3. ความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริต

ในหัวข้อนี้ จะเป็นการวิเคราะห์ความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริต ของโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ซึ่งฐานที่จะใช้ในการวิเคราะห์ มาจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ ผู้เข้าร่วมโครงการ และผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ รวมทั้ง ข้อมูลการเบิกจ่ายงบประมาณที่ได้รับการอนุมัติข้อมูลจากกรมการพัฒนาชุมชน

3.1 การคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการ

ในกระบวนการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการที่ดำเนินการโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ จะต้องดำเนินการรวบรวมรายชื่อผู้ที่มีคุณสมบัติและมีความพร้อมที่จะเข้าร่วมโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ในระยะเวลาที่จำกัด เพื่อเสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณ จึงทำให้ในขั้นตอนดังกล่าว เกิดความเร่งรีบในการดำเนินการด้วยข้อจำกัดด้านเวลาในการดำเนินการ รวมทั้งข้อมูลที่จะสื่อสารไปยังประชาชนทั่วไป ก็มีเนื้อหาที่มาก จึงทำให้สาระสำคัญที่ต้องถ่ายทอด ไม่มีความสมบูรณ์

ในขั้นตอนการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการมีข้อจำกัดด้านเวลาในการดำเนินการรวบรวมรายชื่อ กล่าวคือ โครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นโครงการที่เร่งด่วน ดังนั้น ในขั้นตอนการขอรับการจัดสรรงบประมาณ กรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ จะต้องเตรียมความพร้อมที่จะดำเนินโครงการ คือ จะต้องมียุทธศาสตร์ประชาชนที่พร้อมจะเข้าร่วมโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ทำให้ในกระบวนการขั้นต้น หน้าที่ในการรวบรวมรายชื่อประชาชนจึงตกอยู่กับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ที่จะต้องรวบรวมรายชื่อประชาชนที่พร้อมจะเข้าร่วมโครงการให้ได้ตามเป้าที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนด

จากการลงพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบ HLM และ CLM จำนวนรวม 5 แปลง พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการจำนวนหนึ่งเป็นเครือข่ายของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งประกอบไปด้วย ข้าราชการเกษียณอายุราชการ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เครือญาติของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เมื่อสอบถามประชาชนในพื้นที่ ทำให้ทราบว่า ในระยะเวลาที่จำกัด สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการรวบรวมรายชื่อ ต้องใช้เครือข่ายของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการทำงานเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของส่วนกลาง โดยประสานขอรายชื่อประชาชนที่มีความพร้อมไปยังกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แล้วกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้สื่อสารไปยังประชาชนในพื้นที่ของตน เพื่อให้สารที่จะส่งไปยังประชาชนกระจายได้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถดำเนินการได้

ผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง HLM และ CLM ให้ข้อมูลตรงกันว่า ในเบื้องต้นที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้แจ้งให้กับประชาชนโดยทั่วไปทราบเกี่ยวกับโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” กล่าวคือ จะเป็นโครงการที่ทางราชการจะดำเนินการอุดหนุนให้ และผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องยินยอมให้ใช้พื้นที่ 5 ปี เมื่อถามละเอียดลงไป ว่าเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้ให้ข้อมูลมากกว่านี้หรือไม่ ผู้เข้าร่วมโครงการก็แจ้งว่าได้ให้ข้อมูล “ประมาณนี้” ซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเนื้อหาสาระที่ผู้เข้าร่วมโครงการได้รับจริง ๆ ก็คือทราบแต่เพียงว่า การเข้าร่วมโครงการ จะได้รับการอุดหนุนจากราชการ และการสนับสนุนอื่น

คณะผู้วิจัยสอบถามเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเพิ่มเติม ได้ให้ข้อมูลว่า ในเบื้องต้นมีระยะเวลาดำเนินการจำกัด ที่จะต้องได้รายชื่อของผู้มีความพร้อมเข้าร่วมโครงการ จึงทำให้เกิดความเร่งรีบ และโครงการนี้เป็นโครงการใหม่ ที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอไม่เคยดำเนินการมาก่อน การสื่อสารข้อมูลจึงมีข้อจำกัด ดังนั้น ทำให้เมื่อได้รายชื่อของผู้มีความพร้อมมาจำนวนหนึ่งแล้ว จึงดำเนินการจัดประชุมเพื่อชี้แจงเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ภายหลัง ซึ่งส่งผลให้ประชาชนบางส่วนไม่สนใจที่จะเข้าร่วมโครงการ เพราะการขุดที่ดินหรือที่ที่เคยทำนา เป็นสิ่งที่ขัดต่อความเชื่อเดิมของประชาชน และยังต้องยินยอมให้ราชการใช้พื้นที่เป็นเวลา 5 ปี จึงทำให้มีผู้สนใจเข้าร่วมโครงการจำนวนไม่มาก

การแก้ปัญหาของเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ คือ การขอให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ช่วยหาประชาชนที่มีความพร้อมเข้าร่วมโครงการเพิ่มเติม แต่สุดท้ายถ้าไม่มีประชาชนสนใจเข้าร่วมโครงการ เจ้าหน้าที่ฯ ก็จะขอให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ลงชื่อเข้าร่วมโครงการเพื่อเป็นตัวแทนให้กับประชาชนในพื้นที่ ในกรณีพื้นที่ที่ไม่มีประชาชนสนใจเข้าร่วมโครงการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จึงต้องเข้าร่วมโครงการเพื่อเป็นตัวแทนให้กับประชาชนในพื้นที่

ความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริตในการใช้เครือข่ายของส่วนราชการในการทำงานก็คือ เรื่องการแบ่งแยกระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม กล่าวคือ การใช้เครือข่ายของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเพื่อให้ได้รายชื่อของประชาชนที่พร้อมเข้าร่วมโครงการ ในกรณีที่บางพื้นที่ไม่มีประชาชนที่พร้อมเข้าร่วมหรือประชาชนที่พร้อมเข้าร่วมโครงการไม่เป็นไปตามเป้าที่กำหนดจากส่วนกลาง ก็จะต้องไปขอให้ผู้นำชุมชนเข้าร่วมโครงการ เพื่อให้ได้จำนวนตามเป้าที่กำหนดมาจากส่วนกลาง จึงทำให้เข้าใจได้ว่า ทำไมในการลงพื้นที่ของคณะผู้วิจัย จึงพบว่า มีเครือข่ายของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้เข้าร่วมโครงการในสัดส่วนที่มาก โดยในการสัมภาษณ์ ก็พบร่องรอยการเอื้อประโยชน์ของเจ้าหน้าที่ให้กับผู้นำชุมชน เช่น ในกรณีที่มีประชาชนที่ไม่ผ่านคุณสมบัติในการเข้าร่วมโครงการ ก็จะพิจารณาให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือเครือข่ายของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้รับการพิจารณาก่อนประชาชนอื่น

3.2 การพัฒนาความพร้อมผู้เข้าร่วมโครงการ

ในการอบรมเพิ่มทักษะหรืออาจเรียกว่าการพัฒนาความพร้อมของผู้เข้าร่วมโครงการที่กำหนดไว้ในกิจกรรมที่ 1 จะแบ่งผู้เข้าร่วมโครงการออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM) ที่ดำเนินการโดย สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และ (2) กลุ่มพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ที่ดำเนินการโดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน จังหวัดนครนายก

ด้วยระยะเวลาที่ใช้ในการอบรมเพิ่มทักษะในกิจกรรมนี้ ต้องทำการอบรม 5 วันต่อเนื่อง และผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องอยู่พักค้าง ณ สถานที่ฝึกอบรม จึงทำให้ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการบางครัวเรือน ไม่มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมการฝึกอบรมตลอดระยะเวลา 5 วัน โดยให้เหตุผลว่า ไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรมที่มีระยะเวลานานมาก่อน หรือการพักค้างนอกสถานที่ที่ไม่คุ้นชินจึงเป็นสิ่งที่เป็นการลำบากสำหรับครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ สภาวการณ์ดังกล่าว จึงทำให้บางครัวเรือนส่งญาติเข้ารับการฝึกอบรมเพิ่มทักษะแทน ซึ่งตามหลักเกณฑ์การฝึกอบรมของกรมการพัฒนารชุมชนก็สามารถดำเนินการได้

การฝึกอบรมเพิ่มทักษะแทนกัน ของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ ทำให้ ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ เนื้อหาอื่น ที่ผู้จัดการฝึกอบรม ต้องการถ่ายทอดไปยังผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อเตรียมหรือพัฒนาความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการไม่สามารถส่งไปถึงได้ กล่าวคือ การฝึกอบรมเพิ่มทักษะ มีความมุ่งหวังเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ในการดำเนินการตามแนวทางเกษตร ทฤษฎีใหม่ จึงออกแบบการฝึกอบรมที่ต้องอยู่พักค้างคืน เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้ความรู้ ได้ทดลอง ปฏิบัติ ได้เรียนรู้จากความผิดพลาดในการดำเนินการ และได้ปรึกษาผู้ที่เคยดำเนินการมาก่อนหรือผู้ที่มี ประสบการณ์ การส่งตัวแทนของครัวเรือนที่อาจไม่ได้ดำเนินการเอง จึงทำให้สิ่งที่ผู้จัดการฝึกอบรมต้องการ ถ่ายทอดให้ผู้เข้าร่วมโครงการ ส่งไปไม่ถึง และส่งผลต่อประสิทธิภาพในการดำเนินการในโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล”

ดังนั้น เมื่อต้องลงมือปฏิบัติจริง ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ ต้องหาความรู้เพิ่มเพื่อแก้ปัญหา ที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติจริง นั้นส่งผลต่อประสิทธิภาพของโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” อย่าง หลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อผู้เข้าร่วมโครงการไม่มีทักษะ หรือความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรม การแก้ปัญหาจึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการเข้าถึงข้อมูล ความรู้ ที่จะนำมาแก้ปัญหาในการลงมือปฏิบัติของครัวเรือนผู้เข้าร่วม โครงการ ประสิทธิภาพของการอบรมเพิ่มทักษะเบื้องต้น จึงขึ้นอยู่กับว่า ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการได้ส่งผู้ ที่จะต้องลงมือปฏิบัติมาเข้ารับการอบรมเพิ่มทักษะหรือไม่ ในการลงพื้นที่ของคณะผู้วิจัย พบว่า ครัวเรือนที่ส่งผู้ ที่ลงมือปฏิบัติเข้ารับการอบรม มีการดำเนินการในแปลงพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบ HLM และ CLM ที่มีประสิทธิภาพ มากกว่าครัวเรือนที่ส่งตัวแทนที่ไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติ และครัวเรือนที่สามารถใช้ Internet เข้าถึงแหล่งความรู้ได้ ก็ จะสามารถดำเนินการในแปลงพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า

ข้อสังเกตจากการสัมภาษณ์ พบว่า ในขั้นตอนการฝึกอบรมนั้น กลุ่มครัวเรือนต้นแบบการ พัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM) และกลุ่มพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) จะ ได้รับการฝึกอบรมที่แตกต่างกัน ซึ่งจะแตกต่างกันมากในระดับ HLM เพราะการฝึกอบรม ทำการฝึกอบรมผ่าน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เนื้อหาในการฝึกอบรมบางส่วนถูกกำหนดโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ซึ่ง กำหนดตามกรอบที่กำหนดมาโดยกรมการพัฒนาชุมชนส่วนกลางในข้อเสนอโครงการ ที่กำหนดเป็นกรอบ กว้างๆ ไว้ 14 เรื่อง และบางส่วนกำหนดโดยวิทยากรที่ทำการฝึกอบรม ซึ่งตรงส่วนนี้เป็นทักษะส่วนตัวของ วิทยากร ย่อมมีความแตกต่างหลากหลายขึ้นอยู่กับทักษะของวิทยากรในแต่ละพื้นที่ การจัดฝึกอบรมที่เป็น มาตรฐาน จะพบได้ในกลุ่มพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) เท่านั้น

3.3 การสร้างพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต

กิจกรรมการสร้างพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบ หรือเรียกอีกอย่างว่าการปรับพื้นที่ให้เป็น “โคก หนอง นา” ตามที่กำหนดไว้ในชื่อของโครงการ พบข้อสังเกตหลายประการ ดังนี้

3.1.1 ข้อจำกัดเรื่องผู้รับจ้างปรับพื้นที่ “โคก หนอง นา”

ในประเด็นเรื่องผู้รับจ้างปรับพื้นที่ จะพบประเด็นย่อยที่สะท้อนมาจากประชาชนที่เข้าร่วม โครงการ คือ ผู้รับจ้างไม่มีประสบการณ์ในการสร้างพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบ เพราะการสร้างพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบใน รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” นี้ ถือว่าเป็นงานรูปแบบใหม่ที่ไม่เคยดำเนินการมาก่อน กล่าวคือ จะต้อง

การสร้างตะพัก ที่เป็นการขุดบ่อที่มีระดับความลึก 2 ระดับ ดังนั้น ทำให้ผู้รับจ้างจะต้องมีเครื่องมือที่พร้อมในการดำเนินงาน เช่น รถแบคโฮจะต้องมีแขนที่ยาวกว่าปกติ จึงจะสามารถขุดบ่อที่มีระดับความลึก 2 ระดับ และความกว้างตามมาตรฐาน และตามแบบที่กำหนด รวมทั้งประสบการณ์การทำงานของผู้ควบคุมรถแบคโฮที่จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามแบบและมาตรฐานของกรมการพัฒนาชุมชน กำหนด ซึ่งประชาชนที่เข้าร่วมโครงการให้ข้อมูลตรงกันว่า ในช่วงเริ่มต้นโครงการ การดำเนินการสร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบเป็นไปด้วยความไม่รวดเร็ว เนื่องจากผู้ควบคุมรถแบคโฮขาดประสบการณ์ และเหตุปัจจัยอื่น แต่เมื่อเริ่มดำเนินการไประยะหนึ่ง การดำเนินการสร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบเริ่มดำเนินการได้ไวขึ้น หากไม่มีปัจจัยเรื่องฝนเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะผู้ควบคุมรถแบคโฮมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการดำเนินการแล้ว และในระยะปลายของโครงการ ที่ให้ผู้รับจ้างจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบในพื้นที่เสร็จแล้วมาช่วยปรับพื้นที่ ก็สามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว

ข้อจำกัดของผู้รับจ้างในพื้นที่ เนื่องจากการปรับพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบต้องใช้ผู้รับจ้างที่มีอุปกรณ์ เครื่องมือ ที่ใช้สำหรับการปรับพื้นที่หรือสร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ดังนั้น จึงทำให้ออกชนรายเล็กที่มีอุปกรณ์และเครื่องมือที่ไม่พร้อม ไม่สามารถเข้ามาร่วมรับจ้างเพื่อปรับพื้นที่ให้โครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ได้ ดังนั้น ในจังหวัดหนึ่ง ๆ จะมีเอกชนที่มีศักยภาพที่จะดำเนินการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบได้จำนวนจำกัด ซึ่งในแต่ละจังหวัด หน่วยที่ดำเนินการในการจัดซื้อจัดจ้างเป็นสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ หมายความว่า การดำเนินการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบที่จะต้องดำเนินการพร้อมกันทั้งประเทศ จะทำให้หน่วยงานราชการ ซึ่งก็คือ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ต้องแย่งชิงเอกชนผู้รับจ้าง เพื่อเข้ามาปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ว่าเอกชนที่มีศักยภาพและความพร้อมก็มีจำนวนจำกัดในแต่ละจังหวัด ตรงจุดนี้ จึงเป็นความน่าเห็นใจผู้ที่จะต้องเป็นหน่วยดำเนินการ ที่จะต้องดำเนินโครงการให้แล้วเสร็จ จะต้องให้พื้นที่ที่ตนรับผิดชอบสามารถปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบได้สำเร็จ นั่นส่งผลถึงความเสี่ยง ที่ราชการมีอำนาจต่อรองน้อยกว่าเอกชนผู้รับจ้าง เพราะเอกชนผู้รับจ้างจะไม่รับงานปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบก็ได้ หรือจะเลือกหรือสร้างเงื่อนไขในการรับงานอย่างไรก็สามารถกระทำได้ เพราะความต้องการใช้งานผู้รับจ้างปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบมีสูงมาก

3.1.2 การตรวจรับและนับปริมาณที่ดิน

เมื่อผู้รับจ้างดำเนินการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบได้แล้ว การเบิกจ่ายงบประมาณให้กับผู้รับจ้าง ถือเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการต่อเนื่อง การตรวจรับของเจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ จะยึดถือปริมาณที่ดินที่ขุดได้เป็นสำคัญ กล่าวคือ (1) คริวเรื่อนต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM) แบบ 1 ไร่ จะต้องมียปริมาณที่ดินที่ขุดได้ จำนวน 1,500 คิว และแบบ 3 ไร่ จะต้องมียปริมาณที่ดินที่ขุดได้ จำนวน 4,500 คิว จึงจะสามารถเบิกจ่ายงบประมาณได้เต็มวงเงิน หากมีปริมาณที่ดินน้อยกว่าที่กำหนดข้างต้น ก็ให้เบิกจ่ายลดลงตามอัตราส่วนที่ขุดได้ (2) พื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) แบบ 10 ไร่ จะต้องมียปริมาณที่ดินที่ขุดได้ จำนวน 19,200 คิว และแบบ 15 ไร่ จะต้องมียปริมาณที่ดินที่ขุดได้ จำนวน 28,800 คิว จึงจะสามารถเบิกจ่ายงบประมาณได้เต็มวงเงิน

ในกระบวนการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ผู้ควบคุมงานปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่จะเป็นเจ้าของพื้นที่ ตัวแทนของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ (พัฒนากร/นักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ) ซึ่งจะมี

เจ้าของพื้นที่เป็นหลักในการควบคุมการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่ ตรงจุดนี้ ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการทุกคนให้ข้อมูลตรงกันว่า จะต้องควบคุมผู้รับจ้างให้ดี โดยเทคนิคที่ดำเนินการเหมือนกันคือ การเอาใจผู้ควบคุมรถแบคโฮที่เข้ามาดำเนินการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่ ตรงจุดนี้ ทำให้เห็นได้ว่า ประชาชนเจ้าของพื้นที่ย่อมมีความเอาใจใส่การดำเนินการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่ เพราะผู้รับจ้างเข้ามาดำเนินการกับพื้นที่ตนเอง การดำเนินการของผู้รับจ้างที่จะดำเนินการแบบแค่เพื่อให้ผ่านไป จึงเป็นสิ่งที่ดำเนินการได้ยาก เพราะเจ้าของพื้นที่ควบคุมและตรวจสอบตลอดเวลาในการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่ รวมทั้งเจ้าของพื้นที่บางส่วนทราบถึงเรื่องปริมาณที่ดินที่ผู้รับจ้างจะต้องขุดได้ตามแบบ จึงทำให้ในขั้นตอนการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่ เหมือนกับว่าถูกตรวจสอบอยู่ตลอดเวลาจากประชาชน ซึ่งก็คือเจ้าของพื้นที่

กระบวนการตรวจรับการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ จะแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจรับ ประกอบด้วย ปลัดอำเภอ 1 คน พัฒนาการ 2 คน ในบางพื้นที่จะให้เจ้าของพื้นที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการตรวจรับด้วย ซึ่งจากการลงพื้นที่ ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่าในการตรวจรับ เจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ จะถามเจ้าของพื้นที่ว่าพอใจกับการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่ที่ดำเนินการโดยผู้รับจ้างหรือยัง หากเจ้าของพื้นที่ยังไม่พอใจ ก็จะไม่มีการตรวจรับการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่ของผู้รับจ้าง นั้นหมายความว่า การควบคุมงานที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้า สอดคล้องกับการดำเนินการตรวจรับของเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ที่จะยึดปริมาณดินที่ขุดได้และความพอใจของเจ้าของพื้นที่เป็นหลัก ในส่วนนี้ สอดคล้องกับการเบิกจ่ายงบประมาณ ในกิจกรรมที่ 2 ที่จะเบิกจ่ายตามปริมาณดินที่ขุดได้ ดังนี้ (1) คริวเรื่อนต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM) เบิกจ่ายงบประมาณในการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 74 ของงบประมาณที่ได้รับจัดสรร (2) พื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) เบิกจ่ายงบประมาณในการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 47 ของงบประมาณที่ได้รับจัดสรร (ทั้งนี้มีพื้นที่บางส่วนที่ดำเนินการโดยกรมกิจการพลเรือน กองบัญชาการกองทัพไทย ซึ่งไม่มีข้อมูลที่นำมาคำนวณในส่วนนี้ได้)

จะเห็นได้ว่า การเบิกจ่ายงบประมาณในกิจกรรมดังกล่าว เมื่อคิดเป็นร้อยละการเบิกจ่ายงบประมาณ อยู่ในอัตราส่วนที่ไม่สูงมาก โดยพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) เบิกจ่ายไปเพียงร้อยละ 47 ของวงเงินที่ได้รับจัดสรร จึงอาจกล่าวได้ว่า กิจกรรมที่ประชาชนเจ้าของพื้นที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินโครงการ การตรวจสอบและจับจ้องการดำเนินการจากประชาชนก็เพิ่มสูงขึ้นด้วย ซึ่งในส่วนนี้ จะแตกต่างจากการเบิกจ่ายงบประมาณที่ประชาชนไม่ส่วนในการตรวจสอบการดำเนินการ ซึ่งจะได้นำเสนอในหัวข้อต่อไป

3.4 การจ้างนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ (นพต.)

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ให้ข้อมูลว่า เหนือในการคัดเลือกผู้สมัครให้เป็นนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ จะเน้นไปที่ความพร้อมของผู้สมัคร โดยพิจารณาจากประวัติความสามารถที่จะนำมาสนับสนุนโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยเน้นไปที่การประชาสัมพันธ์การดำเนินโครงการให้กับประชาชนผู้สนใจ เมื่อสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดว่าจ้างนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบแล้ว ก็จะจัดส่งนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบเข้าไปช่วยคริวเรื่อนต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM) และพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) โดยในแปลง CLM จะมีนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบประจำ 10 คน และใน

แปลง HLM จะมีนักพัฒนาต้นแบบประจำ ตำบลละ 2 คน ซึ่งในทางปฏิบัติ นักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบจะเป็นผู้ช่วยพัฒนาการอำเภอในการดำเนินโครงการตลอดทั้งโครงการ โดยมีกิจกรรมที่เป็นจุดเน้นคือ กิจกรรมการสร้างพื้นที่เรียนรู้ กล่าวคือ นักพัฒนาต้นแบบจะเข้าไปมีบทบาทในการควบคุมดูแลการสร้างพื้นที่เรียนรู้จากผู้รับจ้าง เนื่องจากการดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นโครงการที่ไม่เคยดำเนินการมาก่อน หน่วยปฏิบัติการซึ่งก็คือสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ โดยพัฒนากร และพัฒนาการประจำสำนักงานมีจำนวนจำกัด ซึ่งจะต้องกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบไปควบคุมการดำเนินการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่เรียนรู้ ซึ่งจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอในการดำเนินการควบคุมผู้รับจ้างปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่เรียนรู้ จึงให้นักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบเข้ามาช่วยในการควบคุมผู้รับจ้างปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่เรียนรู้ และช่วยในการกิจอื่น ๆ ของพัฒนาการและพัฒนากร ประจำสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ และจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบก็ให้ข้อมูลตรงกันว่า การควบคุมผู้รับจ้างปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่เรียนรู้ เป็นงานที่เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอไม่มีความถนัดและไม่เคยดำเนินการมาก่อน ภารกิจที่เคยดำเนินการก็จะเป็นการฝึกอบรมประชาชนเพื่อพัฒนาศักยภาพของประชาชน การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” จึงเป็นของใหม่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ดังนั้น ปริมาณควิดินที่ขุดจึงเป็นหัวใจของการสร้างพื้นที่เรียนรู้ เพราะเป็นหลักฐานในการเบิกจ่ายงบประมาณในการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบ นักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบจึงกลายมาเป็นตัวช่วยให้กับพัฒนาการอำเภอและพัฒนากรประจำอำเภอ เพื่อประสานความร่วมมือในการสร้างพื้นที่เรียนรู้ 3 ฝ่าย คือ ผู้รับจ้าง เจ้าของพื้นที่ และช่างผู้ควบคุมงาน/กรมการพัฒนาชุมชนอำเภอ/จังหวัด ในฐานะผู้ว่าจ้าง เพื่อให้ได้ปริมาณควิดินที่ตรงตามจริง และสามารถสร้างพื้นที่เรียนรู้ได้ตามแบบที่ประชาชนเจ้าของพื้นที่ที่ต้องการ

ข้อสังเกตของการจ้างเหมาบริการนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ ซึ่งใช้วิธีการสอบสัมภาษณ์ คัดเลือกผู้ผ่านเป็นนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ และทำสัญญากับสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ระยะเวลา 1 ปี มีข้อสังเกตว่า การใช้เกณฑ์การคัดเลือกดังกล่าว เป็นการใช้อัลกอริทึมของคณะกรรมการ/บุคคล ในการคัดเลือกนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ ซึ่งมีความเป็นอัตวิสัยสูงมาก การพิจารณาความพร้อมของผู้สมัครที่จะเข้ามาเป็นนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ ก็จะต้องถูกตัดสินโดยคณะกรรมการ/บุคคล ที่เป็นคนคัดเลือก ซึ่งเกณฑ์การคัดเลือกนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบโดยวิธีการสัมภาษณ์ดังกล่าว จึงควรเกณฑ์การคัดเลือกอื่น เพื่อประกอบการพิจารณาผู้ผ่านคัดเลือกเป็นนักพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ

3.5 การกระตุ้นการบริโภคครัวเรือนและเอกชน

กิจกรรมนี้เป็นการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่ไม่ใช่ครุภัณฑ์ สำหรับฝึกปฏิบัติแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในแปลงของครัวเรือน เช่น ปุ๋ย ฟางข้าว แกลบ จอบ เสียม กล้าไม้ พันธ์ไม้ เป็นต้น โดยกรมการพัฒนาชุมชนจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในกิจกรรมนี้ แปลงละ 20,000 บาท ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 496,840,000 บาท ครอบคลุมประชาชนเข้าร่วมโครงการ 24,842 ครัวเรือน

ในการดำเนินการกิจกรรมนี้ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ในแต่ละจังหวัด สามารถใช้ดุลพินิจในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ไปยังประชาชนที่เข้าร่วมโครงการในครัวเรือนต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM) และพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ซึ่งเป็นการใช้ดุลพินิจในรอบที่กำหนดมาในโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ดังนั้น จึงทำให้เห็นความแตกต่างในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ แม้จะอยู่ในจังหวัดเดียวกัน ก็ได้รับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ในจังหวัดหนึ่งในพื้นที่ภาคกลาง

ในพื้นที่อำเภอเมือง สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์แบบทั่วไป กล่าวคือ มีให้ประชาชนเลือกว่าต้องการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์รายการใดบ้าง โดยทำเป็นรายการตัวเลือกให้ประชาชนพิจารณา ในขณะที่ต่างอำเภอในจังหวัดเดียวกัน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สนับสนุนเฉพาะพันธุ์ไม้ให้ประชาชน โดยไม่มีตัวเลือกอื่น

สิ่งที่คณะผู้วิจัยนำเสนอหาใช้ต้องการให้เกิดมาตรฐานในการดำเนินการของกรมการพัฒนาชุมชน โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนทั่วประเทศ หากแต่ชี้ให้เห็นว่า ความแตกต่างหลากหลายของพื้นที่นั้น ย่อมเป็นตัวกำหนดว่าควรจะสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ใดให้ประชาชนในแต่ละพื้นที่ เมื่อคณะผู้วิจัยสอบถามไปยังประชาชนที่ได้รับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ ต่างก็ตอบไปในทิศทางเดียวกัน ว่าวัสดุอุปกรณ์ที่สนับสนุนมาในงบประมาณดังกล่าว ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ยกตัวอย่างเช่น การสนับสนุนกล้าพันธุ์ไม้ ประชาชนให้ข้อมูลว่า สามารถดำเนินการจัดการด้วยตัวเอง เมื่อพื้นที่มีความพร้อมในการปลูกไม้ยืนต้น การนำกล้าพันธุ์ไม้มาให้ในขณะที่ดินไม่พร้อม (เกิดจากการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่ ในกิจกรรมที่ 2) ย่อมส่งผลให้กล้าพันธุ์ไม้ที่ได้รับการสนับสนุน ไม่สามารถอยู่รอดได้ และเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณโดยใช้เหตุ หรือแม้แต่การสนับสนุนจอบ เสียม ประชาชนก็มีพร้อมอยู่แล้ว หน่วยงานราชการควรสอบถามความต้องการของประชาชน ว่าต้องการสนับสนุนเรื่องใด ที่จะทำให้การดำเนินโครงการ “โคก หนอง นา โมเดล” ดำเนินการได้อย่างสะดวก

3.6 การสนับสนุนการสร้างฐานการเรียนรู้ วัสดุอุปกรณ์ประจำฐาน และการสนับสนุนครุภัณฑ์ ในพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบ CLM

ในหัวข้อนี้ คณะผู้วิจัยจะนำเสนอแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ (1) การเบิกจ่ายงบประมาณในการสนับสนุนการสร้างฐานการเรียนรู้ (2) การเบิกจ่ายงบประมาณในการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ สาธิตประจำฐานการเรียนรู้ และ (3) การเบิกจ่ายงบประมาณในการสนับสนุนครุภัณฑ์เพื่อยกระดับผลผลิต ซึ่งจะเป็นการเบิกจ่ายงบประมาณในพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM)

3.6.1 การเบิกจ่ายงบประมาณในการสนับสนุนการสร้างฐานการเรียนรู้

การเบิกจ่ายงบประมาณในการสร้างฐานการเรียนรู้ จำนวน 9 ฐาน ในพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) เมื่อพิจารณาข้อมูลการเบิกจ่ายแล้ว คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การเบิกจ่ายงบประมาณในกิจกรรมการสนับสนุนการสร้างฐานการเรียนรู้ มีร้อยละการเบิกจ่ายที่สูงจนเกือบเต็มวงเงินงบประมาณ ดูรายละเอียดในตารางที่ 4.10 ซึ่งจากการลงพื้นที่ในพื้นที่จังหวัดในภาคกลางและจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า บางพื้นที่ไม่พบการสร้างฐานการเรียนรู้ เมื่อสอบถามกับประชาชนเจ้าของพื้นที่ให้ข้อมูลว่า พื้นที่ยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการสร้างฐานการเรียนรู้และได้รับการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ ในการสร้างฐานจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแล้ว แต่ก็ไม่พบวัสดุ อุปกรณ์ ที่จะสามารถนำไปสร้างฐานการเรียนรู้ได้ จนครบจำนวน 9 ฐาน ในบางพื้นที่ให้ข้อมูลว่า การสร้างฐานการเรียนรู้ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจำนวนที่น้อย ไม่เพียงพอต่อการสร้างฐานการเรียนรู้ให้ได้มาตรฐาน ดังนั้น จึงต้องใช้ทุนทรัพย์ส่วนตัวในการสร้างฐานการเรียนรู้ให้มีความแข็งแรง ซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นฐานการเรียนรู้ในพื้นที่ดังกล่าว ก็พบว่าฐานการเรียนรู้ของเจ้าของพื้นที่ที่มีความแข็งแรงดังที่เจ้าของแปลงได้ให้ข้อมูลกับคณะผู้วิจัย ซึ่งมีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับพื้นที่เรียนรู้อีกจังหวัด ที่ไม่พบการสร้างฐานการเรียนรู้

คณะผู้วิจัยสอบถามเจ้าของพื้นที่ว่าทราบหรือไม่ว่างบประมาณในการสนับสนุนการสร้างฐานการเรียนรู้มีงบประมาณเท่าใด โดยประชาชนเจ้าของพื้นที่ให้ข้อมูลตรงกันว่าไม่ทราบถึงงบประมาณที่สนับสนุนดังกล่าว ขึ้นอยู่กับทางราชการ ซึ่งก็คือสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดจะสนับสนุน

ตารางที่ 4.10 การเบิกจ่ายงบประมาณการสนับสนุนการสร้างฐานการเรียนรู้ในพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM)

ลำดับ	สร้างฐานการเรียนรู้	งบประมาณ (สร้างฐาน)	งบประมาณ (เบิกจ่าย)	ร้อยละ
1	กสิกรรมธรรมชาติ	30,330,000	29,299,690	97%
2	คนหัวเห็ด	28,645,000	27,074,261	95%
3	คนเอาถ่าน	16,850,000	15,943,600	95%
4	คนรักแม่ธรณี	26,960,000	25,302,259	94%
5	คนติดดิน	26,960,000	26,071,098	97%
6	คนรักน้ำ	26,960,000	25,372,597	94%
7	คนรักแม่โพสพ	30,330,000	28,458,806	94%
8	คนมีไฟ	33,700,000	31,572,299	94%
9	หัวคันทาทองคำ	16,850,000	16,748,705	99%
	รวม	237,585,000	225,843,315	95%

ที่มา : ประมวลจากข้อมูลการเบิกจ่ายจากกรมการพัฒนาชุมชน วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2565

กล่าวโดยสรุป การเบิกจ่ายงบประมาณในการสนับสนุนการสร้างฐานการเรียนรู้ ของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ มีการเบิกจ่ายงบประมาณในอัตราส่วนที่สูงเกือบเต็มวงเงินงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร แต่จากการลงพื้นที่ของคณะผู้วิจัย กลับไม่พบการสร้างฐานการเรียนรู้ดังกล่าว ซึ่งในกรณีนี้เป็นแต่เพียงการลงพื้นที่บางส่วนของครัวเรือนต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM) และพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) เท่านั้น

3.6.2 การเบิกจ่ายงบประมาณในการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ สาธิตประจำฐานเรียนรู้

ในประเด็นของวัสดุ อุปกรณ์ ที่ใช้ในการสาธิตประจำฐานการเรียนรู้ คณะผู้วิจัยพิจารณาข้อมูลการเบิกจ่ายพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ สำหรับใช้สาธิตประจำฐานการเรียนรู้ จำนวน 20,000 บาท ต่อฐานการเรียนรู้ ดังนั้นในพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) 1 แปลง จะมีวงเงินที่ใช้สนับสนุนการจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ สาธิตประจำฐานการเรียนรู้ จำนวน 180,000 บาท/แปลง ในข้อมูลการเบิกจ่ายงบประมาณในกิจกรรมดังกล่าว พบว่า การเบิกจ่ายงบประมาณอยู่ในอัตราที่สูง จนเกือบเต็มวงเงินงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรในการลงพื้นที่ของคณะผู้วิจัย พบว่า บางพื้นที่ ในฐานการเรียนรู้จะมีวัสดุ อุปกรณ์ ที่ใช้สาธิตประจำฐานการเรียนรู้ เช่น กรณีฐานการเรียนรู้คนหัวเห็ดก็จะมีก้อนเห็ด ฐานคนเอาถ่านจะมีอุปกรณ์สำหรับการสาธิตการทำถ่าน แต่เมื่อพิจารณามูลค่าของวัสดุ อุปกรณ์ที่อยู่ในฐานการเรียนรู้ คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า มูลค่าวัสดุ อุปกรณ์ดังกล่าว จะมีมูลค่าถึง 20,000 บาทหรือไม่ ไม่นับในกรณีบางพื้นที่ที่ไม่มีการสร้างฐานการเรียนรู้ ก็

ไม่มีวัสดุ อุปกรณ์ สาธิตประจำฐานอย่างแน่นอน ซึ่งจะมีการเบิกจ่ายงบประมาณหรือไม่ อาจต้องดำเนินการตรวจสอบรายละเอียดการเบิกจ่ายโดยละเอียดต่อไป

ตารางที่ 4.11 การเบิกจ่ายงบประมาณการสนับสนุน วัสดุ อุปกรณ์ สาธิตประจำฐานการเรียนรู้ในพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM)

ลำดับ	สร้างฐานการเรียนรู้	งบประมาณ (วัสดุประจำฐาน)	งบประมาณ (เบิกจ่าย)	ร้อยละ
1	กลสิกรรมธรรมชาติ	6,740,000	6,319,491	94%
2	คนหัวเห็ด	6,740,000	6,318,422	94%
3	คนเอาถ่าน	6,740,000	5,459,493	81%
4	คนรักแม่ธรณี	6,740,000	6,323,228	94%
5	คนติดดิน	6,740,000	6,342,455	94%
6	คนรักน้ำ	6,740,000	6,323,198	94%
7	คนรักแม่โพสพ	6,740,000	6,319,444	94%
8	คนมีไฟ	6,740,000	6,297,874	93%
9	หัวคันทนาทองคำ	6,740,000	6,317,883	94%
รวม		60,660,000	56,021,488	92%

ที่มา : ประมวลจากข้อมูลการเบิกจ่ายจากกรมการพัฒนาชุมชน วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2565

3.6.3 การเบิกจ่ายงบประมาณในการสนับสนุนครุภัณฑ์เพื่อยกระดับการแปรรูปผลผลิต

เนื่องจากในขณะที่คณะผู้วิจัยประสานขอข้อมูลไปยังกรมการพัฒนาชุมชน เป็นช่วงกลางเทอมของการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” จึงทำให้ข้อมูลการเบิกจ่ายครุภัณฑ์เพื่อยกระดับการแปรรูปผลผลิตในกิจกรรมที่ 5 มีข้อมูลที่ยังไม่ครบถ้วน แต่คณะผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตในการเบิกจ่ายงบประมาณ ในกิจกรรมดังกล่าว ว่ามีการเบิกจ่ายงบประมาณในอัตราที่สูง โดยคณะผู้วิจัยจะนำข้อมูลการเบิกจ่ายงบประมาณในการสนับสนุนครุภัณฑ์ของพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) แปลงหนึ่งเพื่อประกอบการอภิปราย

การลงพื้นที่พื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ชั้นก้าวหน้า ในพื้นที่จังหวัดหนึ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณะผู้วิจัยพบเห็นครุภัณฑ์ที่จะนำมาใช้ในการยกระดับการแปรรูปผลผลิตในพื้นที่ โดยครุภัณฑ์ที่ได้รับการสนับสนุนบางส่วนถูกใช้งานเต็มประสิทธิภาพ เช่น เครื่องผสมอาหารสัตว์ เครื่องสับย่อยอาหารสัตว์และกิ่งไม้ หากแต่บางส่วนยังไม่ถูกใช้งาน คณะผู้วิจัยได้สอบถามเจ้าของแปลง ก็พบว่าเจ้าของแปลง CLM ไม่ได้ต้องการครุภัณฑ์ที่กำหนดมาจากโครงการทั้งหมด แต่เนื่องจากครุภัณฑ์ที่ได้รับการสนับสนุนให้มาประจำที่แปลง CLM เป็นการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ หรือที่ประชาชนเรียกว่าสนับสนุนจากราชการ ดังนั้น เจ้าของแปลงจึงรับครุภัณฑ์ทั้งหมดที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสนับสนุน โดยให้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่า ครุภัณฑ์ที่สำคัญที่สุดคือระบบโซล่าเซลล์ เพราะพื้นที่ที่ใช้เป็นแปลง CLM

นั้น ไม่มีไฟฟ้าเข้าถึง ดังนั้น ในพื้นที่ขนาด 15 ไร่ การจัดการพื้นที่โดยไม่มีกระแสไฟฟ้าเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก ซึ่งในเรื่องกระแสไฟฟ้า ประชาชนที่ให้สัมภาษณ์ต่างตอบไปในทิศทางเดียวกันว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะให้พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการสามารถเดินต่อไปได้ ภายหลังจากมีการปรับพื้นที่แล้ว

แต่เมื่อพิจารณาการเบิกจ่ายงบประมาณในการสนับสนุนครุภัณฑ์ พบว่า การเบิกจ่ายงบประมาณในแต่ละรายการ มีการเบิกจ่ายงบประมาณเต็มวงเงินที่ได้รับจัดสรรหลายรายการ ซึ่งการเบิกจ่ายดังกล่าว คณะผู้วิจัยสุ่มตรวจสอบรายการเบิกจ่าย โดยค้นข้อมูลใน Internet พบว่า งบประมาณที่เบิกจ่ายสูงกว่าราคาสินค้าในตลาด ดังนี้

เครื่องผสมอาหารสัตว์ 3 แรงม้า ประกาศขายออนไลน์ ราคา 42,900 บาท³ โดยบริษัท Landmart เป็นเครื่องผสมแนวนอน สามารถผสมได้ 100 กิโลกรัม ขนาดมอเตอร์ 3 แรงม้า ในกรณีเครื่องสับย่อยและกิ่งไม้ หากซื้อในงบประมาณ 40,000 บาท จะสามารถซื้อเครื่องสับย่อยที่มีกำลังเครื่องยนต์ 6.5 แรงม้า ความสามารถสับย่อยได้ 800-1000 kg ต่อชั่วโมง สับย่อยกิ่งไม้สด/แห้ง ขนาดสูงสุดได้ 3 นิ้ว มิติเครื่องสับย่อย 103x86x97 cm น้ำหนัก 123 กิโลกรัม ในราคา 35,000 – 36,750 บาท⁴

จากที่ได้ยกตัวอย่างราคาที่ได้ทำการสืบค้น จะพบว่า การเบิกจ่ายงบประมาณในการสนับสนุนครุภัณฑ์ในพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) มีจุดที่ต้องตั้งข้อสังเกต ว่าได้ทำการเบิกจ่ายงบประมาณและจัดซื้อจัดจ้างครุภัณฑ์ที่มีคุณสมบัติเช่นใด จึงมีการเบิกจ่ายงบประมาณเต็มวงเงินงบประมาณในบางรายการและเกือบเต็มวงเงินในบางรายการ ซึ่งในกรณีดังกล่าว เจ้าของแปลงพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) บางรายก็ทราบว่า มูลค่าของครุภัณฑ์ที่สนับสนุนในพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) หากเจ้าของแปลงดำเนินการซื้อเองด้วยเงินส่วนตัวก็就不用เงินสูงเช่นการดำเนินการของหน่วยงานราชการ

ตารางที่.4.12. การเบิกจ่ายงบประมาณที่ใช้สนับสนุนครุภัณฑ์ 10 รายการ แปลง CLM 15 ไร่ ชั้นก้าวหน้า พื้นที่จังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ลำดับ	ประเภท CLM	รายการครุภัณฑ์ที่สนับสนุน	งบประมาณ	เบิกจ่าย
	พื้นฐาน			
1		เครื่องผสมอาหารสัตว์ DC Motor 3HP	90,900	90,900
2		เครื่องสับย่อยอาหารสัตว์และกิ่งไม้	40,000	40,000
3		เครื่องสกัดน้ำมันจากพืช Bio diesel	179,000	179,000
4		เครื่องบรรจุกระป๋อง	87,800	87,800
5		เครื่องขึ้นรูปภาชนะจากวัสดุธรรมชาติ	180,000	180,000

³ <https://shopee.co.th/เครื่องผสมแนวนอน-100-กิโลกรัม-มอเตอร์-3-แรงม้า-ผสมอาหารสัตว์-ปุ๋ย-i.134722464.8327141534> (เข้าถึงเมื่อ 29 กันยายน 2565)

⁴ https://shopee.co.th/HINOTA-เครื่องย่อยใบไม้-กิ่งไม้-รุ่น-HND8-เครื่องสับย่อย-เครื่องย่อยกระดาษ-เครื่องย่อยกิ่งไม้-เครื่องย่อยท่อนไม้-i.15521089.13309280117?sp_atk=ee27e13f-2877-4bab-9cb7-6030d78b2e1c&xptdk=ee27e13f-2877-4bab-9cb7-6030d78b2e1c (เข้าถึงเมื่อ 29 กันยายน 2565)

ลำดับ	ประเภท CLM	รายการครุภัณฑ์ที่สนับสนุน	งบประมาณ	เบิกจ่าย
6		เครื่องบำบัดน้ำเสียแบบเติมอากาศใช้พลังงาน	65,200	65,200
7		เครื่องควั่นเนกประสงค์	550,000	418,000
8		เครื่องกลั่นแอลกอฮอล์จากน้ำอ้อย 40 ลิตร	120,000	120,000
9		เครื่องหีบน้ำอ้อยไฟฟ้า+แบตเตอรี่	88,000	88,000
10		ระบบ Solar off Grid Inverter ขนาด 10 KW	1,270,000	898,000
		รวม (10 รายการ)	2,670,900	2,166,900

ที่มา : ประมวลจากข้อมูลการเบิกจ่ายจากกรมการพัฒนาชุมชน วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2565

กล่าวโดยสรุป คณะผู้วิจัย ตั้งข้อสังเกตกับการเบิกจ่ายงบประมาณในการสร้างฐานการเรียนรู้ การสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ และสนับสนุนครุภัณฑ์ในพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ว่า ต้องได้รับการตรวจสอบ เพราะพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ที่ดำเนินการในโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ใช้งบประมาณในการสนับสนุนในกิจกรรมการสร้างฐานการเรียนรู้ การสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ และสนับสนุนครุภัณฑ์เพื่อยกระดับการแปรรูปผลผลิต ในจำนวนที่สูง โดยในกรณีของพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ขึ้นก้าวหน้าจะมีวงเงินสนับสนุนมากถึง 3,555,900 บาท/แปลง หากเป็นพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ขึ้นพื้นฐาน จะมีวงเงินสนับสนุนมากถึง 1,527,900 บาท โดยพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ทั้งหมดมีจำนวน 337 แปลง ซึ่งเป็นจำนวนไม่มากสำหรับการตรวจสอบ

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากที่คณะผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลและบทวิเคราะห์ความเสี่ยงการดำเนินงานโครงการ พัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในบทที่ 4 แล้ว ในบทนี้ คณะผู้วิจัยจะนำเสนอบทสรุปและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินโครงการ รวมทั้งข้อสังเกตบางประการ โดยจะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 หัวข้อ คือ บทสรุปการดำเนินโครงการ และข้อเสนอแนะ มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. บทสรุปการดำเนินโครงการ

การดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ถือได้ว่าเป็นโครงการที่เกิดประโยชน์ต่อประชาชน กล่าวคือ เป็นการทำให้ประชาชนได้เปลี่ยนแนวความคิด การทำการเกษตร จากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว ที่ผลิตแต่ข้าว โดยหนึ่งปีในบางพื้นที่สามารถทำได้ 1 ครั้ง ในกรณีของพื้นที่ที่มีระบบชลประทาน ก็สามารถดำเนินการได้มากกว่า 1 ครั้ง เป็นการเกษตรเชิงผสมผสาน เป็นการเปลี่ยนการบริหารจัดการพื้นที่ใหม่ ให้สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของเกษตรกรได้อย่างเต็ม ประสิทธิภาพที่ควรจะเป็น ทำให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ผลิตอาหารจากพื้นที่ของตนเอง สามารถผลิตอาหารเลี้ยงครอบครัวและสามารถนำผลผลิตที่เหลือไปแบ่งปันและจำหน่ายให้กับคนในชุมชนสร้างรายได้ ให้กับครอบครัวได้อีกทางหนึ่งด้วย

หากแต่ในการดำเนินโครงการ ที่มีระยะเวลาในการดำเนินการจำกัด ที่จะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จใน 1 ปี บวก 3-6 เดือน การดำเนินการพัฒนาพื้นที่หรือพัฒนาประชาชนให้มีความพร้อมในการดำเนินการจึงเป็นกระบวนการที่เร่งรีบ การออกแบบกิจกรรมที่กำหนดจากส่วนกลาง มองข้ามความหลากหลาย และปัจจัยในพื้นที่การดำเนินการ ไม่รวมถึงอุปสรรค และปัจจัยแทรกซ้อนอื่น ที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินการ อาจกล่าวได้ว่า การดำเนินโครงการที่มีลักษณะเช่นเดียวกับโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ไม่ควรเป็นโครงการระยะสั้น แต่ต้องเป็นโครงการระยะยาว โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาให้เป็นระบบ โดยการกำหนดจะต้องร่วมทำการปรึกษาหารือและสร้างระบบจากล่างขึ้นสู่บน แล้วกำหนดเป็นแนวทางอย่างหลวม เพื่อให้ประชาชนในแต่ละพื้นที่นำไปเป็นแนวทางในการดำเนินการ

ในประเด็นความเสี่ยงในการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” คณะผู้วิจัย พบว่า การเบิกจ่ายงบประมาณในส่วนของการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่เรียนรู้ ได้รับการตรวจสอบจากเจ้าของพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เหตุเพราะเจ้าของพื้นที่เป็นกำลังหลักในการควบคุม การปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่เรียนรู้ ของผู้รับจ้างที่ดำเนินการจัดหาโดยทางราชการ ดังนั้น ในกระบวนการนี้ จึงเหมือนกับว่า การดำเนินการในกิจกรรมการปรับพื้นที่/สร้างพื้นที่เรียนรู้ ถูกจับตาและตรวจสอบโดยประชาชนอย่างใกล้ชิด สะท้อนได้จากผลการเบิกจ่ายงบประมาณ ที่มีอัตราการเบิกจ่ายที่ไม่สูงและเจ้าหน้าที่ก็ยืนยันว่ามี การเบิกจ่ายตามจริง

เมื่อเทียบกับการเบิกจ่ายงบประมาณในการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ ในการสร้างฐานการเรียนรู้ และวัสดุ อุปกรณ์ ประจําฐานการเรียนรู้ของพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) ซึ่ง

เป็นการดำเนินการโดยราชการฝ่ายเดียว ประชาชนเจ้าของพื้นที่เป็นฝ่ายรับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ กลับพบว่ามีการเบิกจ่ายงบประมาณในอัตราที่เกือบเต็มวงเงินงบประมาณ เมื่อพิจารณาประกอบกับการลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูล ทำให้เกิดข้อสงสัยว่า การเบิกจ่ายงบประมาณในลักษณะดังกล่าว ได้คำนึงถึงประสิทธิผล หรือประสิทธิภาพในการใช้งบประมาณหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ทั้งยังมีกรณีที่การลงพื้นที่ไม่พบการดำเนินการในบางกิจกรรมแต่พบการเบิกจ่ายงบประมาณ ในประเด็นนี้ คณะผู้วิจัยเห็นว่า ในกรณีที่เจ้าของพื้นที่หรือประชาชน เห็นว่าการดำเนินการของหน่วยงานราชการกระทบชีวิตของเจ้าของพื้นที่โดยตรง ก็จะมีการตรวจสอบ ถ่วงดุล การดำเนินการของหน่วยงานราชการ เพื่อไม่ให้เกิดการดำเนินการของหน่วยงานราชการทำให้ชีวิตผิดปกติไป ในกรณีที่เจ้าของพื้นที่ไม่ได้รับผลกระทบแต่เป็นฝ่ายรับผลประโยชน์ เช่นการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ ในพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) เจ้าของพื้นที่จะไม่ดำเนินการตรวจสอบ เพราะอย่างไรเสีย เจ้าของพื้นที่ก็จะได้รับการสนับสนุน ถึงแม้ว่าจะสูญเสียงบประมาณในจำนวนเท่าใดก็ตาม ก็เป็นงบประมาณของทางราชการ ตรงจุดนี้ คณะผู้วิจัยเห็นว่า เป็นเรื่องของจิตสำนึก ของประชาชนโดยทั่วไป ที่ไม่ได้ตระหนักถึงทรัพยากรส่วนรวมว่าเป็นทรัพยากรที่ทุกคนจะต้องนำมาใช้เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการสร้างการรับรู้ในการที่จะวางแผนทรัพยากรที่มาจากภาษีของประชาชน นั่นก็คือ เจ้าของพื้นที่เอง จะต้องได้รับการจัดสรรและใช้จ่ายให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อส่วนรวม

คณะผู้วิจัยเห็นว่า การดำเนินโครงการที่มีลักษณะที่จะพัฒนาพื้นที่และพัฒนาประชาชน ควรจะต้องเป็นการดำเนินการในระยะยาว โดยจะต้องมีการสร้างระบบในการพัฒนา ต่อยอด องค์ความรู้ และแนวทางการนำเกษตรเชิงผสมผสานมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดภูมิคุ้มกันต่อการพัฒนาในกระแสโลกาภิวัตน์ โดยการเบิกจ่ายงบประมาณของหน่วยงานราชการ จะต้องคำนึงถึงประสิทธิผล ประสิทธิภาพ ของการเบิกจ่ายงบประมาณ เป็นที่ตั้ง

2. ข้อเสนอแนะ

คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตรวจสอบการเบิกจ่ายงบประมาณในโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในกิจกรรมที่มีการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์ ในพื้นที่ต้นแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (CLM) จำนวน 337 แปลง

5.2 ในการดำเนินโครงการที่จะต้องมีการพัฒนาพื้นที่และพัฒนาทักษะ ความรู้ ของประชาชน ในลักษณะเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันกับโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ควรเป็นการดำเนินการระยะยาวที่ไม่ถูกรอบของระยะเวลาที่กำหนดให้ต้องดำเนินการในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

บรรณานุกรม

UN. Bureau of Social Affair. (1955). *Social Progress Through Community Development*. New York : The UN Publication.

กรมการพัฒนาชุมชน. (2527). การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน. . (2547). **คู่มือนักพัฒนา เรื่อง การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : บางกอกบล็อก.

พีรพัฒน์ พันศิริ. (2559). **เอกสารประกอบการสอน การพัฒนาองค์กรชุมชน**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม.

โกวิท พวงงาม. (2553). **การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สนธยา พลศรี. (2547). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์

พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์. **การสร้างพลังโดยขบวนการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2517.

นิภาพร รัตนปริยานุช. (2556). *ความต้องการในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเสมีค์ อำเภอเมืองชลบุรี*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

ศุภชัยภูษิต์ หลักเมือง. (6 กันยายน 2556). *อุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง*. เรียกใช้เมื่อ 6 กันยายน 2556 จาก gotoknow: <https://www.gotoknow.org/posts/377641>

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมพัฒนาชุมชน. (2559). *คู่มือการจัดการความรู้ของชุมชน*. กรุงเทพฯ.

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ. (2552). *กระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง:รูปแบบ ปัจจัยและตัวชี้วัด*. มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี.

กิตติมา ศรีสิงห์. (2561). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานพัสดุของหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

กรกช อ่อนน่วม และฉาน เรื่องธรรมสิงห์. (2562). “ปัญหาและอุปสรรคในการจัดซื้อจัดจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น,” *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครสวรรค์* 6: 224 – 225.

จิรายุทธ สันทนาคนิต. (2562). *ปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการใช้พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายโยธา สังกัดกรุงเทพมหานคร*. การค้นคว้าอิสระ วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิศวกรรมก่อสร้างและการจัดการ คณะวิศวกรรมศาสตร์. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

สุวรรณกมล อมฤตวารี. (ม.ป.ป.). *กระบวนการจัดซื้อจัดจ้างตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2560 ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม*. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2565, จาก http://www3.ru.ac.th/mpa-abstract/files/2562_1582280813_6114830005.pdf.